

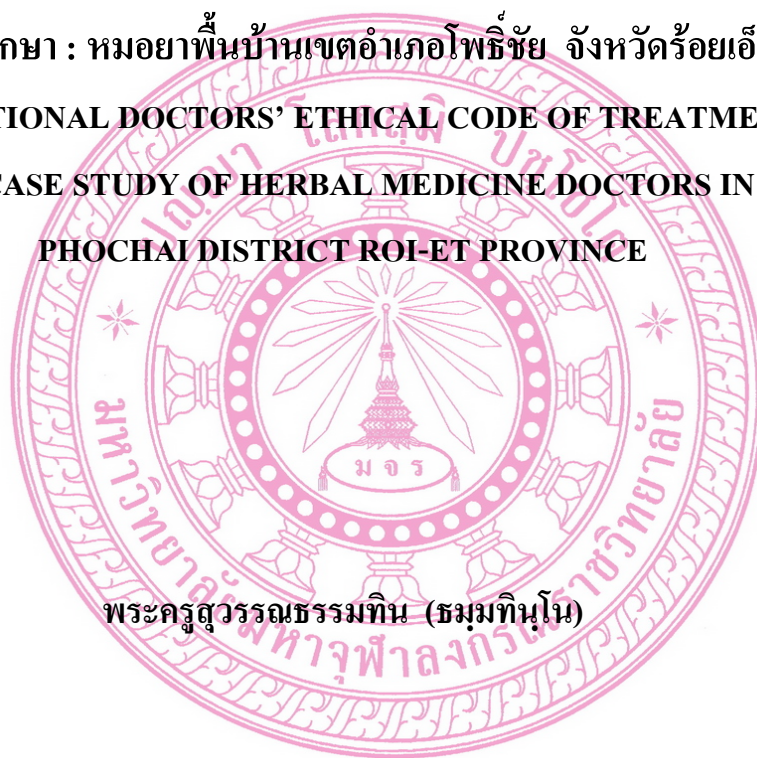
สภาพปัญหาจริยธรรมของหมอยาพื้นบ้านในการรักษาโรคด้วยสมุนไพร

กรณีศึกษา : หมอยาพื้นบ้านเขตอำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด

TRADITIONAL DOCTORS' ETHICAL CODE OF TREATMENT

: A CASE STUDY OF HERBAL MEDICINE DOCTORS IN

PHOCHAI DISTRICT RO-ET PROVINCE

พระครูสุวรรณธรรมทิน (ชมุขทินุโน)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พุทธศักราช ๒๕๕๕

สภาพปัญหาจริยธรรมของหมอยาพื้นบ้านในการรักษาโรคด้วยสมุนไพร
กรณีศึกษา : หมอยาพื้นบ้านเขตอำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด

พระครูสุวรรณธรรมทิน (ชมมทินโน)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๕

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**Traditional doctors' Ethical code of treatment: A case study of herbal
medicine doctors in Phochai district Roi-et province**

Phrakru Suwanthrammatin (Thrammatinno)

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of**

Master of Arts

(Buddhist Studies)

Graduate School

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Bangkok, Thailand

C.E. 2012

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยเรื่อง
“สภาพปัญหาจริยธรรมของหมอยาพื้นบ้านในการรักษาโรคด้วยสมุนไพร กรณีศึกษา : หมอยา
พื้นบ้าน เขตอำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาดำเนินการตามหลักสูตรปริญญา
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

(พระครูวินัยธรรมสุนทร ถาวรธมฺโม, ผศ. ดร.)

ประธานกรรมการ

(พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา, คร.)

กรรมการ

(ผศ.ดร.สุวิน ทองปั้น)

กรรมการ

(ดร.ไพฑูรย์ สอนมะไฟ)

กรรมการ

(รศ.ดร.ประจิดกร มหาหิง)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา, คร.

ประธานกรรมการ

ผศ.ดร.สุวิน ทองปั้น

กรรมการ

ดร.ไพฑูรย์ สอนมะไฟ

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระครูสุวรรณธรรมทิน)

ชื่อวิทยานิพนธ์ : สภาพปัญหาจริยธรรมของหมอยาพื้นบ้านในการรักษาโรค
ด้วยสมุนไพร กรณีศึกษา : หมอยาพื้นบ้านเขตอำเภอโพธิ์ชัย
จังหวัดร้อยเอ็ด

ผู้วิจัย : พระครูสุวรรณธรรมทิน (โพธิ์ชัยหล้า)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระมหาคาวสยาม วชิรปัญญา โณ.ป.ธ.๖, พธ.บ., ศศ.บ.,

M.A., Ph.D (Pali & Theravada Buddhism)

: ศศ.ดร.สุวิน ทอปปัน, พธ.บ. (ปรัชญา), M.A. (Phil.),

Ph.D. (Phil.)

: ดร.ไพฑูริย์ สนวนมะไฟ ป.ธ.๕, ศน.บ., M.A., Ph.D (Buddhism).

วันที่สำเร็จการศึกษา : ๒๘ มีนาคม ๒๕๕๖

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้ มุ่งศึกษา ความเป็นมาและความสำคัญของหมอพื้นบ้าน ศึกษาถึง
จริยธรรมสำหรับหมอพื้นบ้าน และจริยธรรมของหมอพื้นบ้านในการรักษาโรคด้วยสมุนไพร
ผลการวิจัยพบว่า จริยธรรมที่หมอพื้นบ้าน ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติแบ่งออก เป็น ๓
ประเด็นคือ ๑) ประวัตติความเป็นมาและความสำคัญของหมอพื้นบ้านมีพัฒนาการในการ
รักษาโรคของมนุษย์มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยการใช้สมุนไพรในการรักษาโรค มี
วิธีการสืบทอดด้วยการท่องจำจนขึ้นใจ ต่อมามีการจดบันทึกรวบรวมเป็นตำรายาต่างๆ เช่น
ตำราแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ หมอพื้นบ้านได้ยึดหลักคำสอนในคัมภีร์ฉันทศาสตร์ซึ่ง
กล่าวถึงจริยธรรมของหมอพื้นบ้านไว้เป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติจนถึงปัจจุบัน ๒) หมอ
พื้นบ้านสามารถนำหลักพุทธจริยธรรมที่สอดคล้องกับการรักษาโรคได้แก่ อกุศลมูล ๓
พรหมวิหาร ๔ อิทธิบาท ๔ และยี่คุณสมบัติของผู้พยาบาลใจ นำมาประยุกต์ใช้ ในการ
แก้ปัญหาด้านการรักษาโรค และการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องผลจากการที่ดำเนินตามหลัก
จริยธรรม ทำให้หมอพื้นบ้านเป็นที่ยอมรับของคนทั้งหลาย การที่หมอพื้นบ้านประพฤติ
ปฏิบัติตามหลักจริยธรรมทำให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่นจริยธรรมก็จะเป็นเกาะ
ป้องกันอันตรายแก่ผู้ประพฤติปฏิบัติตามไม่ให้ประพฤติผิดจรยาบรรณวิชาชีพ และยังเป็น

การรักษาวัฒนธรรมด้านจริยธรรมของหมอพื้นบ้านไม่ให้เสื่อมสลาย ๓) ปัญหาจริยธรรมของหมอพื้นบ้านในการรักษาโรคด้วยสมุนไพร ในปัจจุบันถือว่าเป็นปัญหาใหญ่เพราะเกิดจากภาวะทางเศรษฐกิจ ความเห็นแก่ตัว บางคนอยากจะเป็นหมอเพราะรายได้ดี แต่ขาดการเรียนรู้ทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ ประพฤติผิดศีลขาดจิตสำนึกในความเป็นหมอ มีความโลภเห็นแก่ได้

แนวทางแก้ปัญหายจริยธรรมคือ จะต้องขอความร่วมมือทั้งภาครัฐ และเอกชน ตลอดจนประชาชน ช่วยกันดูแล รักษาภูมิปัญญาอันล้ำค่าของคนไทย อย่าให้คนแอบอ้าง ไปเป็นช่องทางหากินในทางที่ผิดจริยธรรม หมอพื้นบ้านทั้ง ๓ ท่าน ได้เสนอแนวทางแก้ปัญหายจริยธรรมของหมอพื้นบ้าน ดังนี้ ๑) พ่อจารย์คำ ชูศรีทอง ยึดหลักการมี สติ และสัมปชัญญะ ๒) พ่อจารย์สุด ชำนาญมิ่ง ยึดหลักการมี พรหมวิหาร ๔ ๓) พ่อจารย์พุทธา โพธิ์ชัยหล้า ยึดหลักการไม่มี อคติ ๔ เป็นแนวทางเสนอแนะให้หมอพื้นบ้านประพฤติตาม

การรักษาโรคตามแนวทางของหมอพื้นบ้านทั้ง ๓ ท่านมีอยู่ ๒ แบบ คือ ๑) การรักษาโรคแบบดั้งเดิมคือ การรักษาโรคโดยอาศัยความรู้จากตำรา หรือ การเรียนสืบต่อกันมา ซึ่งมีใช้การรักษาแบบแพทย์แผนปัจจุบันเช่น ยาแผน ยาต้ม ยาแช่ ๒) การรักษาโรคแบบแพทย์แผนไทยคือ กระบวนการรักษาโรคอาศัยหลักวิชาการ ใช้เครื่องมือทางวิชาการแพทย์ วินิจฉัย และรักษาโรคตามขบวนการ อย่างมีระบบ

Thesis Title : Traditional doctors' Ethical code of treatment: A case study of herbal medicine doctors in Phochai district Roi-et province

Researcher : Phrakru Suwandhammatin (Dhammatinno)

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Phramaha Daosayam Vajirapabbo, Pali VI, B.A. (Thai), M.A., Ph.D. (Pali & Theravada Buddhism)

: Assist. Prof. Dr. Suwit Thongpan B.A.(Phi.), M.A.(Phi.), Ph.D.(Phil.)

: Dr. Phaitoon Suanmafai, Pali IV, B.A. (Ed.), M.A. (Bud.), Ph.D. (Bud.)

Date of Graduation : 29 March 2013

ABSTRACT

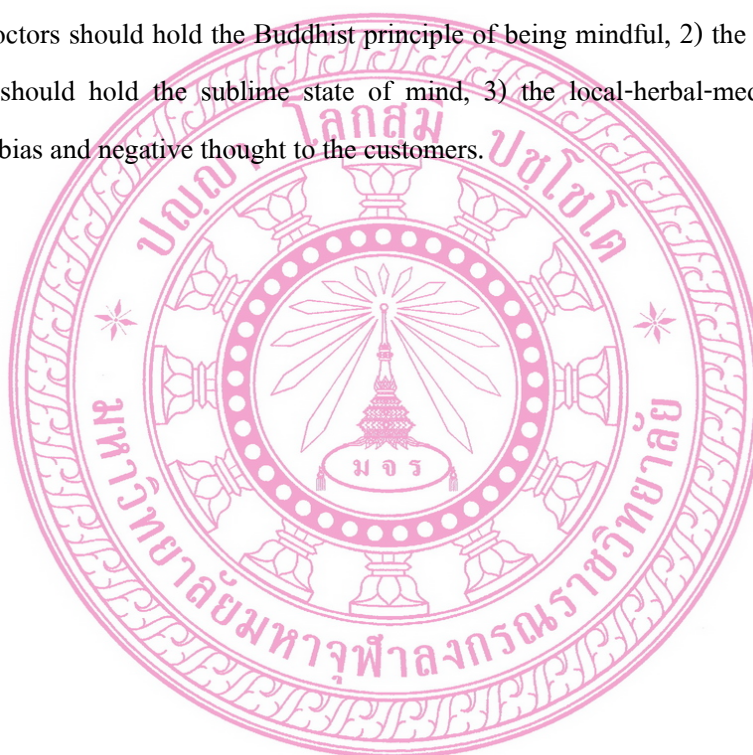
This thesis mainly focused on the historical background and the significance of the local-herbal-medical doctors and the ethic of local-herbal-medical doctors. The result of the study found that the ethic of that the local-herbal-medical doctors applied in processing their occupation could be divided into three categories.

1) The history of local-herbal-medical doctors was gradually developed in the long history. This medical treatment had a specific method in convening knowledge by learning by heart. Then, it was written down as a book form. Moreover, there was code of ethic for local-herbal-medical doctors named *Chandasata*. Those who occupied this career had to consider those code of ethic.

2) The local-herbal-medical doctors also implemented the Buddhist ethic in agreeable with the diseases such as the three unwholesome, the sublime states of mind, the basis for success, had the ability of the ill-persons to medicine. This led the local-herbal-medical doctors in having well-known frame, and in the other hand, those customers who came to take service also felt safety and trust in being severed.

3) This study found that the ethical problem of the local-herbal-medical doctors was selfishness, due to the situation of economic crisis. Some just wanted to become the local-herbal-medical doctors for earning income, but were lack of moral ethics in this profession.

Nevertheless, the solutions for such ethical problems need a lot of cooperation from all parts of the society. However, the three well-known local-herbal-medical doctors, Mr.Kam Chusrithong, Mr.Suth Chamnamming, Mr.Buddha Bochaila, had suggested that: 1) the local-herbal-medical doctors should hold the Buddhist principle of being mindful, 2) the local-herbal-medical doctors should hold the sublime state of mind, 3) the local-herbal-medical doctors should devoid of bias and negative thought to the customers.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เพราะความช่วยเหลือของบุคคลหลายฝ่ายทั้ง ส่วนที่เป็นงานด้านวิชาการ และงานภาคสนาม

ขอกราบขอบพระคุณพระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา โคร. ประธานกรรมการที่ปรึกษา วิทยานิพนธ์ ศศ.ดร.สุวิน ทอนปั้นกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และ ดร.ไพฑูรย์ สวนมะไฟ กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้คำปรึกษาและเสนอแนะในสิ่งที่เป็นประโยชน์และมีคุณค่าอย่างยิ่งในการทำวิจัยครั้งนี้จนสามารถสำเร็จ

ขอขอบคุณพระมหามิตร จิตปัญญา โคร.) ,ดร.ประยูร แสงใส,และ ศศ.ดร. โสวิทย์ บำรุงศักดิ์ ผู้เชี่ยวชาญ ที่กรุณาให้คำแนะนำตรวจแก้ไขในส่วนเครื่องมือสัมภาษณ์ แม้ว่าจะมีการถามมากมายแต่ก็สละเวลาให้ด้วยดีเสมอมาและขอขอบคุณพระมหามิตร จิตปัญญา โคร.) ที่ช่วยให้คำแนะนำงานวิจัยในครั้งนี้

ขอขอบคุณชาวบ้านดงสว่าง ตำบลห้วยโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่ได้ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสัมภาษณ์ และให้การอุปถัมภ์ เป็นอย่างดี

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่บรรณารักษ์เจ้าหน้าที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ที่อำนวยความสะดวกในการค้นคว้าเอกสาร ขอขอบคุณพระมหาสุรชาติ สิริเตโช ที่ช่วยเรียบเรียงงานเอกสารจนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ขอขอบคุณท่านพระมหาพิสิฐ วิสิฏฐปัญญา และเจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัยทุกท่าน ที่ช่วยเหลืองานด้านเอกสารงานวิจัยฉบับนี้สำเร็จไปด้วยดี ขอขอบคุณอาจารย์ บุญธรรม พิมพล และศศ.ดร.คิปดี มหันตะ ที่ช่วยตรวจทานความบกพร่องภาษาอังกฤษ

ขอโน้มระลึกถึงคุณบิดามารดา คุณครูอุปัชฌาย์อาจารย์ ตลอดจนญาติโยม ที่ให้กำลังใจในการทำงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหมอบ้านทั้ง ๓ ท่าน คือ พ่อจารย์คำ ชูศรีทอง พ่อจารย์สุด ชำนาญมิ่ง และพ่อจารย์พุทธา โพธิ์ชัยหล้า ที่สละเวลาให้สัมภาษณ์ข้อมูลในภาคสนาม และประชาชนในเขตอำเภอโพธิ์ชัย ที่ได้ให้การสนับสนุนช่วยเหลือให้วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

พระครูสุวรรณธรรมทิน (โพธิ์ชัยหล้า)

๑๕ มีนาคม ๒๕๕๖

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ช
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ณ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๓
๑.๔ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔
๑.๕ วิธีดำเนินการวิจัย	๗
๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๕
บทที่ ๒ ความเป็นมาและความสำคัญของหมอยาพื้นบ้าน	๑๐
๒.๑ ประวัติความเป็นมาแพทย์แผนโบราณในสมัยพุทธกาล	๑๐
๒.๒ ประวัติความเป็นมาแพทย์แผนโบราณของไทย	๑๐
๒.๒.๑ การแพทย์แผนไทย : ยุคก่อนอาณาจักรสุโขทัย	๑๒
๒.๒.๒ การแพทย์แผนไทยในสมัยสุโขทัย	๑๓
๒.๒.๓ การแพทย์แผนไทยในสมัยอยุธยา	๑๓
๒.๒.๔ การแพทย์แผนไทยในสมัยรัตนโกสินทร์	๑๕
๒.๓ ความสำคัญและประเภทของหมอยาพื้นบ้าน	๑๘
บทที่ ๓ จริยธรรมของหมอยาพื้นบ้านในการรักษาโรค	๒๓
๓.๑ ความหมายของจริยธรรม	๒๓
๓.๒ ความสำคัญของจริยธรรม	๒๖
๓.๓ ประโยชน์ของจริยธรรม	๒๖
๓.๔ จริยธรรมระดับพื้นฐาน	๒๗
๓.๕ หมอพื้นบ้านกับการแก้ปัญหาด้วยพุทธจริยธรรมขั้นต้น	๒๘

๓.๖	หมอพื้นบ้านกับการแก้ปัญหาด้วยพุทธจริยธรรมชั้นกลาง	๓๓
๓.๗	หมอพื้นบ้านกับการแก้ปัญหาด้วยพุทธจริยธรรมชั้นสูง	๓๕
๓.๘	การประยุกต์หลักพุทธจริยธรรมในการแก้ปัญหาด้านการรักษาคนไข้	๔๒
๓.๙	การประยุกต์หลักพุทธจริยธรรมที่หมอพื้นบ้านนำมาพัฒนาคุณภาพชีวิต	๕๗
บทที่ ๔	แนวทางการแก้ปัญหาจริยธรรมของหมอยาพื้นบ้านในเขตอำเภอโพธิ์ชัย	๖๓
๔.๑	จริยธรรมของหมอยาพื้นบ้านในเขตอำเภอโพธิ์ชัย	๖๓
๔.๒	ความสำคัญทางจริยธรรมของหมอพื้นบ้าน	๖๔
๔.๓	ปัญหาทางจริยธรรมของหมอพื้นบ้าน	๖๗
๔.๔	แนวโน้มทางจริยธรรมของหมอพื้นบ้าน	๗๐
๔.๕	แนวคิดเชิงจริยธรรมของหมอพื้นบ้านในเขตอำเภอโพธิ์ชัย	๗๑
๔.๖	ลักษณะที่เป็นจุดเด่นทางจริยธรรมของหมอพื้นบ้าน	๘๖
๔.๗	ลักษณะที่เป็นจุดค้อยของหมอพื้นบ้าน	๘๘
๔.๘	จริยธรรมสิบสี่ข้อทางเดินของหมอพื้นบ้านที่ควรเดิน	๙๐
๔.๙	คุณค่าจริยธรรมของหมอพื้นบ้าน	๙๒
บทที่ ๕	สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	๙๕
๕.๑	สรุปผลการวิจัย	๙๕
๕.๒	ข้อเสนอแนะ	๙๗
บรรณานุกรม		๙๘
ภาคผนวก		๑๐๓
	ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์	๑๐๓
	ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์แต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญ	๑๑๒
	ภาคผนวก ค ภาพกิจกรรม	๑๑๖
ประวัติผู้วิจัย		๑๒๔

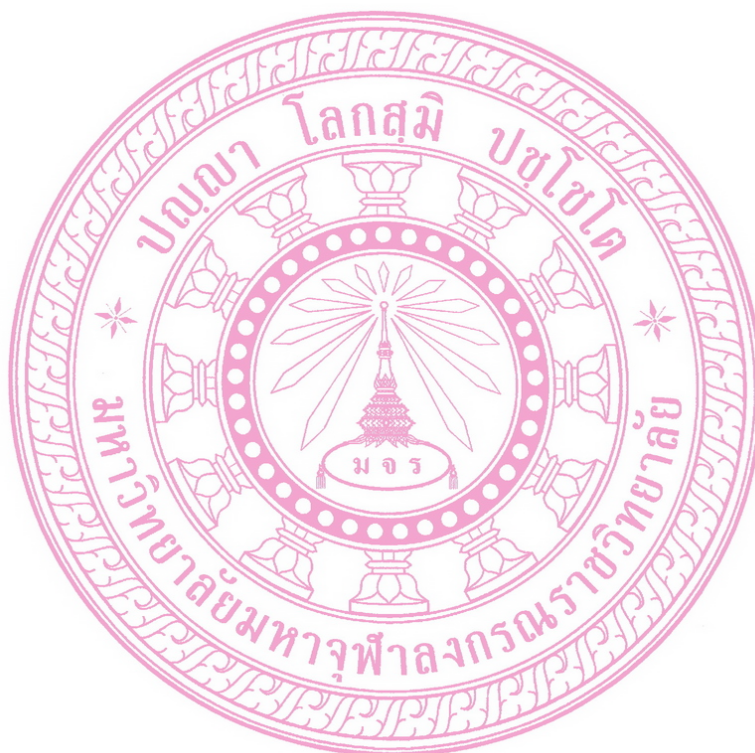
สารบัญตาราง

ตารางที่

หน้า

๓.๑ ตารางเปรียบเทียบระหว่างเบญจศีลและเบญจธรรม

๒๕

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

การใช้อักษรย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาบาลีอักษรไทย ฉบับมหาจุฬเทพิฎก ๒๕๐๐ และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช ๒๕๓๕ เรียงตามคัมภีร์ และ ส่วนอรรถกถาแปลใช้ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย เรียงตามลำดับคัมภีร์ ดังนี้ดังนี้

		พระวินัยปิฎก			
วิ.มหา. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	ภิกขุวิภังค์		(ภาษาไทย)
วิ.ป. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	ปริวารวรรค		(ภาษาไทย)
		พระสุตตันตปิฎก			
ที.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ป.า. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม.ุ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปิณณาสก์	(ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปิณณาสก์	(ภาษาไทย)
ส.สพ.า. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สพายตนวคฺคปาติ	(ภาษาบาลี)
ส.สพ.า. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สพายตนวรรค	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	จตุกกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.จตุกก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ปญจกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.ปญจก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ปัญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทสก. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ทสกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.ทสก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ขุ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ขุททกปาฐะ	(ภาษาไทย)
ขุ.สุ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	สุตตนิบาต	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.สง. (ไทย)	=	อภิธัมมปิฎก	ธัมมสังคณี	(ภาษาไทย)
อภิ.วิ. (ไทย)	=	อภิธัมมปิฎก	วิภังค์	(ภาษาไทย)

การใช้หมายเลขย่อ

การอ่านคำย่อ

เช่น วิ.ม. (บาลี) ๕/๒๘๕/๔๖, วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๘๕/๓๑. หมายถึง วินยปิฎก มหาจุลคปาติ เล่ม ๕ ข้อ ๒๘๕ หน้า ๔๖ ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐ หรือวินยปิฎก มหาวรรค (ไทย) เล่ม ๕ ข้อ ๒๘๕ หน้า ๓๑ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๕ ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัยจะอ้างลำดับ เล่มในชุด ๙๑ เล่มที่ ๕๔ หน้า ๔๕๖

วิ.มหา.อ. (ไทย) ๑/๕๓. หมายถึง สมณฑปสาธิตา มหาวิภังคอฎฐกถา เล่ม ๑ หน้า ๕๓ ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย ๒๕๓๕

จุ.ธ.อ. (บาลี) ๑/๓๕-๓๖. หมายถึง ธมมปทฎฐกถา เล่ม ๑ หน้า ๓๕-๓๖ ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย

พระไตรปิฎกภาษาไทย แจ็งเล่ม ข้อ หน้า เช่น อัง.ปัญจก.(ไทย) ๒๒/๑๕๕/๒๖๓ หมายถึง พระสูตรตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ปัญจกนิบาต เล่ม ๒๒ ข้อ ๑๕๕ หน้า ๒๖๓ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๕

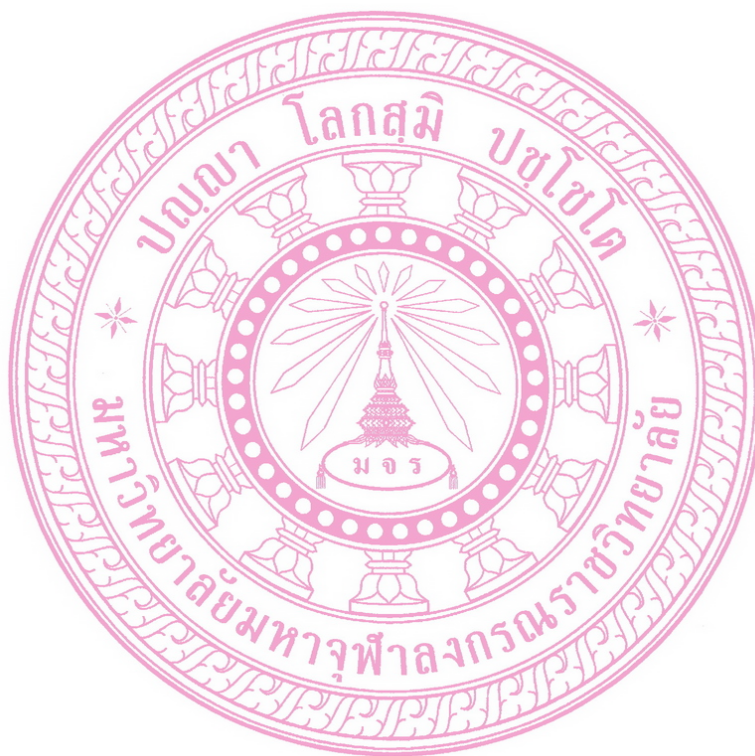
สารบัญตาราง

ตารางที่

หน้า

๓.๑ ตารางเปรียบเทียบระหว่างเบญจศีลและเบญจธรรม

๒๕

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

การใช้อักษรย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาบาลีอักษรไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี ๒๕๐๐ และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช ๒๕๓๕ เรียงตามคัมภีร์ และ ส่วนอรรถกถาแปล ใช้ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย เรียงตามลำดับคัมภีร์ ดังนี้

พระวินัยปิฎก				
วิ.ม. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	ภิกขุวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ป. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	ปริวารวรรค	(ภาษาไทย)
พระสุตตันตปิฎก				
ที.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค (ภาษาไทย)
ที.ป. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกวรรค (ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปิ่นฉาสก์ (ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปิ่นฉาสก์ (ภาษาไทย)
ส.สพ. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สพายนวคคปาติ (ภาษาบาลี)
ส.สพ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สพายนวรรค (ภาษาไทย)
อง.จตุกก. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	จตุกกนิปาตปาติ (ภาษาบาลี)
อง.จตุกก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.ปญจก. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ปญจกนิปาตปาติ (ภาษาบาลี)
อง.ปญจก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ปญจกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.ทสก. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ทสกนิปาตปาติ (ภาษาบาลี)
อง.ทสก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ทสกนิบาต (ภาษาไทย)
ขุ.ขุ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ขุททกปาฐะ (ภาษาไทย)
ขุ.สุ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	สุตตนิบาต (ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.สง. (ไทย)	=	อภิธัมมปิฎก	ธัมมสังคณี	(ภาษาไทย)
อภิ.วิ. (ไทย)	=	อภิธัมมปิฎก	วิภังค์	(ภาษาไทย)

การใช้หมายเลขย่อ

การอ่านคำย่อ

เช่น วิ.ม. (บาลี) ๕/๒๘๕/๔๖, วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๘๕/๓๑. หมายถึง วินยปิฎก มหาวคูปาลี เล่ม ๕ ข้อ ๒๘๕ หน้า ๔๖ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐ หรือวินยปิฎก มหาวรรค (ไทย) เล่ม ๕ ข้อ ๒๘๕ หน้า ๓๑ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๕ ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัยจะอ้างลำดับเล่มในชุด ๕๑ เล่มที่ ๕๔ หน้า ๔๕๖

วิ.มหา.อ. (ไทย) ๑/๕๓. หมายถึง สมณฑปสาติกา มหาวิงคอกอฏฐกถา เล่ม ๑ หน้า ๕๓ ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย ๒๕๓๔

บุ.ธ.อ. (บาลี) ๑/๓๕-๓๖. หมายถึง ธรรมปทกฐกถา เล่ม ๑ หน้า ๓๕-๓๖ ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย

พระไตรปิฎกภาษาไทย แจ็งเล่ม ข้อ หน้า เช่น อญ.ปัญญาจก.(ไทย) ๒๒/๑๕๕/๒๖๓ หมายถึง พระสูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต เล่ม ๒๒ ข้อ ๑๕๕ หน้า ๒๖๓ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๕

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มนุษย์ที่เกิดมาในโลกนี้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สิ่งที่ประสบอยู่ทุก ๆ วัน คือความเกิด ความแก่ ความเจ็บ และความตาย ทุก ๆ คนจึงต้องตกอยู่ในกฎไตรลักษณ์^๑ แพทย์หรือพยาบาลจึงเป็นบุคคลที่คนในสังคมคิดถึงเป็นลำดับแรกเมื่อยามเจ็บป่วย แพทย์หรือพยาบาลเป็นผู้ที่ทุก ๆ คน ให้ความเชื่อมั่น ความนับถือ ความไว้วางใจในชีวิต แพทย์หรือพยาบาลจึงเป็นบุคคลที่ต้อง เสี่ยงละความสุขส่วนตัวเพื่อความสุขความสบายของผู้อื่น ดังที่พระพุทธองค์ทรงปฏิบัติเป็น ตัวอย่าง เช่น ทรงพยาบาลไข้ให้พระติสสเถระผู้ป่วยมานานจนร่างกายเน่า มีกลิ่นเหม็นไม่มีใคร พยาบาลไข้เพราะกลัวติดเชื้อโรค^๒ พระพุทธองค์ทรงเป็นต้นแบบในการพยาบาลไข้ ทำให้เห็น คุณค่าทางจริยธรรม คุณธรรม ด้านการพยาบาลด้วยความเมตตาแก่คนไข้ มีความกรุณา อยากจะให้ผู้อื่นพ้นจากทุกข์ จึงได้รับการยกย่องว่าเป็นแพทย์ผู้รักษาโรคด้วยธรรมโอสถ^๓

หมอซิวก โคมารัก ก็ได้นำเกด ๕ ประการ^๔ ที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตมารักษา โรคและอาพาธของพระพุทธองค์ และภิกษุสามเณรบุคคลทั่วไป กรณีที่ท่านหมอซิวกโคมารัก รักษาโรคปวดศีรษะของภรรยาเศรษฐี ท่านกล่าวว่า “คุณนายอย่าเพิ่งให้อะไร ๆ ต่อเมื่อโรคหายแล้ว จึงค่อยให้สิ่งที่พึงประสงค์จะให้ได้” แสดงให้เห็นว่า หมอซิวกโคมารัก เป็นบุคคลที่มีคุณธรรม จริยธรรมในการรักษาโรคของหมู่วมวลมนุษย์ ไม่เห็นแก่ลาภ และทรัพย์สินเงินทอง เห็นคุณค่าของ ชีวิตมากกว่าสิ่งตอบแทน

^๑ ส.สพ. (บาลี) ๑๘/๕๑/๕๕. , ส.สพ.(ไทย) ๑๘/๓๒๗/๓๔๕.

^๒ อ.ทสก. (บาลี) ๒๔/๖๐/๑๑๕-๑๒๐.

^๓ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจตุโต), **พุทธวิธีการบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๓๒.

^๔ ดูรายละเอียดใน วิ.ม.(ไทย) ๕/๓๓๕/๑๕๕.

หมอยาพื้นบ้าน เป็นผู้มีความรู้และความสำคัญมากในการรักษาโรคของคนในชุมชน เมื่อเจ็บป่วยขึ้นกับสมาชิกในครอบครัวได้ทันที ซึ่งการรักษาโรคด้วยสมุนไพรก็หาได้ง่าย เพราะมีปลูกไว้ในบริเวณบ้านใช้เป็นอาหารก็ได้ใช้เป็นยาก็ได้ และหมอยาพื้นบ้านยังเป็นที่ต้องการของประชาชน และเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน เพราะหมอยาพื้นบ้านมีวิธีการรักษาโรคแบบเป็นกันเองที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนนั้น ๆ รูปแบบการรักษาไม่ยุ่งยากซับซ้อน เป็นที่ยอมรับของผู้ป่วย และเป็นที่เชื่อถือของบุคคลทั่วไปในการรักษาโรคด้วยสมุนไพร

ปัจจุบันนี้ หมอยาพื้นบ้าน กำลังเป็นที่นิยมของสังคม สืบเนื่องมาจากทางรัฐบาลให้ความสำคัญสนับสนุนในการฟื้นฟูการแพทย์แผนไทย ประชาชนหันมาเรียนวิชาแพทย์แผนไทยมากขึ้น เพราะคิดว่า มีรายได้ดี ทำให้คนที่มาเรียนแพทย์แผนไทย หวังทรัพย์สินเงินทอง จึงทำให้มองไม่เห็นความสำคัญด้านการประพฤติปฏิบัติตามกฎระเบียบที่วางไว้ ทำให้เกิดปัญหาทางจริยธรรมของหมอพื้นบ้านขึ้น พระธรรมปิฎก กล่าวว่า “ การแพทย์ที่มีธุรกิจเป็นฐาน ก็วัดคุณค่าของชีวิตด้วยเงินตรา ส่วนแพทย์ที่มีคุณธรรมเป็นฐาน ก็วัดคุณค่าชีวิตด้วยความเป็นมนุษย์”^๕ ทำให้เห็นเด่นชัดว่าปัญหาการให้บริการระหว่างคนรวยกับคนจน ปัญหาการรักษาโรค การเลี้ยงโรค สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัญหาทางจริยธรรมของหมอยาพื้นบ้าน

หมอพื้นบ้านในเขตอำเภอโพธิ์ชัย ปัจจุบันมีจำนวนน้อยลงไปทุกที ที่ยังพบอยู่ส่วนมากจะเป็นผู้สูงอายุ บางท่านอายุถึงร้อยปีก็มี หมอพื้นบ้านเหล่านี้ล้วนเป็นผู้มีความรู้ในเรื่องการใช้ยาสมุนไพรรักษาโรคอย่างลึกซึ้ง โดยได้รับการถ่ายทอดความรู้มาจากบรรพบุรุษเป็นส่วนใหญ่ แม้เราจะมีความก้าวหน้าทางการแพทย์ มีโรงพยาบาล สถานพยาบาลที่อำนวยความสะดวกมากขึ้นกว่าแต่ก่อน หมอพื้นบ้านก็ยังเป็นทางเลือกในการรักษาของอีกหลายคน ซึ่งเราอาจเคยได้ยินหลายคนเล่าว่าไปหาหมอรักษาไม่หายสักที แต่พอให้หมอยาพื้นบ้านรักษาด้วยสมุนไพร ก็หายทันที ประสบการณ์และวิธีการรักษาของหมอพื้นบ้านนับเป็นภูมิปัญญาที่มีค่ายิ่ง ปัจจุบันหมอยาพื้นบ้านยังขาดจริยธรรมอยู่มาก หากผลประโยชน์ให้กับตัวเอง มุ่งหวังแต่กำไรเงินจ้าง จนทำให้หมอยาพื้นบ้านที่เสียสละอย่างแท้จริง ต้องพลอยรับผลของการกระทำที่หมอยาพื้นบ้านขาดจริยธรรมทำเอาไว้ด้วย และในอีกไม่กี่ปีข้างหน้าเราอาจไม่มีหมอยาพื้นบ้านให้เห็นอีกหากไม่มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาสืบต่อมา ขาดจริยธรรม หมอพื้นบ้านก็อาจเป็นแค่ตำนานของชาวอำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด เท่านั้นเอง

จากเหตุผลดังกล่าวมานี้ ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาปัญหาจริยธรรมของหมอยาพื้นบ้านในการรักษาโรคด้วยสมุนไพร ในทัศนะของหมอยาพื้นบ้านในเขตอำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด

^๕ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), การแพทย์ยุคใหม่ในพุทธทัศน์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทธรรมสารจำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๗๕.

และการประยุกต์หลักพุทธธรรมมาประกอบในการรักษาโรค เพื่อเป็นแนวทางในการสนับสนุน ส่งเสริมในการรักษาโรคของหมอยาพื้นบ้าน ที่จะนำมาประพฤติกฎปฏิบัติตามหลักจริยธรรมของหมอยาพื้นบ้าน ซึ่งจะเป็นประโยชน์สำหรับการพัฒนาความรู้ต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาความเป็นมาและความสำคัญของหมอยาพื้นบ้าน

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาด้านจริยธรรมของหมอยาพื้นบ้านในการรักษาโรคด้วยสมุนไพร

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาแนวทางการแก้ปัญหาด้านจริยธรรมของหมอยาพื้นบ้านในเขต อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด

๑.๓ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้มีศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัยและคำจำกัดความดังนี้

จริยธรรม หมายถึง คุณสมบัติทางความประพฤติ ที่สังคมมุ่งหวังให้คนในสังคมนั้นประพฤติ มีความถูกต้องในความประพฤติ หรือการประพฤติตามกฎเกณฑ์ที่ถูกต้อง หรือ ในงานวิจัยนี้ หมายถึง มีความประพฤติตามจรรยาบรรณในวิชาชีพแพทย์แผนไทย

หมอยาพื้นบ้าน หมายถึง บุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการรักษาโรค ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมาจากประสบการณ์และตำราหรือการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษและเป็นที่ยอมรับนับถือจากคนในชุมชนเป็นอย่างดี รักษาโรคด้วยสมุนไพร และเป่าเสกคาถาอาคม

การรักษาโรค หมายถึง การดูแลรักษาและการพยาบาลผู้ป่วย

สมุนไพร หมายถึง พืชหรือส่วนของพืช สัตว์หรือส่วนของสัตว์ และแร่ธาตุ ที่นำมาประกอบเป็นยา เพื่อรักษาโรค เพื่อดูแลสุขภาพ และเพื่อรับประทาน

การรักษาโรคด้วยสมุนไพร หมายถึง การรักษาโรคด้วยสมุนไพรที่ได้จากพืช สัตว์ แร่ธาตุ ที่นำมาปรุงหรือผสมขึ้นเป็นยาสำหรับรักษาโรคนั้น ๆ

๑.๔ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

คัมภีร์วินัยปิฎกมหาวรรค พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า“ ภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตรากรากไม้ที่เป็นยา คือ ขมิ้น จิงศด ข่า ว่านเปาะ ว่านน้า อุดพิศ แฝก แห้วหมูและรากไม้ที่ใช้เป็นยาดชนิดอื่น ๆ ที่มีอยู่แต่ไม่ใช่เป็นของเคี้ยวของฉันทัน เธอรับประเคนแล้วเก็บไว้ฉันทัน เมื่อมีเหตุจำเป็นจึงฉันทันได้” พระองค์ได้เห็นความสำคัญของภิกษุด้วยความมุ่งหวังจะให้มีความสุขปฏิบัติปราศจากการเจ็บไข้ได้ป่วย เมื่อมีความสุขดีแล้วจะเอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติธรรมเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จ ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงทรงอนุญาตให้ภิกษุที่อาพาธได้รักษาโรคให้หาย เพื่อรักษาสุขภาพให้แข็งแรงสมบูรณ์ทั้งกายและใจ^๖

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ได้กล่าวถึง การรักษาโรคไว้ใน แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์, สรุปความได้ว่า หัวใจหลักที่สำคัญของผู้ที่จะเป็นแพทย์ที่ดีได้นั้น นอกจากจะมีความรู้ความสามารถในเรื่องการรักษาโรค และรู้จักสาเหตุของโรคเกิดจากอะไรแล้ว ด้วยอะไรจะรักษาด้วยวิธีแบบไหนเมื่อรู้สาเหตุดังกล่าวแล้วก็จะรักษาได้^๗

สวิง บุญเจิม ได้กล่าวถึง จริยธรรมไว้ใน ภูมิปัญญาชาวบ้านอีสาน ยาสมนไพรพื้นบ้าน สรุปความได้ว่า จริยธรรมเป็นจริยวัตรของผู้จะเป็นแพทย์ที่ดีนั้นจะต้องเพียบพร้อมไปด้วย มีบุคลิกเป็นที่ศรัทธาห่วงหาอาทรคนไข้ไม่เห็นแก่อาภิสลินจ้าง ไม่เห็นแก่ตัว หมั่นเยี่ยมไข้ อยู่เสมอ มีน้ำใจต่อคนยากไร้ที่มารักษาปรุงยาให้ถูกตามตำรา เก็บรักษายาไว้ในที่สมควร^๘

ชาคริส อนันทราวิน ได้กล่าวถึง จริยธรรมไว้ใน จรรยาบรรณหมอพื้นบ้าน, สรุปความได้ว่า จริยธรรมหมอพื้นบ้านโดยทั่วไปไม่ได้เน้นหมอกคนใดคนหนึ่ง ก็กล่าวถึงจรรยาบรรณของผู้ประกอบวิชาชีพอื่น ๆ ด้วยและกล่าวถึงภูมิปัญญาของหมอพื้นบ้านในการประกอบวิชาชีพใน

^๖ วิ.ม.(ไทย), ๕/๒๖๓/๔๖.

^๗ คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๒), หน้า ๑๑-๑๒.

^๘ สวิง บุญเจิม, ภูมิปัญญาชาวบ้านอีสาน ยาสมนไพรพื้นบ้าน, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (อุบลราชธานี : สำนักพิมพ์มรดกอีสาน, ๒๕๓๔), หน้า ๒๑.

การช่วยเหลือชาวบ้าน ตามภูมิปัญญาของตนเองที่ได้สืบทอดกันมาตามสาขาต่าง ๆ คือหมอยาในสมัยนั้น คนที่จะเป็นหมอยาพื้นบ้านจะต้องมีความซื่อสัตย์ต่ออาชีพของตน^๕

บุญมี แทนแก้ว ได้กล่าวถึง จริยธรรมไว้ในจริยศาสตร์, สรุปความได้ว่า ระเบียบหรือกฎเกณฑ์ทางสังคมมาบังคับไว้ อันเป็นการพัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจ ซึ่งทั้งนี้ต้องอาศัยหลักจริยธรรม คุณธรรม ศีลธรรม มาประกอบในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ให้ประพฤติปฏิบัติให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขต่อไป^๖

พระครูสันติสารคุณ (อินต่าแย) ได้กล่าวถึงจริยธรรมไว้ใน คติความเชื่อในการรักษาผู้ป่วยด้วยวิธีจิตเวชของหมอพื้นบ้าน ในอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม, สรุปได้ว่า วิธีการรักษาโดยยาสมุนไพรเป็นหลัก แล้วผสมผสานเข้ากับเวทย์มนต์คาถา ตามคติความเชื่อศรัทธาหมอพื้นบ้านและชาวอำเภอวาปีปทุม และอีกประการหนึ่งการรักษาโรคที่จะให้ได้ผลอย่างมีประสิทธิภาพจะต้องกะล่ำทั้งผู้เป็นหมอและผู้ป่วยจะต้องกะล่ำให้ได้ ตามกรณีของหมอนั้น ๆ อย่างเช่น ข้อห้ามหรือข้อกะล่ำของหมอพื้นบ้าน ดังนี้ ห้ามรับประทานเนื้อ ๑๐ ชนิด เช่น เนื้อมนุษย์ เนื้อม้า เนื้อสุนัข เป็นต้น ห้ามรับประทานรกวัว รกควาย ผักจำพวกฟักและน้ำเต้า อาหารที่เป็นเนื้อของคนอื่น อาหารที่เป็นของเช่น ไหว้ผี ลาบก้อย ดิบ ๆ ดื่มสุรา พุดคำหยาบ สาปแข่งผู้อื่น ห้ามเดินผ่านใต้ถุนบ้าน บันได สะพาน กิ่งท้อฝ้า ราวตากฝ้า และเครือกล้วย^๗

พระมหาสุภีร์ คำใจ ได้กล่าวถึงการรักษาผู้ป่วยด้วยสมุนไพรไว้ใน คติความเชื่อวิธีการรักษาผู้ป่วยด้วยยาสมุนไพรของหมอพื้นบ้าน อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด, สรุปความได้ว่าคติความเชื่อวิธีการรักษาผู้ป่วยด้วยสมุนไพรของหมอพื้นบ้าน เป็นกระบวนการเกี่ยวกับหลักความเชื่อการรักษาโรคด้วยสมุนไพรของคนในพื้นที่อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ด้วยวิธีการรักษาแบบ

^๕ ชาคริต อนันทรวัน, จรรยาบรรณหมอพื้นบ้าน, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๘), หน้า ๔๘-๔๙.

^๖ บุญมี แทนแก้ว, จริยศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๘), หน้า ๓.

^๗ พระครูสันติสารคุณ (อินต่าแย), “คติความเชื่อในการรักษาผู้ป่วยด้วยวิธีจิตเวชของหมอพื้นบ้านในอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม”, สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๔).

ผสมผสานระหว่างยาสมุนไพรกับการใช้คาถาอาคมเสกเป่าเพื่อเพิ่มความขลังและความศักดิ์สิทธิ์ในการรักษาตลอดจนข้อห้ามเกี่ยวกับของแสลงโรคต่าง ๆ หรือคนในพื้นที่เรียกว่า“กะถ้ำ”^{๑๒}

พระมหาทองจันทร์ ทิพย์วัฒน์ ได้กล่าวถึงจริยธรรมไว้ในภูมิปัญญาหมอพื้นบ้านในการรักษาโรคกระดูก อัมภอชวีขบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด ,สรุปความได้ว่า หมอพื้นบ้านจะต้องมีจิตสำนึกในจรรยาบรรณในวิชาชีพ และมีความรับผิดชอบในการทำหน้าที่ของตน ดังนี้ (๑) มีความเพียร ความอดทน และรู้จักเสียสละ (๒) มีศรัทธาในวิชาชีพของตนเอง (๓) ก่อนนอนจะต้องสวดมนต์บูชาพระรัตนตรัยและระลึกถึงผู้มีพระคุณ บุญคุณของบิดา มารดา บูรพาจารย์ เมื่อถึงวันพระก็จะต้องทำพิธีบูชาครู (๔) หมอพื้นบ้านทุกคนจะต้องไม่เรียกร้อยค่ารักษาพยาบาลจากผู้ป่วยนอกจากยกค่าครูเท่านั้น^{๑๓}

พรศักดิ์ พุทธมาตย์ ได้กล่าวถึงการรักษาโรคไว้ใน แนวคิดเชิงจริยธรรมในการรักษาผู้ป่วยด้วยพลังจักรวาล สรุปความได้ว่า บุคคลที่จะเป็นหมอในการบำบัดโรคหรือทำการรักษาโรคต่างๆ ได้นั้นจะต้องเชื่อฟังคำสั่งสอนจากครูบาอาจารย์อย่างเคร่งครัด ทั้งข้อห้ามและข้อที่ยกเว้นให้ปฏิบัติตามโดยไม่มีข้อแม้ เพื่อความขลังและความศักดิ์สิทธิ์ในพลังจักรวาลที่ตนได้เล่าเรียนมา หนึ่งในนั้นก็คือ จริยธรรม หรือจรรยาบรรณของหมอนั้นเองเพื่อป้องกันความเสื่อมเสีย และความเห็นแก่ตัวของหมอหรือความมั่งง่ายในการรักษาผู้ป่วย และเพื่อความเป็นธรรมต่อผู้ที่มารับการบริการอย่างเป็นธรรม^{๑๔}

เกศินี ลิ้มบุญสืบสาย ได้กล่าวถึงจริยธรรมไว้ใน การศึกษาวิเคราะห์หัตถบาทของหมอชีวกโกมารภัจที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธรักษา, สรุปความได้ว่า ความบริบูรณ์ในตัวของท่านหมอชีวกโกมารภัจนั้นเพียบพร้อมไปด้วยคุณสมบัติตลอดจนสิกขาจารวัตรที่เป็นตัวอย่างโดยเฉพาะทางด้านความรับผิดชอบเรื่อง จริยธรรมของหมอก็มีความเมตตากรุณาไปในสัจจะธรรมอยู่เสมอมี

^{๑๒} พระมหาสุภีร์ คำใจ, “คติความเชื่อวิธีการรักษาผู้ป่วยด้วยยาสมุนไพรของหมอพื้นบ้านอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด”, สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๓).

^{๑๓} พระมหาทองจันทร์ ทิพย์วัฒน์, “ภูมิปัญญาหมอพื้นบ้านในการรักษาโรคกระดูก อัมภอชวีขบุรี จังหวัด มหาสารคาม”, สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๓).

^{๑๔} พรศักดิ์ พุทธมาตย์ , “แนวคิดเชิงจริยธรรมในการรักษาผู้ป่วยด้วยพลังจักรวาล”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๔).

ปัญญาแก้ปัญหาได้ตรงจุดมีสติสัมปชัญญะมีความไม่ประมาทมีความซื่อสัตย์มีความอดกลั้นและ
 ตำรวม มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และปิยวาจาอ่อนหวาน มีความขยันหมั่นเพียรและมีมัธยัสถ์ มีความ
 ละอายต่อบาปมีความสามัคคีและเสียสละมีความรับผิดชอบต่องค์กรรักษาศีลอย่างเคร่งครัด^๕

วีรวรรณ มูลตัน ได้กล่าวถึงจริยธรรมไว้ในกระบวนการรักษาโรคด้วยวิธีไสยศาสตร์
 ของ วัดขัวญเมืองระบือธรรม อำเภอระบือ จังหวัดมหาสารคาม, สรุปความได้ว่าหลักจริยธรรมของ
 หมอพื้นบ้าน ห้ามเรียกร่องอามิสลินจางใดๆ นอกจากค่ายกฐน ห้ามรับประทานอาหาร ได้แก่ เนื้อม้า
 เนื้อปลาไหล เนื้อเต่า เนื้องู เนื้อสุนัข เนื้อราชสีห์ เนื้อเสือ เนื้อช้าง เนื้อลิง เนื้อมนุษย์ เนื้อกระต่าย
 เนื้อเก้ง เนื้อกวาง เนื้อหมี เนื้อตะขาบ เนื้อแมว เนื้อวัว เนื้อควาย^๖

บุญเลิศ มรกต ได้กล่าวถึงการรักษาโรคด้วยสมุนไพรและจริยธรรมไว้ใน ความเชื่อใน
 การใช้ยาสมุนไพรในการรักษาโรค: ศึกษากรณีอำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น, จากการศึกษาและ
 ศึกษาทบทวนเอกสารดังกล่าว สรุปความได้ว่า เป็นการประมวลความประพฤติกิผู้เป็นหมอจะต้อง
 รักษาไว้และส่งเสริมไว้ให้ดีตลอดจนแนวทางแห่งการประพฤติปฏิบัติดังี้มีความรับผิดชอบไม่
 โลกเห็นแก่ลาภไม่โอ้อวดวิชาความรู้ไม่ปิดบังความเขลาของตนเอง แสดงความยินดีกับคนอื่นเมื่อ
 เขารักษาหาย ไม่หวงกีดกันลาภของคนอื่นไม่มีอคติ ๔ จันทคติ โทสาคติ โมหาคติ และภยาคติ
 ไม่หวั่นไหวในลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ทุกข์ มีหิริ โอตตัปปะ ไม่เป็นคนเกียจคร้าน มีโยนิโส
 มนสิการ^๗

๑.๕ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ผู้วิจัยได้
 ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอน ดังนี้

^๕ เกศินี ลิ้มบุญสืบสาย, “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของหมอชีวกโกมารภัจที่ปรากฏในคัมภีร์
 พระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
 วิทยาลัย, ๒๕๔๕).

^๖ วีรวรรณ มูลตัน , “กระบวนการรักษาโรคด้วยวิธีไสยศาสตร์ของวัดขัวญเมืองระบือธรรม
 อำเภอระบือ จังหวัด มหาสารคาม”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย
 มหาสารคาม, ๒๕๔๓).

^๗ บุญเลิศ มรกต, “ความเชื่อในการใช้สมุนไพรในการรักษาโรค: ศึกษาอำเภอบ้านฝาง จังหวัด
 ขอนแก่น”, วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนคินทรวิโรฒ, ๒๕๓๖).

๑.๕.๑ กลุ่มเป้าหมาย ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ผู้ให้ข้อมูล ด้วยการสัมภาษณ์ ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง ในการให้สัมภาษณ์ข้อมูลด้านสภาพปัญหาจริยธรรมของหมอยาพื้นบ้านในการรักษาโรคด้วยสมุนไพร กรณีศึกษาหมอยาพื้นบ้านเขตอำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด ได้แก่ แพทย์ประจำสาธารณสุขอำเภอโพธิ์ชัย จำนวน ๒ คน แพทย์ประจำโรงพยาบาล อำเภอโพธิ์ชัย จำนวน ๓ คน พระสงฆ์จำนวน ๓ รูป หมอยาพื้นบ้านผู้ชาย จำนวน ๔ คน หมอยาพื้นบ้านผู้หญิง จำนวน ๓ คน รวมทั้งหมด ๑๕ คน คือ

๑.๕.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

๑.แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

๒.กล้องถ่ายรูป สมุดจดบันทึก เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายวิดีโอ พร้อมทั้งการสังเกตพฤติกรรมของผู้เกี่ยวข้องด้วย

๑.๕.๓ การสร้างแบบสัมภาษณ์

การสร้างแบบสัมภาษณ์ มีขั้นตอนดังนี้

๑. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตามชื่อวัตถุประสงค์สภาพปัญหาจริยธรรมของหมอยาพื้นบ้านในการรักษาโรคด้วยสมุนไพร กรณีศึกษา : หมอยาพื้นบ้านเขตอำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์

๒. ข้อมูลที่ได้มาจากขั้นตอนที่ ๑ มาเป็นประเด็นคำถามแบบสัมภาษณ์ แล้วนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณาและให้ข้อเสนอแนะ

๓. ปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา

๔. นำแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงแล้วให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๓ ท่าน คือ พระมหามิตร วิฑฒญ โฉจร., ผศ.ดร. โสวิทย์ บำรุงศักดิ์, ดร.ประยูร แสงใส พิจารณาความเหมาะสมและความถูกต้องตามเนื้อหา ภาษา และความสอดคล้องเกี่ยวกับประเด็นคำถาม

๕. เพื่อปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญแล้วนำไปเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อขอความเห็นชอบก่อนนำไปเก็บข้อมูล

๑.๕.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๑. นำหนังสือจากศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ถึงผู้อำนวยการ โรงเรียน เพื่อขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ในกรณีสัมภาษณ์

๒. สร้างความสัมพันธ์กับผู้ให้ข้อมูลหลัก และกลุ่มเป้าหมาย พบปะพูดคุยเพื่อสร้างความคุ้นเคย แฉงวัตถุประสงค์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

๓. กำหนดนัดหมายวันเวลาที่จะดำเนินการสัมภาษณ์ที่แน่นอน เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้เตรียมตัวและเตรียมเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในการเก็บรวบรวมข้อมูล

๔. ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์กับกลุ่มเป้าหมาย ที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก และบุคคลอื่นๆ โดยใช้วิธีการบันทึกเทป จดบันทึก และการสนทนา กับกลุ่มเป้าหมาย

๑.๕.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์โดยใช้ การแปลความ การตีความ และนำเสนอข้อมูลโดยการ โดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) เพื่ออธิบายสภาพปัญหาจริยธรรมของหมอยาพื้นบ้านในการรักษาโรคด้วยสมุนไพร กรณีศึกษาหมอยาพื้นบ้าน เขตอำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด

๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๖.๑ ทำให้รับองค์ความรู้ความเป็นมาและความสำคัญของหมอพื้นบ้าน

๑.๖.๒ ทำให้ทราบ สภาพและปัญหาด้านจริยธรรมของหมอยาพื้นบ้านในการรักษาโรคด้วยสมุนไพร

๑.๖.๓ ทำให้ทราบแนวทางการแก้ปัญหาด้านจริยธรรมของหมอยาพื้นบ้านในเขตอำเภอโพธิ์ชัย โดยใช้หลักพุทธจริยธรรมมาประกอบในการรักษาโรค เพื่อเป็นแนวทางในการสนับสนุนส่งเสริมการรักษาโรคของหมอยาพื้นบ้าน

บทที่ ๒

ความเป็นมาและความสำคัญของหมอยาพื้นบ้าน

๒.๑ ประวัติความเป็นมาแพทย์แผนโบราณในสมัยพุทธกาล

หมอยาพื้นบ้านถือว่าเป็นบุคคลที่มีความสำคัญมากเพราะทุกๆ คนเกิดมาจะต้องประสบกับความเกิด ความแก่ ความเจ็บ และความตาย เมื่อยามเจ็บป่วยทุกๆ คนก็ต้องดิ้นรนต่อสู้พยายามที่จะเอาชนะโรคร้ายเหล่านั้นให้ได้ ดังจะเห็นได้จากในครั้งพุทธกาลมีหมอที่รักษาโรคให้หายขาดได้ เช่น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงรักษาพระติสสเถระ^๑ ทรงอนุญาตให้หมอชีวก โกมารภัจจ์ใช้เภสัช ๕ ประการ^๒ ไปรักษาพระภิกษุสามเณรบุคคลทั่วไปเช่นหมอชีวก โกมารภัจจ์ รักษาโรคปวดศีรษะของภรรยาเศรษฐี^๓ เมื่อรักษาโรคหายแล้วท่านไม่ได้เรียกร้องค่ารักษาพยาบาลเลย แสดงให้เห็นว่า หมอชีวก โกมารภัจจ์ เป็นบุคคลมีจริยธรรมไม่เห็นแก่ลาภ และทรัพย์สินเงินทองเห็นคุณค่าของชีวิตมากกว่าสิ่งตอบแทน

หมอยาพื้นบ้านจึงประพฤติปฏิบัติตาม และยกย่องให้หมอชีวก โกมารภัจจ์ เป็นบรมครูของหมอยาพื้นบ้าน และสืบทอดรูปแบบการรักษาโรคด้วยสมุนไพรจากรุ่นสู่รุ่นจนถึงปัจจุบัน ดังนั้น ความเป็นมาของหมอยาพื้นบ้านที่สืบทอดจากบรรพบุรุษในประเทศไทยพอจะสรุปได้ดังนี้

๒.๒ ประวัติความเป็นมาแพทย์แผนโบราณของไทย

ประวัติการแพทย์แผนโบราณมีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน พร้อมๆ กับการกำเนิดมาของมนุษยชาติ ผู้คนทุกชาติทุกภาษาต่างก็มีวิชาแพทย์ของตนเอง แตกต่างกันไปตามแนวปรัชญา การแพทย์พื้นฐานของแต่ละกลุ่มชน การแพทย์ไทยถือการรักษาโรคโดยอาศัยธรรมชาติบำบัด ซึ่งมีหลักฐานการขุดพบเขากวาง อันเป็นสัญลักษณ์เกี่ยวกับการแพทย์ที่จังหวัดกาญจนบุรี^๔ หินบดยา

^๑ อ.ทสก.(บาลี) ๒๔/๖๐/๑๑๕-๑๒๐.

^๒ คูรายะเถยคิน วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๓๕/๑๕๕.

^๓ คูรายะเถยคิน วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๓๐/๑๘๓.

^๔ มุลินธิ์พื้นฟูส่งเสริมการแพทย์ไทยเดิม, การแพทย์ไทยเดิม, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : สามเจริญชัยพาณิชย์, ๒๕๓๕), หน้า ๕.

และเครื่องปั้นดินเผา เครื่องโลหะ เครื่องสำริด ต่างๆ ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี ซึ่งมีอายุราว ๕,๖๐๐ – ๓,๐๐๐ ปี^๕ เป็นต้น การรักษาโรคด้วยสมุนไพร หมอพื้นบ้าน ก็มีวิธีการที่แตกต่างกันออกไป ที่เหมือนกันก็คือ การนำเอาสิ่งซึ่งมีอยู่หรือเกิดขึ้นตามธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุดและใช้อย่างประหยัดตลอดจนการอนุรักษ์วัตถุที่ใช้ทำยาเพื่ออนาคตของลูกหลานสืบต่อไป

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติ ไม่ว่าจะมีชีวิตหรือไม่มีชีวิต ย่อมมีพลังงานอยู่ในตัวเองทั้งสิ้น เมื่อพิจารณาในแง่ของการรักษาโรค หรือการแก้ไขความผิดปกติภายในร่างกายของมนุษย์หรือสัตว์ก็คือการแก้ไขการเสียสมดุลของธาตุ ๔ ชั้น^๖ อันประกอบขึ้นเป็นร่างกาย พลังงานที่มีอยู่ในสรรพสิ่งในธรรมชาติ เรียกตามวัตถุประสงค์ทางการแพทย์ ว่าสรรพคุณ เราสามารถนำเอาสรรพคุณในการรักษาของสรรพสิ่งที่มีอยู่แตกต่างกันออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่มนุษยชาติได้ ดังนั้นท่านจึงกล่าวว่า ทุกสิ่งในโลกสามารถนำมาปรุงเป็นยาได้ทั้งสิ้น และการแพทย์ไทยก็มีการพัฒนาตำรายามาตามลำดับ ซึ่งมีตำรายาแพทย์แผนโบราณที่สำคัญๆ ดังนี้

๑. พระคัมภีร์ประถมจินดา กล่าวถึง การกำเนิดโลหิตระดูสตรี และโรคกุมาร
๒. พระคัมภีร์ฉันทศาสตร์ กล่าวถึง จรรยา ของ แพทย์ ทับ ๗ ประการ
๓. พระคัมภีร์ธาตุวิภังค์ กล่าวถึง กองธาตุพิการ ตามฤดู ต่างๆ
๔. พระคัมภีร์สมุฏฐานวินิจนัย กล่าวถึง การค้นหาต้นกำเนิดแห่งการเกิดของโรค
๕. พระคัมภีร์วโรคสาร กล่าวถึง รสยา และลักษณะนิมิตร้าย
๖. พระคัมภีร์มหาโชติรัต กล่าวถึง โรคระดูสตรี
๗. พระคัมภีร์ชวदार กล่าวถึง พืชอาหารทำให้ลมโลหิตกำเริบ
๘. พระคัมภีร์โรคนิทาน กล่าวถึง กองธาตุทั้ง ๔ กำเริบ หย่อน พิการ
๙. พระคัมภีร์ธาตุวิวรรณ์ กล่าวถึง ธาตุทั้ง ๔ โรคโลหิตระดูสตรี
๑๐. พระคัมภีร์ธาตุบรรจบ กล่าวถึง โรคอุจจาระธาตุ
๑๑. พระคัมภีร์มูจนาปกัณณา กล่าวถึง โรคปัสสาวะมุตกิตมุตมาฏ

^๕ คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสาร และ จดหมายเหตุ, วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกถัณฑ์ และ ภูมิปัญญา จังหวัดอุดรธานี, หน้า ๔๔ -๔๕.

^๖ มูลนิธิฟื้นฟูส่งเสริมการแพทย์ไทยเดิม, การแพทย์ไทยเดิม, หน้า ๑ - ๖.

๑๒. พระคัมภีร์กษัย กล่าวถึง โรคกษัย ๒๖ ประการ

๑๓. พระคัมภีร์ตักกศิลา กล่าวถึง ไข้พิษทั้งปวง

พระคัมภีร์อภัยสันตา กล่าวถึง กำเนิดไข้ โรคทราง และ โรคตาทุกชนิด

๑๕. พระคัมภีร์มัญชุสารวิเชียร กล่าวถึง โรคลม ๑๐ ประการ

๑๖. พระคัมภีร์อติสาร กล่าวถึง โรคอุจจาระร่วง

๑๗. พระคัมภีร์มุขโรค กล่าวถึง โรคในปาก และ คอ ๑๕ ประการ

๑๘. พระคัมภีร์จะละนะสังกะหะ กล่าวถึง ลักษณะอุจจาระธาตุ ๔ ประการ

๑๙. พระคัมภีร์ธาคูอภิญาณ กล่าวถึง ลักษณะโรคที่เกิดกับธาตุ ๔

ทั้ง ๑๕ พระคัมภีร์ เป็นตำราแพทย์แผนไทยที่ทรงคุณค่า ที่บรรพบุรุษของเราได้จารึกไว้ ให้มรดกอันล้ำค่าของคนไทย

๒.๒.๑ การแพทย์แผนไทย : ยุคก่อนอาณาจักรสุโขทัย

การแพทย์แผนไทยอาจเกิดขึ้นมาเป็นเวลานาน ขณะที่มนุษย์ที่อาศัยอยู่ในดินแดนที่เป็นประเทศไทยปัจจุบัน รู้จักเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ จากผลของการขุดค้นพบว่ามนุษย์ที่อาศัยอยู่ในดินแดนแถบนี้ ปรากฏเมื่อประมาณ ๔,๐๐๐ ปีมาแล้ว ร่องรอยที่เชื่อว่าอาจมีบุคคลที่ทำหน้าที่คล้ายกับเป็นหมอหรือแพทย์ ก็คือ พบสัญลักษณ์ที่อาจสันนิษฐาน ว่าอุปกรณ์ที่ประกอบยา เช่น หินบดยา จากหมู่บ้านเชียง อำเภอนองหาน จังหวัดอุดรธานี^๑

ในสมัยพระเจ้าชัยวรมัน ที่ ๗ ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลโดยการสร้างสถานพยาบาล เรียกว่า อโรคยาศาลา โดยมีผู้ทำหน้าที่รักษาพยาบาล ได้แก่ หมอ พยาบาล เกษษกร รวม ๕๒ คน มีพิธีกรรมบวงสรวง พระเกศัชชคุรุไวฑูรย์ ด้วยยาและอาหาร ก่อนแจกจ่ายไปยังผู้ป่วยต่อมามีการค้นพบหินบดยาในสมัยต่อมาได้ค้นพบหินบดยาสมัยทวารวดี และศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชในสมัยสุโขทัยได้บันทึกไว้ว่า ทรงสร้างสวนสมุนไพร ขนาดใหญ่บนภูเขาหลวง หรือเขา

^๑ สถาบันส่งเสริมการแพทย์แผนไทยมูลนิธิกรแพทย์แผนไทย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.thaimedi.com> [๒๗ เมษายน ๒๕๕๐].

สรรพยา บ้านเขว้า จังหวัดมหาสารคาม เพื่อให้ราษฎร ได้เก็บสมุนไพรไปใช้รักษาโรคยามเจ็บป่วย จนถึงปัจจุบันนี้^๔

๒.๒.๒ การแพทย์แผนไทยในสมัยสุโขทัย

มีการค้นพบหินบดยาสมัยทวารวดี ซึ่งเป็นยุคก่อนสุโขทัย และจากศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงได้บันทึกไว้ว่าทรงสร้างสวนสมุนไพรขนาดใหญ่บนเขาหลวงหรือเขาสรรพยาเพื่อให้ราษฎรได้เก็บสมุนไพรไปใช้รักษาโรคยามเจ็บป่วย ปัจจุบันภูเขาดังกล่าวอยู่ในอำเภอศีรีมาศจังหวัดสุโขทัย กล่าวคือ สมัยทวารวดี พ.ศ. ๑๐๐๐ - ๑๕๐๐ หลักฐานเกี่ยวกับการแพทย์คือ การพบเขากวางที่ตำบลทัพหลวง จังหวัดนครปฐมประเทศไทยมีการติดต่อกับประเทศใกล้เคียงประเทศที่ติดต่อกันมากน่าจะเป็นประเทศอินเดียเพราะนอกจากการเผยแพร่ของพุทธศาสนาเข้ามาสู่ประเทศไทย ไทยอาจรับลัทธิฮินดูพร้อมกับศิลปวิทยาอื่น ๆ เข้ามาด้วย ซึ่งมีวิชาการแพทย์ของประเทศอินเดียเข้ามาด้วย ดังนั้นวงการแพทย์แผนไทยจึงให้ความเคารพหมอชีวก โภการภัก ในยุคนี้นศาสนาพุทธลัทธิฮินยานมีบทบาทอย่างมาก พระภิกษุนิยมรดงค์ ศูนย์รวมของวัฒนธรรมและการศึกษาอยู่ที่วัดเชื่อว่าพระภิกษุยุคนี้ มีความรู้ในการรักษาตนเองด้วยสมุนไพรและช่วยเหลือแนะนำประชาชนด้วย^๕

๒.๒.๓ การแพทย์แผนไทยใน สมัยอยุธยา

การแพทย์สมัยอยุธยามีลักษณะผสมผสาน ปรับประยุกต์ความรู้ การแพทย์ พื้นบ้านทั่วราชอาณาจักร ผสมกับความเชื่อตามปรัชญาแนวพุทธ รวมทั้งความเชื่อ ทางไสยศาสตร์และโหราศาสตร์ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพของชุมชน ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช มีหนังสือ "ตำราพระโอสถพระนารายณ์" ที่แพทย์หลวงได้ประกอบขึ้น ยาที่แพทย์หลวงฝ่ายฝรั่งได้ประกอบขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายเป็นยานานที่ ๒๒ มี สรรพคุณ แก้ปวดปัสสาวะ ให้เอาใบกะเพราเติมกำมือหนึ่ง ดินประสีขาวหนัก ๒ สติง บดให้ละเอียด เอาใบชาต้มเป็นกระสาย ละลายถวายสมเด็จพระยา ดำรงราชานุภาพ ครั้งทรงดำรงตำแหน่งสภานายกหอพระสมุดวชิรญาณ ทรงเข้าพระทัยว่าเป็นสมเด็จ พระเพทราชา ให้เสวย เมื่อเสวยพระโอสถแล้วกราบทูลให้เสวยพระสุธารสชา ตามเข้าภายหลังอีก

^๔ กองการประกอบโรคศิลปะ, สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข, ตำราแพทย์แผนโบราณทั่วไป, หน้า ๑.

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒ - ๓.

๒ - ๓ ที่ ซึ่งขัดปัสสาวะก็หายเป็นปกติ การพบบันทึกว่ามีระบบการจัดหายาที่ชัดเจน สำหรับประชาชนมีแหล่งจำหน่ายยาสมุนไพรหลายแห่ง ทั้งในและนอกกำแพงเมือง มีการรวบรวมตำรับยาต่าง ๆ ขึ้นเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์การแพทย์แผนไทย เรียกว่า ตำราพระโอสถพระนารายณ์ การแพทย์แผนไทยสมัยนี้รุ่งเรืองมาก โดยเฉพาะการนวดไทย การแพทย์ตะวันตกเริ่มเข้ามามีบทบาท โดยมีชนนารีชาวฝรั่งเศส ได้จัดตั้งโรงพยาบาลรักษาโรค แต่ก็ขาดความนิยมและล้มเลิกไป^{๑๐}

ตามตำราอายุเวทศึกษา ได้กล่าวถึง การแพทย์ในสมัยอยุธยาเป็นราชธานี ตำราแพทย์แผนโบราณถูกไฟไหม้สูญหายไปมากมาย และรวบรวมเป็นตำราขึ้นได้เมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๑๓ ทำให้เกิดการจัดทำตำราแพทย์ขึ้น ชื่อว่า ตำราแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ ซึ่งถือว่าเป็นตำราแพทย์ที่ใช้เรียนสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบันนี้^{๑๑} นอกจากนี้ยังมีข้อความสำหรับผู้ที่จะดำเนินชีวิตในอาชีพแพทย์จะต้องกล่าวคำสาบาน (Hippocratic Oath) ที่ใช้กัน อยู่แพร่หลายในหลายแห่งของโลก ทำให้แพทย์มีจรรยาบรรณในการปฏิบัติที่เหมาะสม^{๑๒}

สมัยต่อมาสมเด็จพระเทพราชา (พ.ศ. ๒๒๓๑-๒๒๔๖) ได้ขับไล่ชาวฝรั่งเศสออกไปจากประเทศไทยแล้ว การแพทย์แผนปัจจุบันที่นำมาโดยชาวฝรั่งเศสก็พลอยสูญไปด้วยจึง กลับไปใช้การแพทย์แผนโบราณตามเดิม ต่อมาการแพทย์แผนปัจจุบันได้กลับมาอีก พร้อมกับการเข้ามาของนักสอนศาสนาคริสต์ นิกายโปรเตสแตนท์ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๓๖๗-๒๓๙๔) พ.ศ. ๒๓๗๑ มีนักสอนคริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนท์ ๒ คน เข้ามาในประเทศไทย เป็นแพทย์ชาวเยอรมันคนหนึ่งชื่อคุชซ์ลัฟฟ์ และหมอสอนศาสนาชาวอังกฤษคนหนึ่งชื่อ ทอมลิน นอกจากการสอนศาสนา ทำให้การแพทย์แผนปัจจุบันได้มีความสำคัญขึ้นอีกครั้ง ในประเทศไทย ก็คือพระราชดำริให้สร้างโรงพยาบาลศิริราช เป็นสถานที่ดำเนินการจนถึงปัจจุบันนี้^{๑๓}

^{๑๐} พระยาศักดิ์วิธานนิเทศ ,และ คณะ.สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน, โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, พิมพ์ครั้งที่ ๓. (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การพิมพ์. ๒๕๒๕), หน้า ๓.

^{๑๑} ขุนนิเทศสุขกิจ (ถมรัตน์ พุ่มชูศรี), อายุรเวทศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: พร้อมจักรการพิมพ์, ๒๕๑๖), หน้า ๓๒๔.

^{๑๒} สถาบันส่งเสริมการแพทย์แผนไทยมูลนิธิกรแพทย์แผนไทย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.thaimedi.com/> [๒๗ เมษายน ๒๕๕๐].

^{๑๓} อ้างแล้ว.

๒.๒.๔ การแพทย์แผนไทยใน ยุครัตนโกสินทร์

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นสมัยที่ได้มีการพัฒนาการแพทย์อย่างต่อเนื่อง มีแพทย์แผนปัจจุบันชาวต่างประเทศเข้ามาทำการรักษาคนเจ็บป่วย ซึ่งขณะนั้นคนไทยยังไม่มีสถานที่รักษาพยาบาลของตนเอง จนกระทั่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงให้นำไม้และวัสดุจากเมรุที่ใช้ในพิธีพระราชทานเพลิงพระศพ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าศิริราชกกุธภัณฑ์ มาสร้างเป็นโรงศิริราชพยาบาล เป็นสถานที่รักษาโรคทั้งแพทย์แผนปัจจุบัน และแพทย์แผนไทย ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น “โรงพยาบาลศิริราช” มีการรับนักเรียนเข้าเรียนแพทย์ และพยาบาล สมเด็จพระราชบิดาเจ้าฟ้ากรมหลวงสงขลานครินทร์ ได้อุปถัมภ์ส่งคนไทยไปศึกษาต่างประเทศ เพื่อมาพัฒนาหลักสูตรการแพทย์แผนปัจจุบัน ทำให้การแพทย์แผนปัจจุบันเป็นที่ยอมรับจนถึงปัจจุบันนี้^{๑๔}

ในปี พ.ศ. ๒๕๐๐ มีการก่อตั้งสมาคมโรงเรียนแพทย์แผนโบราณขึ้นที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม หรือ วัดโพธิ์ กรุงเทพมหานคร นับแต่นั้นมาสมาคมต่าง ๆ ก็ได้แตกสาขาออกไป ปัจจุบันมีโรงเรียนแพทย์แผนไทย ทั้งในกรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัด ในปี พ.ศ. ๒๕๒๖ ศาสตราจารย์ นายแพทย์อวย เกตุสิงห์ แพทย์แผนปัจจุบันผู้ซึ่งเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์ของการแพทย์แผนไทยเป็นอย่างดี ได้ก่อตั้งมูลนิธิฟื้นฟูการแพทย์ไทยเดิมขึ้น ทำให้เกิดอายุรเวทวิทยาลัย (ชีวกโกมารภัจ) ผลิตแพทย์แผนโบราณแบบประยุกต์ หลักสูตร ๓ ปี ในโอกาสต่อมา นับได้ว่า “ศาสตราจารย์ นายแพทย์ อวย เกตุสิงห์ เป็นบิดาของการแพทย์แผนไทยแบบประยุกต์” ที่เปิดโอกาสให้แพทย์แผนไทยฟื้นตัวอีกครั้งทำให้เกิดการประกอบโรคศิลปะที่หลากหลายออกไป^{๑๕}

ในสมัยรัชกาลที่ ๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้ทรงปฏิสังขรณ์วัดโพธิ์ธาราม หรือวัดโพธิ์ ขึ้นเป็นพระอารามหลวงให้ชื่อว่า “วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม” ทรงให้รวบรวมและจารึกตำรายา ฤกษ์ตัดตน ตำรานวดไว้ตามศาลาราย ส่วนการจัดหาของราชการมีการจัดตั้งกรมหมอและโรงพระโอสถคล้ายกับในสมัยอยุธยา แพทย์ที่รับราชการเรียกว่า หมอหลวง ส่วนหมอที่รักษาราชกรทั่วไประบุว่า หมอราชกร หรือ หมอเชลยศักดิ์

^{๑๔} พระยาศัลยวิธานนิเทศ และ คณะ, สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน, หน้า ๓,๔.

^{๑๕} สถาบันส่งเสริมการแพทย์แผนไทยมูลนิธิการแพทย์แผนไทย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา :

<http://www.thaimedi.com/> [๒๖ เมษายน ๒๕๕๐].

ในสมัยรัชกาลที่ ๒ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงเห็นว่าคัมภีร์แพทย์ ณ โรงพระโสตสมมัยอยู่ชานัน้สูญหายไป เนื่องจากตอนนั้นมีสงครามกับพม่า ๒ ครั้ง บ้านเมือง ถูกทำลายราษฎรและหมอแผนโบราณถูกกวาดต้อนไปเป็นเชลยทำให้ตำรายาและข้อมูลเกี่ยวกับการแพทย์ของไทยถูกทำลายไปด้วย จึงมีพระบรมราชโองการให้เหล่าผู้ชำนาญโรคและสรรพคุณยา รวมทั้งผู้มีตำรายานำเข้ามาถวาย กรมหมอลวงคัดเลือก ให้จดบันทึกเป็นตำราหลวงสำหรับโรงพระโสต และในปี พ.ศ. ๒๓๕๘ มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ตรากฎหมาย ชื่อว่า กฎหมายพนักงานพระโสตถวาย

ในสมัยรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงปฏิสังขรณ์ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม อีกครั้งหนึ่งทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีการจัดตั้งโรงเรียนแพทย์แผนโบราณแห่งแรก คือ โรงเรียนแพทย์แผนโบราณวัดโพธิ์ ในงานฉลองวัดโพธิ์สมัยนั้น ทรงดำริว่า อันตำรายาไทยและการรักษาโรคแบบอื่น ๆ เช่น การบีบนิ้ว การประคบ หมอที่มีชื่อเสียงต่างก็หวงตำราของแต่ละคนไว้เป็นความลับ ตลอดทรงดำริว่า การรักษาโรคทางตะวันตกกำลังแผ่อิทธิพลเข้ามาในประเทศไทย และในเวลาอันใกล้ น่าจะบดบังรัศมีของการแพทย์แผนโบราณเสียหมดสิ้น สู้ดทำยอาจไม่มีตำรายาไทยเหลืออยู่เพื่อประโยชน์ของอนุชนรุ่นหลังก็ได้ จึงทรงประกาศให้ผู้มีตำรับตำรายาแผนโบราณทั้งหลายที่มีสรรพคุณดีและเชื่อถือได้ เท่าที่มีอยู่ในสมัยนั้น นำมาจารึกเป็นหลักฐานไว้บนหินอ่อน ประดับไว้บนผนังพระอุโบสถ ศาลาราย เสา และกำแพงวิหารครอบพระเจดีย์สี่องค์และตามศาลาต่าง ๆ ของวัดโพธิ์ ที่ปฏิสังขรณ์ในครั้งนั้น การจารึกนี้เป็นตำราบอกสมุฏฐานของโรค วิธีการรักษา และยังได้มีการจัดหาสมุนไพรที่ใช้ปรุงยา หายามาปลูกไว้ในวัดโพธิ์เป็นจำนวนมาก นอกจากนั้นได้ทรงให้ปั้นรูปฤๅษีดัดตนในท่าต่างๆ เพื่อช่วยให้ผู้ประสงค์จะฝึกตนเป็นแพทย์ หรือหาทางบำบัดตนได้ศึกษาเป็นสาธารณะทาน นับว่าเป็นการจัดการศึกษาให้กับประชาชนอีกแบบหนึ่ง ตำรายาเหล่านี้พอจะทราบกันดีในหมอพื้นบ้านว่า ตำรายาดีจริงๆ นั้น คงไม่ได้รับการเปิดเผยอย่างแท้จริงแต่ก็เป็นอนุสรณ์และเป็นโรงเรียนการแพทย์ของเมืองไทย รัชสมัยนี้มีการนำเอาการแพทย์แผนตะวันตกเข้ามาเผยแพร่โดยคณะมิชชันนารีชาวอเมริกัน ด้วยการนำของนายแพทย์แดน บีช บรัดเลย์ ซึ่งคนไทยถือว่า หมอ บรัดเลย์ เช่น การปลูกฝีป้องกันไข้ทรพิษ การใช้ยาเม็ดควินินรักษาโรคไข้จับสั่น เป็นต้น

ในสมัยรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้นำแพทย์แผนตะวันตก มาใช้มากขึ้น เช่นการศุติกรรมสมัยใหม่แต่ไม่สามารถให้ประชาชนเปลี่ยนความนิยมได้เพราะการรักษาพยาบาลแผนโบราณของไทย เป็นจารีตประเพณีและวัฒนธรรมสืบเนื่องกันมาและเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของไทย

ในสมัยรัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการจัดตั้ง ศิริราชพยาบาลใน พ.ศ. ๒๔๓๑ มีการเรียนการสอนและให้การรักษาทั้งการแพทย์แผนโบราณและแพทย์ตะวันตกร่วมกันหลักสูตร ๓ ปี การจัดการเรียนการสอนและบริการรักษาทางการแพทย์ทั้งแผนโบราณและแผนตะวันตกร่วมกันเป็นไปด้วยความยากลำบาก มีการขัดแย้งระหว่างผู้สอนและผู้เรียนเป็นอย่างมาก ด้วยหลักการแนวคิด และวิธีการเรียนการสอน มีการพิมพ์ตำราแพทย์สำหรับใช้ในโรงเรียนเป็นตำราแห่งชาติฉบับแรก ต่อมาพระยาพิชณุประสาทเวชเห็นว่า ตำราเหล่านี้ยากแก่ผู้ศึกษาจึงได้พิมพ์ตำราขึ้นใหม่ได้แก่ ตำราแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ฉบับหลวง ๒ เล่ม และตำราแพทย์ศาสตร์สังเขป ๓ เล่ม ซึ่งยังคงใช้เป็นตำราทางการแพทย์มาจนทุกวันนี้

ในสมัยรัชกาลที่ ๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีการสั่งยกเลิกวิชาแพทย์แผนโบราณ และต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๖๖ มีประกาศให้ใช้พระราชบัญญัติการแพทย์ เป็นการควบคุมการประกอบโรคศิลปะ เพื่อป้องกันอันตรายที่อาจเกิดกับประชาชนอันเนื่องมาจากการประกอบโรคศิลปะของผู้ที่ไม่มีความรู้และมีได้ฝึกหัด ด้วยความไม่พร้อมในด้านการเรียน การสอน การสอบ และการประชาสัมพันธ์ทำให้หมอพื้นบ้านจำนวนมากกลัวถูกจับจึงเลิกประกอบอาชีพนี้ บ้างก็เผาตำราทิ้ง

ในสมัยรัชกาลที่ ๗ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ตรากฎหมายเสนาบติแบ่งการประกอบโรคศิลปะออกเป็น แผนปัจจุบัน และแผนโบราณโดยกำหนดไว้ว่า

ก. ประเภทแผนปัจจุบัน คือ ผู้ประกอบโรคศิลปะโดยความรู้จากตำราอันเป็นหลักวิชา โดยสากลนิยม ซึ่งดำเนินและจำเริญขึ้น โดยอาศัยการศึกษา ตรวจจับ และทดลองของผู้รู้ในทางวิทยาศาสตร์ทั่วโลก

ข. ประเภทแผนโบราณ คือ ผู้ประกอบโรคศิลปะโดยอาศัยความสังเกต ความ ชำนาญอันได้สืบต่อกันมาเป็นที่ตั้ง หรืออาศัยจากตำราอันมีมาแต่โบราณ มิได้ดำเนินไปในทางวิทยาศาสตร์ยุคใหม่

ในสมัยรัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ในรัชสมัยนี้ มีการจัดตั้งสมาคมของโรงเรียนแพทย์แผนโบราณ ได้ก่อตั้งขึ้นที่วัดโพธิ์ กรุงเทพมหานคร ปี พ.ศ. ๒๕๐๐ นับแต่นั้นมา สมาคมต่างๆ ก็ได้แตกสาขาออกไป ปัจจุบันก็มีโรงเรียนแพทย์แผนโบราณที่มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องอยู่เป็นจำนวนมาก ทั้งในกรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัด ได้ก่อตั้งโรงเรียนอายุรเวทวิทยาลัย ให้การอบรมศึกษาด้านการแพทย์แผนโบราณแบบประยุกต์ มาจนกระทั่งทุกวันนี้^{๑๖}

๒.๓ ความสำคัญและประเภทของหมอฟันบ้าน

หมอฟันบ้านมีความสำคัญมากสำหรับชาวบ้านที่อยู่ห่างไกลตัวเมืองและด้วยความยากจนของคนในชนบทย่อมเป็นที่พึ่งในยามเจ็บไข้ได้ป่วยและเป็นທີ່ปรึกษาทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจได้เป็นอย่างดี จึงเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนหมอฟันบ้านอาจจะมีคุณค่าในชุมชนเมืองน้อย เพราะอาจจะเป็นด้วยความเจริญทางด้านเทคโนโลยีมีความเจริญ จึงทำให้ชุมชนเมืองมองข้ามหมอฟันบ้านไปแต่กระนั้นบรรพบุรุษของเราอยู่รอดปลอดภัยอยู่ทุกวันนี้ก็เพราะภูมิปัญญาของคนในชนบทที่ยังยึดถือรูปแบบต่างๆ ทางวัฒนธรรมไม่ให้เลือนหายไป ดังนั้นหมอฟันบ้านก็เป็นอีกส่วนหนึ่งที่มีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของคนในชนบทเพราะ โรคภัยไข้เจ็บนี้เกิดขึ้นกับมนุษย์ได้ทุกวันเวลา

ดังจะเห็นได้ว่าในหมู่บ้านของแต่ละหมู่บ้าน จะต้องมีหมอยาประจำหมู่บ้าน จะต้องมีความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรพื้นบ้านประจำอยู่ในหมู่บ้าน เช่น หมอยาสมุนไพรพื้นบ้านทำการรักษาโรคขั้นพื้นฐานให้กับคนในหมู่บ้าน ก่อนจะส่งไปรักษาที่โรงพยาบาลเพื่อให้หมอทางโรงพยาบาลรักษาตามขั้นตอนของแผนปัจจุบันต่อไป

อีกอย่างหมอฟันบ้านที่ขาดไม่ได้ก็คือ หมอสู่วัช (หมอเรียกขาน) เป็นหมอที่มีความสำคัญมาก เพราะวัฒนธรรมประเพณีของคนในชนบทนี้ มีการทำบุญทั้งสิบสองเดือน หมอสู่วัชจึงมีบทบาทในการทำหน้าที่ในการสู่วัชให้คนในหมู่บ้าน ทั้งงานบุญงานบวช แยกไปไทยมา

^{๑๖} กองการประกอบโรคศิลปะ, สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข, ตำราแพทย์แผนโบราณทั่วไป, หน้า ๑.

เชื่อมโยงสิ่งที่คนอีสานเคยปฏิบัติมา และสืบทอดกันมาจนถึงรุ่นลูกหลาน คือ ทำการสู่วัฏให้ แยกอย่างสมเกียรติ อันเป็นประเพณีและวัฒนธรรมที่ดั่งงามของคนในภาคอีสาน

ความสำคัญของหมอพื้นบ้านในแต่ละประเภท การรักษาโรคของหมอพื้นบ้านในเขต อำเภอโพธิ์ชัย มีพื้นฐานประสบการณ์ที่ได้สืบทอดมาจากบรรพบุรุษหรือ ปู่ ย่า ตา ยาย ของตนเอง ดังนั้นหมอพื้นบ้านจึงมีความรู้ความ สามารถในการรักษาโรคที่แตกต่างกันและแต่ละประเภทก็มีความสำคัญในการดำเนินชีวิตของคนอีสานมาก ดังนี้^{๑๗}

๑) หมอยาสมุนไพร (รากไม้) คือ หมอยารากไม้ หรือหมอยาสมุนไพร เป็นหมอที่ใช้วิธีการรักษาโรคที่เกิดขึ้นกับสัตว์ต่างๆ ด้วยสมุนไพรประกอบไปด้วย สมุนไพร ๓ กลุ่มเป็นหลักในการรักษาโรค คือ

๑. พืชวัตถุ คือ จำพวกพืช ต้น เถาเครือ หัวเหง้า ผัก หญ้า
๒. สัตว์วัตถุ คือ จำพวก สัตว์ บก น้ำ และสัตว์อากาศ
๓. แร่ธาตุวัตถุ คือ จำพวกแร่ธาตุที่สลายตัวยาก และ สลายตัวง่าย^{๑๘}

โดยการพิจารณาของสมุนไพรทั้ง ๓ อย่างในการรักษาโรคตามสัดส่วนสูตรยาหรือ ตำรับยาในการรักษาโรคแต่ละ โรคไปและมีการรักษาควบคู่ไปกับคาถาอาคม มีการเสกเป่าก่อนการรักษา เช่น การปลุกเสกยาก่อนปรุงหรือผสมตัวยาเพื่อเอาเคล็ดในการรักษาโรค เมื่อพิจารณาจากการปลุกเสกยาตามหลักการปรุงยาของคนโบราณเชื่อว่าของทุกอย่างนั้นมีจิตวิญญาณ โดยเฉพาะ วัตถุต่างๆจะนำมาปรุงเป็นยาจะต้องทำการปลุกเสกก่อนจึงจะมีคุณค่าทางยาเช่น การที่จะไปเก็บยาสมุนไพรมาทำยารักษาโรคจะต้องเข้าไปขุดเอาหรือตัดเอาทางทิศตะวันตกในตอนเช้าเพื่อที่จะไม่ให้เงาของเราไปทับต้นไม้ที่เราจะเอาไปทำยา เพราะถือเป็นการลบหลู่คุณของยาทำให้ยาไม่มีสรรพคุณดีเท่าที่ควร ด้วยความเชื่อว่ายาดีต้องมีเทพรักษา

๒) หมอเป่า คือ หมอที่มีวิธีการในการรักษาโรคด้วยการเสกเป่า ส่วนมากจะเคี้ยวสมุนไพรประกอบในการเป่า เช่น เคี้ยวหมากเป่า เคี้ยวกระเทียมเป่า หมอเป่ารักษาโรค เช่น ฝี โรคกำเริบ (เด็กที่คลอดใหม่มักร้องไห้ในเวลากลางคืน) ปวดศีรษะด้านเดียว ตลอดจนโรคผิวหนังบาง

^{๑๗} วัฒนาพร ชิมพร และคณะ, การใช้สมุนไพรในชุมชน อำเภอคำม่วง และกิ่งอำเภอสามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์, (โรงพยาบาลคำม่วง อำเภอสามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๕-๒๑.

^{๑๘} วุฒิ วุฒิชัยธรรมเวช, คัมภีร์เภสัช รัตนโกสินทร์, หน้า ๑๔.

ชนิด เช่น ถูกสุนัขกัด หมอเป่าก็จะทำการรักษาด้วยการเป่า โดยพิธีกรรมและอุปกรณ์ประกอบดังกล่าวในการเป่ารักษา ตามที่ตนเองได้เคยรักษาและสืบทอดกันมา

๓) หมอน้ำมันต์ คือ หมอที่ใช้คาถาอาคมสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ด้วยการเสกคาถาลงในน้ำทำเป็นน้ำมันต์แล้วทำการพรมลงไปยังคนไข้หรือ ให้ดื่มกินน้ำมันต์นั้นเพื่อขับสิ่งชั่วร้ายเข้าสู่อยู่ในร่างกายเช่น คนถูกคุณไสยถูกคุณคนทำโดยการกระทำของคนผู้ไม่หวังดีในทางไสยศาสตร์ถือเป็นเรื่องลึกลับไม่สามารถจะมองเห็นได้ในระดับของสามัญชนธรรมดาแต่อาจเป็นจิตวิทยาในการรักษาของหมอเพื่อให้กำลังใจผู้ป่วยอีกทางหนึ่ง

๔) หมอเอ็น (หมอนวด) คือ หมอนวดที่จับเส้นเอ็นคลายความปวดเมื่อยซึ่งแพร่หลายอยู่ในขณะนี้ โดยเฉพาะต้นตำรับหมอนวดวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เป็นการบีบนวดเพื่อรักษาโรค ในขณะที่เดียวกันก็ยังมีหมออีกประเภทหนึ่งที่ได้รับสืบทอดมาจากประเทศจีน คือ การฝังเข็ม ก็ทำการรักษาโรคด้วยการฝังเข็มตรงจุดเส้นเอ็นที่มีอาการเจ็บป่วยนั้น แต่การรักษาโรคทั้งสองแบบนี้ก็มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน เช่น โรคอัมพฤกษ์ อัมพาต แก้วปวดเมื่อยตามร่างกาย นวดคลายเส้นเอ็น นวดคลายเครียดโดยการใช้หัวแม่มือและนิ้วชี้ ตลอดจนการใช้เท้าเหยียบไปตามร่างกายด้วยพิธีกรรมที่ได้ศึกษามา

๕) หมอพระ คือ พระภิกษุที่มีบทบาทในการรักษาโรค ดังที่พระพุทธองค์อนุญาตให้เป็นที่ปรึกษาของคนในสังคมและอีกประการหนึ่งพระสงฆ์เป็นผู้ที่ได้รับการสืบทอดด้านการรักษาโรคมานับแต่สมัยโบราณดังจะเห็นได้จากพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้พระภิกษุปรุ้งยารักษาโรค ฉันทได้เวลากลางวันและเวลากลางคืนไม่ผิดพระธรรมวินัย^{๑๕} ดังนั้นหมอพระจึงมีบทบาทในการผสมผสานในการรักษาโรคที่เกิดขึ้นกับสังคมได้ดีเพราะหมอพระให้ทั้งการรักษาโรคภายนอกและโรคภายในจิตใจ การรักษาจึงได้ผลทั้งทางด้านร่างกาย และทางด้านจิตใจ

การที่พระเป็นหมอ ต้องเป็นหมออาชีพ จะกระทำโดยหวัง หรือ รับสินจ้างรางวัลใดๆ ไม่ได้ ต้องกระทำด้วยเมตตากรุณา ถ้าหมอพระ รักษาโรคโดยหวังลาภ หรือกระทำโดยขาดเมตตาจิต เช่น ผู้เป็นโรคที่พระพุทธองค์ไม่อนุญาตให้อุปสมบท ๕ ชนิด คือ ๑. เรื้อน ๒. โรคฝี ๓. โรค

^{๑๕} วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๖๑/๔๕.

กลาก ๔. โรคมอกร่อ ๕. โรคลมบ้าหมู โรค ๕ ชนิดนี้ในสมัยนั้นถือว่าเป็นโรคที่รักษาหายยาก แต่ในปัจจุบันนี้ โรคบางชนิดที่กล่าวมาสามารถรักษาให้หายขาดได้^{๒๐}

๖) หมอลำผีฟ้า คือ การรักษาผู้ป่วยอีก แบบหนึ่งของชาวอีสาน ด้วยการขับไล่ คล้าย ๆ กับการแสดงหมอลำกลอน โดยมีแคนอย่างเดี่ยวเป็นเครื่องดนตรีประกอบในการลำผีฟ้า ส่วนประกอบที่สำคัญในพิธีกรรมคือ พาคาย (เครื่องบูชา) ถาดใส่เครื่องแต่งตัวเช่น แป้งกระจกส่องหน้า หวี น้ำมันใส่ผม เป็นต้น หมอแคนเป่าแคนให้เป็นเพลง ส่วนหมอลำก็จะลำส้องกระจกและเจรจาโต้ถามกับผีจนในที่สุดผู้ป่วยจะถูกขึ้นฟ้อนรำแสดงว่าผีที่เป็นสาเหตุของความเจ็บป่วยพอใจ และ ผู้ป่วยจะหายในที่สุด หมอลำชนิดนี้รักษาผู้ป่วยได้เพราะมีผีเข้ามาเทียมและเรียกชื่อตามผีนั้นๆ เช่น หมอลำผีทรง หมอลำผีฟ้า

๗) หมอธรรม (นั่งทางใน) คือ หมอที่ได้รับอิทธิพลมาจากการบวชเรียนเขียนอ่านมาก่อน คือ เมื่อก่อนนี้เคยบวชเป็นพระมาก่อนแล้วก็ได้ศึกษาวิชาสืบทอดต่อๆ กันมา อันเป็นวิชาอีกแขนงหนึ่งที่ทำกรักษาผู้ป่วยที่ถูกผีเข้าสิง หมอธรรมจะต้องมีสมาธิในการรักษาผู้ป่วยด้วยการนั่งสมาธิหรือนั่งทางในส่องดูเพื่อหาสาเหตุว่าใครมีสาเหตุของความเจ็บป่วยเพราะอะไร เช่น เป็นเพราะผีเข้าสิงหรือไม่ หรือการละเมิดกฎเกณฑ์ของครอบครัวหรือชุมชนแล้วก็ตามเน้นการรักษาตามสาเหตุ นั้น

๘) หมอสู่วัณ (เรียกขวัญ) หรือ หมอสูตรขวัญ หมายถึง การอำนวยการช่วยพร เป็นการให้กำลังใจแก่คนทั่วไป การสู่วัณ ทำได้ทั้งคนที่มีร่างกายปกติ และคนไข้ หรือประสบอุบัติเหตุ ทำให้ตกใจไม่มีสติ เมื่อเกิดเหตุการณ์อย่างนี้ คนอีสานนิยมเรียกขวัญให้กับเข้ามาสู่ร่างกาย ในส่วนต่างๆ ของร่างกาย เรียกอีกอย่างหนึ่งก็คืออาการ ๓๒ ประการ ของคนเรานี้เองเริ่มตั้งแต่ เกศา โลมานะขา ไปจนครบอาการ ๓๒ ดังกล่าวคือ ทุกส่วนของร่างกายมีขวัญประจำอยู่ จึงทำให้ ขวัญหนีดีพ้อในยามเจ็บไข้ได้ป่วย ดังนั้น การสู่วัณจึงเป็นการรักษา และสู่วัณเพื่อให้ร่างกายแข็งแรงตลอดจนสู่วัณเพื่อให้เป็นสิริมงคลในพิธีกรรมต่างๆ เช่น งานแต่งงานงานบวชนาคน เป็นต้น อันเป็นการสู่วัณเพื่อให้กำลังใจทำให้เกิดความสามัคคี ในหมู่คณะ

๙) หมอดำแย คือ คนที่มีความรู้ความสามารถ และวิถีกรรมในการทำคลอดมาอย่างช่ำชองอยู่แล้ว ดังนั้นหมอดำแยจึงมีความสำคัญมากในหมู่บ้านหรือในชุมชนหมอดำแย เป็นบุคคล

^{๒๐} วิ.ม (ไทย) ๔/๘๘/๑๔๒.

ที่คนในหมู่บ้านหรือในชุมชนให้ความเคารพนับถือมากและเป็นภูมิปัญญาของคนโบราณ หมอตำแยจึงต้องเรียนรู้ทั้งวิธีทำคลอดตลอดจนการแก้ปัญหาเด็กคลอดยากคลอดออกมาไม่ถูกวิธีอาจทำให้เสียชีวิตทั้งแม่และลูกได้ตลอดจนการแก้ปัญหาที่ตกไม่ออกอีกหมอตำแยจึงต้องมีทั้งประสบการณ์ตรง และการใช้คาถาอาคมเข้ามาช่วยโดยการเสกน้ำมันต์ให้หญิงที่จะคลอดให้คุ้มกันเพื่อที่จะให้คลอดบุตรง่าย เรียกว่าสะเดาะให้คลอดลูกง่ายเมื่อพิจารณาแล้วหมอตำแย มีทั้งศาสตร์และศิลป์ในการทำคลอด

๑๐) หมอเหยียบ คือ การรักษาโรคอีกแบบหนึ่งด้วยการเหยียบโดยอาศัยพิธีกรรมความศักดิ์สิทธิ์ความศรัทธาและคาถาอาคมประกอบในการรักษาโรคส่วนมากโรคที่ทำการรักษา เช่น โรคอัมพฤกษ์ โรคอัมพาตปวดตามร่างกายตลอดจนโรคผิวหนังต่างๆ ส่วนพิธีกรรมการรักษาโรคหมอเหยียบคือจะต้องอาศัยความร้อนจากเหล็กที่นำไปเผาไฟให้แดงแล้วเอาเท้าไปเหยียบน้ำมันงาที่ผสมกับน้ำมันมะพร้าวและผสมกับยาสมุนไพรต่างๆ ตามสูตรของหมอที่ทำการรักษาหลังจากเอาเท้าไปเหยียบน้ำมันแล้วก็เอาเท้าไปเหยียบเหล็กกล้าที่เอาออกมาจากไฟ เหยียบเหล็กแดงแล้วก็เอาเท้าขึ้นไปเหยียบคนป่วยอีกต่อหนึ่งทำอย่างนี้ไปเรื่อยๆ จนกว่าอาการจะดีขึ้น หรือหายจากโรคภัยไข้เจ็บ เมื่อพิจารณาดูในการรักษาของหมอเหยียบเมื่อเทียบกับหมอแผนปัจจุบันก็ยังใช้ความร้อนในการประคบร้อนแสดงว่าหมอเหยียบของคนอีสานเป็นภูมิปัญญาของคนโบราณที่ทำการรักษาโรคได้ผลจริงๆ เพราะอาศัยความร้อนจากการเหยียบความร้อนจากเหล็กกล้าที่เผาไฟจนแดงและน้ำมันมะพร้าว น้ำมันงาตลอดจนสมุนไพรที่นำมาผสมทำให้ยาที่กดอยู่กับเท้าของหมอเหยียบนั้นซึมเข้าสู่ร่างกายของคนป่วยได้เร็วขึ้น

๑๑) หมอสกัดน้ำมัน คือ การรักษาโรคอีกแขนงหนึ่งของคนโบราณ ด้วยการสกัดน้ำมันแทนการนวดแทนการเหยียบได้เหมือนกัน ยาที่นำมารักษาได้จากน้ำมันสัตว์และ น้ำมันพืช ต่างๆ เช่น น้ำมันเสือ น้ำมันเลียงผา น้ำมันมะพร้าว น้ำมันงา น้ำมันที่ได้จากพืชตระกูลถั่วต่างๆ แล้วนำมาผสมกันตามอัตราส่วนที่กำหนดแล้วนำไปสกัดตามร่างกาย เพื่อรักษาโรคอัมพฤกษ์ อัมพาตปวดตามร่างกาย ปวดตามข้อตามกระดูก เป็นต้น

สรุป จากการศึกษาเกี่ยวกับความเป็นมาและความสำคัญของหมอพื้นบ้านพบว่า การรักษาโรคด้วยสมุนไพรมีมาตั้งแต่โบราณ ดังจะเห็นได้ว่า การรักษาโรคของหมอพื้นบ้าน มีหลายสาขา แต่ละสาขามีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของชาวบ้านในพื้นที่ เพราะหมอพื้นบ้านช่วยเหลือชาวบ้านมาโดยตลอด คนในชุมชนถือว่าหมอพื้นบ้านเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้านมาก ดังนั้น หมอพื้นบ้านจึงมีความสำคัญต่อคนในชุมชนเป็นอย่างยิ่ง

บทที่ ๓

จริยธรรมสำหรับหมอยาพื้นบ้านในการรักษาโรค

จริยธรรม ในทางพระพุทธศาสนาเป็นปัจจัยที่สำคัญสำหรับผู้ที่เป็นพื้นบ้าน การที่จะเป็นที่ดีได้นั้น นอกจากจะมีความรู้ความสามารถในเรื่องยาสมุนไพร การรักษาโรค การตรวจโรค การวินิจฉัยโรค ได้อย่างถูกต้องแล้ว ยังไม่ถือว่าเป็นหมอพื้นบ้านที่ดีได้ เพราะหมอพื้นบ้านจะต้องมีจริยธรรมที่ดี ประกอบกับความรู้ความชำนาญ จึงเป็นหมอพื้นบ้านโดยครบถ้วน ดังนั้น การประยุกต์หลักจริยธรรม ในการดำเนินชีวิต เพื่อพัฒนาในการรักษาโรคได้อย่างถูกต้อง ดังที่ท่านพุทธทาสกล่าวไว้ว่า “ศาสนา คือ โรงพยาบาลรักษาโรคทางกายและโรคทางใจ” เพราะฉะนั้น หมอพื้นบ้านจึงได้มีการประยุกต์หลักจริยธรรมในทางพระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาให้สอดคล้องกับจริยธรรมของหมอพื้นบ้านได้

๓.๑ ความหมายของจริยธรรม

จริยธรรม หมายถึง การปฏิบัติตามคำสอนในศาสนา หรือการประพฤติตามกฎเกณฑ์ ที่ถูกต้อง หรือ มีความประพฤติเหมาะสมในวิชาชีพแพทย์แผนไทย

หมอพื้นบ้าน หมายถึง บุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการรักษาโรค ที่ได้ศึกษาเรียนรู้มาจากตำราหรือการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษและเป็นที่ยอมรับนับถือจากคนในชุมชนเป็นอย่างดี และรักษาโรคด้วยสมุนไพร

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต)^๒ ท่านได้ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า การดำเนินชีวิตและกิจการใดก็ตามให้ถูกต้องดีงาม บังเกิดผลดี เมื่อมีปัญหาอะไรขึ้นมาในวงการอะไรก็ตาม

^๑ พุทธทาสภิกขุ, ศาสนา คือ โรงพยาบาลโลก, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : ตถาคตฯ พับลิเคชัน จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๓๗.

^๒ พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตฺโต), การแพทย์ยุคใหม่ในพุทธทัศน์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสาร, ๒๕๔๒), หน้า ๕๐.

แล้วพยายามแก้ปัญหาเหล่านั้นให้สำเร็จและสร้างสรรค์ความเจริญดีงามให้เกิดประโยชน์แก่กุลแก่ชีวิต และสังคม อันนี้เป็นเรื่องของจริยธรรม

ชาคริส อนันทราวิน^๓ ได้ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรมหมอพื้นบ้าน โดยทั่วไปไม่ได้เน้นหมอใดหมอหนึ่ง คือกล่าวถึงจริยธรรมของผู้ประกอบวิชาชีพอื่น ๆ ด้วยและกล่าวถึงภูมิปัญญาของหมอพื้นบ้านในการประกอบวิชาชีพในการช่วยเหลือชาวบ้าน ตามภูมิปัญญาของตนเองที่ได้สืบทอดกันมาตามสาขาต่าง ๆ คือหมอยาในสมัยนั้น คนที่จะเป็นหมอพื้นบ้านจะต้องมีความซื่อสัตย์ต่ออาชีพของตน

สวิง บุญเจิม^๔ ได้ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรมเป็นจริยวัตรของผู้ที่จะเป็นแพทย์ที่คตินั้นจะต้องเพียบพร้อมไปด้วย มีบุคลิก เป็นที่ศรัทธาหวังหาอาทรคนไข้ไม่เห็นแก่อาภิสสินจ้าง ไม่เห็นแก่ตัว หมั่นเยี่ยมไข้อยู่เสมอ มีน้ำใจต่อคนยากไร้ที่มารักษาปรุงยาให้ถูกตามตำรา เก็บรักษายาไว้ในที่สมควร

บุญมี แทนแก้ว^๕ ได้ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า คือระเบียบหรือกฎเกณฑ์ทางสังคมมาบังคับไว้อันเป็นการพัฒนาทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งทั้งนี้ต้องอาศัยหลักจริยธรรม คุณธรรม ศีลธรรม มาประกอบในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ให้ประพฤติปฏิบัติให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความผาสุกต่อไป

ประภาศรี สีหอำไพ^๖ ได้กล่าวว่า จริยธรรมหมายถึง การประพฤติดี อบรมกิริยาคดี และปลูกฝังลักษณะนิสัย ให้อยู่ในคลองธรรมหรือศีลธรรม คุณค่าทางจริยธรรมชี้ให้เห็นความ เจริญงอกงามในการดำเนินชีวิตอย่างมีระเบียบแบบแผนตามวัฒนธรรมของบุคคลที่มีลักษณะทางจิตใจ

^๓ ชาคริส อนันทราวิน, จรรยาบรรณหมอพื้นบ้าน, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พริ้นตริง เฮาส์, ๒๕๓๘), หน้า ๔๘ - ๔๙.

^๔ สวิง บุญเจิม, ภูมิปัญญาชาวบ้านอีสาน ยาสมุนไพรพื้นบ้าน, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (อุบลราชธานี: สำนักพิมพ์มรดกอีสาน, ๒๕๓๔), หน้า ๒๑.

^๕ บุญมี แทนแก้ว, จริยศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พริ้นตริง เฮาส์, ๒๕๓๙), หน้า ๗,

^๖ ประภาศรี สีหอำไพ, พื้นฐานการศึกษาทางศาสนา และ จริยธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๙.

ที่ดีงาม อยู่ในสภาพแวดล้อมที่โน้มนำให้บุคคลมุ่งกระทำความดี ละเว้นความชั่ว มีแนวทางความประพฤติอยู่ในเรื่องของความดี ความถูกต้อง ในการปฏิบัติตนเพื่อให้อยู่ในสังคมได้อย่างสงบเรียบร้อยและเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นมีคุณธรรมและมโนธรรมที่จะสร้างความสัมพันธ์อันดีโดยมีจิตสำนึกที่จะใช้สิทธิและหน้าที่ของตนตามค่านิยมที่พึงประสงค์

ลำดับ **ศรีมณี**^๓ ได้ให้ความหมายของคำว่า “จริยธรรม” คือ หลักปฏิบัติตนเพื่อเป็นคนดี เพื่อความสุขของตนเองและสังคม เพื่อจุดมุ่งหมายสูงสุดแห่งชีวิต คือ การเข้าถึงคุณธรรม (บรรลุนิพพาน)

วรธัมม์ (วรศักดิ์ วรธัมโม)^๔ ได้ให้ความหมายของคำว่า “จริยธรรม” คือ ระเบียบปฏิบัติที่มนุษย์ประพฤติและต้องปฏิบัติ เพื่อการแก้ปัญหาคับไม่เหลือแห่งทุกข์ ในทุกขั้นตอนแห่งวิวัฒนาการของเขา

วสิน อินทสระ ได้ให้ความหมายของคำว่า “จริยธรรม” คือ ธรรมที่ควรประพฤติ ในสิ่งที่ดี คือ บุญหรือกุศลกรรม จริยธรรม ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Ethics คล้ายกับคำว่า ธรรมจริยา คือ การประพฤติธรรมหรือประพฤติถูกต้อง^๕

ดังนั้น พุทธจริยธรรม พอสรุปได้ว่า เป็นหลักแห่งความประพฤติที่มีรากฐานมาจากหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า อันเป็นวิถีทางแห่งความเจริญงอกงามของบุคคลตลอดถึงสังคมด้วยการมีจริยธรรมอันดีงาม ฉะนั้น ในกรณีของหมอบ้านถ้าหากมีหลักพุทธจริยธรรมไว้เป็นแนวทางปฏิบัติ ก็จะทำให้ประสบผลสำเร็จและเกิดประโยชน์แก่บุคคลสังคมในการประกอบอาชีพอีกด้วย

^๓ ลำดับ **ศรีมณี**, **จริยธรรม และ จริยศาสตร์ตะวันตก**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๘), หน้า ๕๕ - ๑๐๐.

^๔ **วรธัมม์** (วรศักดิ์ วรธัมโม), **พุทธจริยธรรมเพื่อมนุษยชาติ**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา และสถาบันบันฑิตธรรม, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑๓.

^๕ **วสิน อินทสระ**, **พุทธจริยศาสตร์**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๔๕), หน้า ๒๒.

๓.๒ ความสำคัญของจริยธรรม

เรื่องของจริยธรรมเป็นเรื่องทางจิตใจการมีกฎระเบียบเพื่อบังคับจิตใจไม่ให้ตกไปในทางที่ชั่ว ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่หมอพื้นบ้าน จะทำตามความพอใจของตนเองไม่ได้ที่เป็นข่าวอยู่ทุกวันก็เพราะหมอพื้นบ้านถือประชาธิปไตยมีอิสรเสรีภาพในการประกอบอาชีพ แต่ก็ต้องมีหลักประกันทางสังคมบังคับว่าด้วยหลักจริยธรรม ซึ่งเป็นพื้นฐานแห่งการทำความดี

หลักจริยธรรมอีกประการหนึ่งมีความสำคัญในการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพของหมอพื้นบ้านอาจแบ่งได้ ๖ ประการ^{๑๑} คือ

- ๑) จริยธรรม ช่วยให้เราได้รับความรู้เกี่ยวกับคุณค่าของชีวิต สอนให้เราเห็นว่า คนเราต้องดำรงชีวิตอย่างไร จึงจะเป็นชีวิตอันประเสริฐและมีคุณค่าของความเป็นคน
- ๒) จริยธรรม มีความสำคัญในหลักการดำรงชีวิตมีข้อปฏิบัติที่ทำให้เราเจริญขึ้น มีความก้าวหน้าในชีวิตในทางที่ดีงามในทางที่ถูกต้อง
- ๓) เป็นหลักปฏิบัติที่สอดคล้องกับหลักศีลธรรมของศาสนาเป็นการพัฒนาด้านจิตใจของคนให้มีระดับจิตใจที่สูงขึ้นทำหน้าที่อันถูกต้องเหมาะสมกับสภาพของตนเพิ่มพูนบุญกุศลให้แก่ชีวิตของตน
- ๔) ช่วยชีวิตของเราให้มีระเบียบในการปฏิบัติตามจารีตประเพณีที่มีคุณค่าและรากฐานทางคุณธรรมช่วยให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข
- ๕) ช่วยให้สังคมดำรงอยู่ได้อย่างมีความสุขเช่น การเสียสละไม่เห็นแก่ตัวการวางตนที่เหมาะสมต่อบุคคลในสังคมความมีเมตตาบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม
- ๖) ช่วยให้เกิดความเที่ยงธรรมถูกต้องเหมาะสมกับสภาพสังคมนั้นๆ และช่วยแก้ปัญหาทางสังคมเช่น การออกกฎหมายเพื่อแก้ไขปัญหาอาชญากรรมจำต้องอาศัยมาตรฐานทางจริยธรรมหรือเกณฑ์ตัดสินความประพฤติว่าถูกต้องอย่างไรควรจะลงโทษหรือให้อภัยโทษ

๓.๓ ประโยชน์ของจริยธรรม

การประพฤติปฏิบัติตามหลักพุทธจริยธรรมย่อมได้รับประโยชน์ต่อตนเองและสังคม เพราะฉะนั้นในกรณีของหมอพื้นบ้านย่อมยังทำให้เกิดประโยชน์ ๓ ประการ^{๑๒} คือ

^{๑๑} วรธัมม (วรศักดิ์ วรธัมโม), พุทธจริยธรรมเพื่อมนุษยชาติ, หน้า ๑๑๓.

๑. **ประโยชน์ต่อตนเอง** การปฏิบัติตนตามหลักจริยธรรมย่อมก่อให้เกิดผลแก่ตนเองผู้ที่ประพฤติปฏิบัติชอบมีจริยธรรมเช่น มีความขยันหมั่นเพียรมีความรับผิดชอบมีความอดทนมีความซื่อสัตย์ มีความกล้าหาญและมีความเสียสละเป็นต้น เมื่อเราปฏิบัติตามแล้วย่อมส่งผลให้เราได้รับความสุขและความเจริญก้าวหน้าในชีวิต

๒. **ประโยชน์ต่อสังคม** การปฏิบัติตนตามหลักจริยธรรม นอกจากจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติแล้วยังก่อให้เกิดแก่ส่วนรวมด้วยหรือไม่ทำให้อื่นเดือดร้อนจริยธรรมทำให้ครอบครัวชุมชนและสังคมอยู่ร่วมกันด้วยความรักสามัคคีและจริยธรรมเกี่ยวกับความมีระเบียบวินัยความกตัญญูกตเวทีกการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นและการไม่เบียดเบียนกัน ย่อมเป็นหลักสำคัญที่ทำให้ครอบครัวและสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

๓. **ประโยชน์ทางใจ** การปฏิบัติตามหลักจริยธรรมนอกจากจะช่วยให้เราประสบความสำเร็จในชีวิตส่วนตัวหน้าที่การงาน และก่อให้เกิดความสงบสุขแก่สังคมแล้วยังทำให้เรารู้สึกอิ่มเอิบใจเช่น การทำบุญ การแสดงความเมตตา มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความบริสุทธิ์ใจมีความละเอียดต่อความชั่ว มีความยุติธรรมเป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะทำให้เราสุขใจ จิตใจสงบไม่เร่าร้อนแต่คนทำความชั่วแม้ว่าจะได้รับผลประโยชน์ก็เป็นเพียงครู่ยาม แต่จิตใจต้องเร่าร้อนวิตกกังวลดังสำนวนที่ว่า “สวรรค์อยู่ในอก นรกอยู่ในใจ” แม้จะมีทรัพย์สินเงินทองมากมายแต่จิตใจไม่เป็นอิสระก็หาความสุขมิได้ส่วนผู้ที่ปฏิบัติตามจริยธรรมจนซึมซับลงไป在心มลสันดาน จิตใจจะสงบสว่างและปลอดโปร่งนี่คือประโยชน์สูงสุดของจริยธรรม

๓.๔ จริยธรรมระดับพื้นฐาน

จริยธรรมระดับพื้นฐาน เป็นการปฏิบัติตนของหมอป็นบ้านให้อยู่ในกฎระเบียบที่สังคมได้วางไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงจริยธรรมในระดับเบื้องต้นในทางพระพุทธศาสนา เพื่อที่จะนำไปสู่การปฏิบัติในระดับกลางและระดับสูงขึ้นไปเช่นการสร้างบ้านมีการวางรากฐานการก่อสร้างไว้อย่างแน่นอนหนาดาวรย่อมรับน้ำหนักได้หลายๆ ชั้น ดังนั้นจริยธรรมระดับพื้นฐานจึงเป็นสิ่งสำคัญ ที่จะพัฒนาร่างกาย วาจาและจิตใจให้สมบูรณ์เพื่อเป็นพื้นฐานในการ

^{๑๑}ชาญ นพรัตน์, และ สิทธา มีชอบธรรม, พัฒนาศักดิ์และชุมชน ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย, หน้า ๑๑ - ๑๒.

ปฏิบัติระดับสูงสุดขึ้นไปเพื่อนำมาพัฒนาจริยธรรมของหมอพื้นบ้านการช่วยเหลือเยียวยารักษาโรคที่เกิดขึ้นทางร่างกาย จิตใจ^{๑๒} และให้การบริการช่วยเหลือทางสังคมทุกๆ ด้าน ตามหลักพุทธศาสนาได้กำหนดหลักพุทธจริยธรรมไว้ ๓ ระดับ คือ

ก. **หลักพุทธจริยธรรมระดับต้น** คือ เป็นหลักจริยธรรมเพื่อความสงบเรียบร้อยของสังคม โดยการยึดหลักธรรม คือ ศีล ๕

ข. **หลักพุทธจริยธรรมระดับกลาง** คือ เป็นหลักจริยธรรมเพื่อขัดเกลาตนเองให้มีคุณธรรมสูงขึ้น โดยยึดหลักธรรม คือ กุศลกรรมบถ ๑๐

ค. **หลักพุทธจริยธรรมระดับสูง** คือ เป็นหลักจริยธรรมเพื่อพัฒนาตนเข้าสู่ความเป็นอริยชน โดยยึดหลักธรรม คือ มรรคมีองค์ ๘

๓.๕ หมอพื้นบ้านกับการแก้ปัญหาด้วยพุทธจริยธรรมขั้นต้น

การแก้ปัญหาทางจริยธรรมของหมอพื้นบ้านการประยุกต์หลักพุทธจริยธรรมขั้นต้น การดำรงชีวิตของหมอพื้นบ้านในยุคปัจจุบัน มีความแตกต่างจากอดีตมาก เมื่อย้อนไป ประมาณ ๕๐ ปี ที่ผ่านมามีคนผู้วิจัยยังเป็นเด็กและความเป็นอยู่ของคนในชุมชนมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่อาศัยกันและกันดังที่คนอีสานพูดว่า “พริกบ้านเหนือ เกลือบ้านใต้” ทำให้มองเห็นคุณค่าทางจริยธรรมของคนสมัยก่อนอย่างเด่นชัด ส่วนในปัจจุบัน ด้วยสภาพแวดล้อมและวิวัฒนาการทางเทคโนโลยี ทำให้เกิดการแข่งขันกัน ประกอบกับการเพิ่มขึ้นของประชากรและสภาพแวดล้อม ภูมิประเทศ ทุกอย่างเท่าเดิมแต่มนุษย์เพิ่มขึ้นทุกๆ วัน สิ่งที่มาคือ ความเดือดร้อนวุ่นวาย ความเห็นแก่ตัว ความยากจน ในที่สุดก็เกิดความเห็นแก่ตัว

การยึดหลักพุทธจริยธรรมขั้นต้นคือ การรักษาศีล ๕ จึงเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับบุคคลทั่วไปหมอพื้นบ้านผู้ทำหน้าที่บรรเทาทุกข์บำรุงสุขของประชาชนในชุมชนและสังคม ดังเช่น หมอชีวกโกมารภัจ^{๑๓} ท่านมีจิตเมตตาต่อสรรพสัตว์ทั้งหลายทั่วโลกด้วยการแผ่เมตตาให้แก่สัตว์ทั้งหลายด้วยพระพุทธองค์ตรัสแก่หมอชีวก โกมารภัจว่า“ชีวกเธอมีกรุณา... มีมุทิตาจิต...มีอุเบกขาจิต... เมตตาจิตแผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ อยู่ ทิศที่ ๒...ทิศที่ ๓...ทิศที่ ๔...ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องล่าง ทิศ

^{๑๒} พระเทพโสภณ (ประยูร มีฤกษ์), พระพุทธศาสนาในประเทศไทยสมัยปัจจุบัน, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๕๔.

^{๑๓} ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๓๑๕/๓๐๒,๓๐๓.

เฉียง แผ่ไปตลอดโลกทั่วทุกหมู่เหล่าในทุกสถาน ด้วยเมตตาจิตอันไพบูรณ์ เป็นมหัศจรรย์ ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มีอคติความเบียดเบียนอยู่ ด้วยประการอย่างนี้”^{๑๔}

ฉะนั้น เมื่อไม่มีการเบียดเบียนกันถือว่าเป็นสิ่งที่ดี เพราะการประพฤติปฏิบัติตามหลักพุทธจริยธรรม ที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ เพื่อให้หมู่มวลมนุษย์ได้ประพฤติปฏิบัติตาม อยู่ร่วมกันอย่างเป็นปกติสุข คือการรักษาศีล ๕ ซึ่งทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นพุทธจริยธรรมขั้นต้น มีเบญจธรรมสนับสนุนในการประพฤติปฏิบัติ ศีล ๕ ให้่องใสยิ่งขึ้นไป

ตารางที่ ๓.๑

ตารางเปรียบเทียบระหว่างเบญจศีล^{๑๕} และ เบญจธรรม^{๑๖}

เบญจศีล (ศีลห้าประการ) ฝ่ายที่ต้องละเว้น ไม่ควรประพฤติ	เบญจธรรม (ธรรมห้าประการ) ฝ่ายที่ต้องประพฤติต้องนำมาปฏิบัติ
๑. เว้นขาดจากการปลงชีวิตสัตว์	๑. มีความรักใคร่ปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุข
๒. เว้นขาดจากการถือเอาของที่เขามิได้ให้	๒. การหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต
๓. เว้นขาดจากการประพฤติผิดในกาม	๓. มีความสังวรในกามารมณ์
๔. เว้นขาดจากการพูดเท็จ	๔. มีความซื่อสัตย์ ความซื่อตรง
๕. เว้นขาดจากการดื่มน้ำเมา มีสุราและเมรัย	๕. มีความรู้ตัวอยู่เสมอ

บุคคลที่มีศีลข้อที่ ๑ คือ เว้นจากการฆ่าสัตว์ ก็เพราะการสนับสนุนของเบญจธรรมข้อที่ ๑ คือ การมีเมตตากรุณาในสัตว์

บุคคลที่มีศีลข้อที่ ๒ คือ เว้นจากการลักทรัพย์ ก็เพราะว่าการสนับสนุนของเบญจธรรมข้อที่ ๒ คือ เลี้ยงชีพในทางที่ถูกต้อง

^{๑๔} ม.ม.(ไทย) ๑๓/๕๔/๕๑.

^{๑๕} ศ.สพ. (ไทย) ๑๘/๓๐๓/๓๒๕.

^{๑๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๓๕,๑๓๖.

บุคคลที่มีศีลข้อที่ ๓ คือ เว้นจากการประพฤติดิถีประเวณี ก็เพราะว่าการสนับสนุนของเบญจธรรมข้อที่ ๓ คือ มีความสำรวมระวังในกาม

บุคคลที่มีศีลข้อที่ ๔ คือ เว้นจากการพูดปด ก็เพราะว่าการสนับสนุนของเบญจธรรมข้อที่ ๔ คือ พูดแต่ความจริง

บุคคลที่มีศีลข้อที่ ๕ คือ เว้นจากดื่มสุราเมรัย ก็เพราะการสนับสนุนของเบญจธรรมข้อที่ ๕ คือ มีสติรักษาดนไว้เสมอ

ดังนั้น ศีล ๕ จึงเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการดำรงชีวิต เพราะการที่จะมาเกิดเป็นมนุษย์ได้นั้นก็ต้องอาศัยผลบุญแห่งการรักษาศีล ซึ่งจะยังประโยชน์สุขให้แก่ผู้นั้นทั้งในชาตินี้ และ ชาติหน้า เมื่อได้ละอัตรภาพนี้ไปแล้วย่อมส่งผลให้ได้บังเกิดในเทวโลก ๖ ชั้น ซึ่งความละเอียดประณีตของศีลที่รักษาและที่บำเพ็ญมา ครั้นเมื่อสิ้นบุญในเทวโลกแล้ว ด้วยเศษของบุญที่ยังคงหลงเหลืออยู่แต่เพียงเล็กน้อย หากไม่มีกุศลกรรมอื่นมาให้ผล ก็อาจจะน้อมนำให้ได้มาบังเกิดเป็นมนุษย์ที่พร้อมด้วยสมบัติ ๔ ประการ^{๑๑}

ศีล ๕ ข้อ^{๑๒}

ศีลข้อที่ ๑. ปาณาติปาตา เวรมณี สิกขาปทํ สมายิยามิ สิกขาบทนี้ แปลว่า ข้าพเจ้าขอสมาทานเจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ด้วยตนเอง และ ใช้ให้คนอื่นฆ่า คำว่า สัตว์ ในที่นี้ ประสงค์เอามนุษย์และสัตว์ดิรัจฉาน ที่ยังมีชีวิตอยู่แม้ที่สุดยังอยู่ในครรภ์ ไม่กำหนดชนิด

ศีลข้อที่ ๒. อทินฺนาทานา เวรมณี สิกขาปทํ สมายิยามิ สิกขาบทนี้ แปลว่า ข้าพเจ้าขอสมาทานเจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการลักทรัพย์ด้วยตนเองและใช้คนอื่นลัก หมายความว่า การลักเอาด้วยอาการขโมยเอียงอย่างโจร สิ่งของที่เขาไม่ได้ให้หมายถึง ของ ๒ อย่างคือ

๑) สิ่งของที่มีเจ้าของทั้งที่เป็นสวัญญาณकर्พณ์ ทั้งที่เป็นอวิญญานकर्พณ์ที่เจ้าของไม่ได้ให้เป็นกรรมสิทธิ์

^{๑๑} พระสุทริชัช ทีฆายโก, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักจริยธรรม เกณฑ์ตัดสินจริยธรรมในพุทธศาสนานิกายเถรวาท และคริสตศาสนานิกายโรมันคาทอลิก”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๒๗.

^{๑๒} ที.ปา(ไทย) ๑๑/๓๑๕/๓๐๒-๓๐๓.

๒) สิ่งของที่ไม่ใช่ของใครแต่มีผู้รักษาหวงแหนได้แก่ สิ่งของที่อยู่ศึกษาปุจฉาวิสัชนาในศาสนานั่นๆ และเป็นสิ่งที่เป็กลางในหมู่มชนอันไม่พึงแบ่งกันได้แก่ของสงฆ์ และของมหาชนในสโมสรรสถานนั้นๆ

ศีลข้อที่ ๓. กามเมสุมิจฺจาจารา เวมณฺณี ลิกฺขาปทํ สมาทียามิ ลิกฺขาบทนํ แปลว่า ข้าพเจ้าขอสมათานเจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการประพฤติดิคิดในกาม

ศีลข้อที่ ๔. มุสาวทา เวมณฺณี ลิกฺขาปทํ สมาทียามิ ลิกฺขาบทนํ แปลว่า ข้าพเจ้าขอสมათานคือ เจตนาเป็นเครื่องงดเว้น จากการพูดปด พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพื่อเจ้อ

ศีลข้อที่ ๕. สุราเมรยมชฺชปมาทญฺฐานา เวมณฺณี ลิกฺขาปทํ สมาทียามิ ลิกฺขาบทนํ ข้าพเจ้าขอสมათาน เจตนาเป็นเครื่องงดเว้น จากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัย อันเป็นสิ่งที่ตั้งแห่งความประมาท

น้ำเมา ที่เป็นแต่เพียงของมกคองเช่น น้ำตาลเมาต่างๆ ชื่อเมรัย เมรัยนั้น เขากลับอีกชั้นหนึ่งเพื่อให้เข้มข้นเช่น เหล้าต่างๆ ชื่อว่า สุรา^{๑๕}

สุราเมรัย เป็นของทำให้ผู้ดื่มแล้วเมามจนเสียดสี อารมณ์เปลี่ยนแปลงจากดีเป็นชั่วได้ ที่สุดกิริยาใดที่ชั่วในเวลาเป็นปกติเขาทำไม่ได้ ในเวลาที่เมา เขาทำกิริยานั้นได้แทบทุกอย่าง เป็นต้น

เบญจศีล คือการประพฤติปฏิบัติในข้อที่ควรเว้นถือว่าเป็นพื้นฐานทางจริยธรรม ซึ่งมีหลักเบญจธรรมเป็นเครื่องอุดหนุนควบคู่กันทำให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นเพราะเบญจธรรมเป็นฝ่ายที่ส่งเสริมการปฏิบัติให้ถูกต้องดีงามเช่น มีความรักใคร่ปรารถนาให้คนอื่นมีความสุขความเจริญและความสงสารคิดช่วยให้พ้นทุกข์ การหาเลี้ยงชีพในทางสุจริตความสัจวรในกาม ความสำรวมระวังรู้จักยับยั้งควบคุมตนในทาง กามารมณ์ ไม่ให้หลงใหลในรูปเสียง กลิ่น รสและสัมผัส ความซื่อสัตย์ ความซื่อตรง ความระลึกได้และรู้ตัวอยู่เสมอฝีกตนให้เป็นคนรู้จักยังคิดรู้สึกรู้สีกตัวอยู่เสมอว่า สิ่งใดควรทำและไม่ควรทำระวังมิให้เป็นคนมัวเมาประมาท เป็นต้น^{๑๖}

^{๑๕} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก, วิธึสร้างบุญบารมี, (กรุงเทพมหานคร : เม็ดทราย, ๒๕๔๘), หน้า ๒๔-๒๗.

^{๑๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๓๕-๑๓๖.

ประโยชน์สูงสุดที่ได้จากพุทธจริยธรรมขั้นต้น

พุทธจริยธรรมที่เป็นพื้นฐานขั้นต้นคือ การละชั่วทำดี ที่หมอพื้นบ้านหรือบุคคลทั่วไป ควรประพฤติเมื่อปฏิบัติตามศีล ๕ ดังกล่าวย่อมนำได้รับประโยชน์ ๕ ประการ^{๒๐}คือ

๑. บุคคลทั้งหลาย ผู้มีศีลสมบัติในโลกนี้ ย่อมได้โภคทรัพย์ใหญ่หลวง ซึ่งมีความไม่ประมาณเป็นเหตุเป็นประโยชน์ประการที่ ๑ ของบุคคลผู้มีศีล
๒. บุคคลทั้งหลาย ผู้มีศีลกิตติศัพท์อันดีงาม ของบุคคลผู้มีศีลมีสมบัติย่อม กระฉ่อนไปเป็นประโยชน์ประการที่ ๒ ของบุคคลผู้มีศีล
๓. บุคคลทั้งหลาย ผู้มีศีลมีศีลสมบัติจะเข้าไปยังบริษัทใดๆ จะเป็นชาติเดียวบริษัทก็ตาม พรหมณบริษัทก็ตาม คหบดีบริษัทก็ตาม สมณบริษัทก็ตาม ย่อมแก่กล้าไม่เก้อเงินเข้าไป เป็นประโยชน์ประการที่ ๓ ของบุคคลผู้มีศีล
๔. บุคคลทั้งหลายผู้มีศีล มีศีลสมบัติย่อมไม่หลงลืมสติตายเป็นประโยชน์ประการที่ ๔ ของบุคคลผู้มีศีล
๕. บุคคลทั้งหลาย ผู้มีศีล มีศีลสมบัติ หลังจากตายแล้วย่อมไปบังเกิดในสุคติโลก สวรรค์ เป็นประโยชน์ประการที่ ๕ ของบุคคลผู้มีศีล

พระครูประกาศสรุทธิคุณ (ทองใบ ปกสุสโร) กล่าวว่าศีลมีดี ๕ อย่าง^{๒๑}คือ

๑. เป็นที่รักของมนุษย์ อมนุษย์ เทพ พรหม ทั้งหลาย
๒. ชื่อเสียงก้องกังวานทั่วโลกในทุทวีปนั้น ๆ
๓. แก่กล้าเข้มแข็งทุกสังคมน้อยใหญ่ของวาระ ๔
๔. จะไม่หลงลืมมกายต่อมัจจุราชอันมาตครอน
๕. มีความสุขกาย สุขใจ ในภพนี้ หรือ ภพหน้าอย่างแน่แท้

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก กล่าวถึงประโยชน์ที่ได้รับจากการรักษาศีล ๕ อย่าง^{๒๒}ดังนี้

^{๒๐} วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๑๕/๕๘,๕๙.

^{๒๑} พระครูประกาศสรุทธิคุณ (ทองใบ ปกสุสโร), สาระ ชีวิต, หน้า ๑๑๑, (ถ่ายเอกสารเข็บบเล่ม)

^{๒๒} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก, วิธีสร้างบุญบารมี, หน้า ๒๐-๒๑.

๑. ผู้รักษาศิลข้อที่ ๑ ด้วยการไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิตผลบุญที่รักษาศิลข้อนี้ เมื่อ น้อมนำมา เกิดเป็นมนุษย์ ก็จะทำให้มีพลานามัยแข็งแรงปราศจากโรคภัย ไม่มีโรคอายุยืนยาว ไม่มีศัตรู เบียดเบียนให้ต้องบาดเจ็บไม่มีอุบัติเหตุต่างๆ ที่ทำให้บาดเจ็บหรือสิ้นอายุเสียก่อนวัยอันควร

๒. ผู้รักษาศิลข้อที่ ๒ ด้วยการไม่ถือเอาทรัพย์ของผู้อื่นที่เจ้าของมิได้เต็มใจให้ผล บุญ ที่รักษาศิลข้อนี้ เมื่อมาเกิดเป็นมนุษย์ ย่อมทำให้ได้เกิดในตระกูลที่ร่ำรวย การทำมาหาเลี้ยงชีพใน ภายหน้ามักจะประสบช่องทางที่ดี ทำมาค้าขึ้นและมั่งมีทรัพย์ เป็นต้น

๓. ผู้รักษาศิลข้อที่ ๓ ด้วยการไม่ล่วงประเวณีในคูครอง หรือ คนในปกครองของผู้อื่น ด้วยผลบุญที่รักษาศิลข้อนี้ เมื่อมาเกิดเป็นมนุษย์ ก็จะประสบโชคดีในความรักมักได้พบรักแท้ที่ จริงจังและจริงใจไม่ต้องอกหักอกโรยครั้นเมื่อมีบุตรธิดาก็ว่านอนสอนง่ายไม่คือด้านไม่ถูกผู้อื่น หลอกลวงฉุดคร่าจนจารไปทำให้เสียหาย บุตรธิดาย่อมเป็นอกิษัตบุตร ซึ่งจะนำเกียรติยศชื่อเสียง มาสู่วงศ์ตระกูล

๔. ผู้รักษาศิลข้อที่ ๔ ด้วยการไม่กล่าวมุสา ด้วยผลบุญที่รักษาศิลข้อนี้ เมื่อมาเกิด เป็น มนุษย์ จะทำให้เป็นผู้มีสุขุมเสียงไพเราะพูดจาดีมีน้ำมีนวลชวนฟังมีเหตุมีผลชนิดที่เป็น “พุทธวาจา” มี โวหารปฏิภาณไหวพริบในการเจรจา จะเจรจาความสิ่งใดก็มีผู้เชื่อฟังและเชื่อถือ สามารถว่ากล่าว สั่งสอนบุตรธิดาและศิษย์ให้อยู่ในโอวาทได้ดี

๕. ผู้รักษาศิลข้อที่ ๕ ด้วยการไม่ดื่มสุราเมรัยเครื่องหมักดองของมีเมาด้วยผล บุญที่ รักษาสิลข้อนี้ เมื่อมาเกิดเป็นมนุษย์ ย่อมทำให้เป็นผู้ที่มีสมองประสาทปัญญา ความคิดแจ่มใส จะ ศึกษาเล่าเรียนสิ่งใดก็แตกฉานและทรงจำได้ง่ายไม่หลงลืมเพื่อนเลอะเลือนไม่เสียสติวิกลจริต ไม่เป็นโรคสมองโรคประสาทไม่มีปัญหาทรามปัญญาอ่อนหรือปัญญานิ่ม

๓.๖ หมอพื้นบ้านกับการแก้ปัญหาด้วยพุทธจริยธรรมชั้นกลาง

หลังจากที่หมอพื้นบ้านได้ประพฤติปฏิบัติตามหลักพุทธจริยธรรมชั้นต้น พระพุทธศาสนา ยังมีหลักพุทธจริยธรรม ที่ละเอียดประณีตมากขึ้นคือ หลักพุทธจริยธรรมชั้นกลาง หรือ “กุศลกรรมบถ ๑๐” หมายถึง หลักการประพฤติปฏิบัติ ที่หมอพื้นบ้านสามารถนำมา ประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นทางแห่งความดีที่กำหนดไว้ ๓ ประการ คือ

๑. อโลภะ คือ ความไม่โลภ

๒. อโทสะ คือ ความไม่คิดประทุษร้าย

๓. อโมหะ คือ ความไม่หลง

กุศลทั้ง ๓ ประการที่กล่าวมา เป็นสิ่งตัดรอนอกุศลออกจากสันดาน ด้วยการชำระมลทินที่นอนเนื่องอยู่ในจิตใจให้บริสุทธิ์ พร้อมทั้งจะรับสิ่งที่ดี ๆ เข้ามาคือ “กุศลกรรมบถ ๑๐” ตามหลักแล้วการทำกรรมดี พระพุทธองค์ตรัสไว้ ๓ ทาง^{๒๔}คือ

๑. การทำกรรมดีทางกาย เรียกว่า กายกรรม

๒. การทำกรรมดีทางวาจา เรียกว่า วาจากรรม

๓. การทำกรรมดีทางใจ เรียกว่า มโนกรรม

อีกประการหนึ่งหลักแห่งการทำความคิดที่หมอพื้นบ้านควรนำมาแก้ปัญหาด้าน ความประพฤติ มีอยู่ ๓ ทาง คือ

๑. ความประพฤติดีทางกาย เรียกว่า กายสุจริต

๒. ความประพฤติดีทางวาจา เรียกว่า วาจาสุจริต

๓. ความประพฤติดีทางใจ เรียกว่า มโนสุจริต

ตามความเป็นจริงการทำกรรมดี ทางกายกรรม ทางวาจากรรมและทางมโนกรรมกับ การประพฤติดีทางกาย ทางวาจาและทางใจเมื่อก้าวโดยเนื้อหาสาระแล้วเหมือนกันจะต่างกันก็เพียงชื่อเท่านั้นและตามหลักของ กุศลกรรมบถ ๑๐ ก็สามารถจำแนก หลักพุทธจริยธรรมดังกล่าว สงเคราะห์เข้ากันได้ ๓ กลุ่ม คือ

๑. ความประพฤติดีทางกาย มี ๓ ข้อ

๒. ความประพฤติดีทางวาจา มี ๔ ข้อ

๓. ความประพฤติดีทางใจ มี ๓ ข้อ

ดังนั้น การทำกรรมดีและการประพฤติดีทั้ง ๓ จึงสงเคราะห์เข้าในหลักพุทธจริยธรรม ชั้นกลาง ให้เกิดความแก่กล้าที่จะประพฤติปฏิบัติตามหลักจริยธรรมชั้นสูงต่อไป การทำกรรมดี หรือ การประพฤติดี ทางกาย ทางวาจาและทางใจในกุศลกรรมบถ ๑๐ เพื่อนำไปสู่ความสุขความเจริญ หรือ สுகติ อันเป็นที่หวัง^{๒๕} แต่ถ้าในทางตรงกันข้าม บุคคลใดทำกรรมชั่ว ประพฤติชั่ว ใน

^{๒๔} ม.ม.(ไทย) ๑๒/๘๕/๘๓.

^{๒๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๓๒๐.

อกุศลกรรมบถ ๑๐ เขาย่อมตกไปสู่ทุกคติ หนทางแห่งอบายภูมิรกรเป็นที่หวัง ซึ่งเป็นที่อยู่ของพวก สัตว์ดิรัจฉานเปรตอสุรกาย แต่อย่างไร ก็ตามหลักพุทธจริยธรรมชั้นกลางจะเกิดขึ้นได้ก็เพราะหลัก พุทธจริยธรรมชั้นต้นเป็นตัวช่วยเกื้อหนุนให้ก้าวขึ้นมาสู่หลักพุทธจริยธรรมชั้นกลาง อันเป็น หลักธรรมที่สามารถนำมาแก้ปัญหาในการประกอบอาชีพของหมอพื้นบ้านได้เป็นอย่างดี^{๒๖}

กุศลกรรมบถ ๑๐^{๒๗}

กุศลกรรมบถ คือ ทางแห่งความดี มี ๑๐ ประการ แบ่งออกตามหลัก การกระทำ กรรมดีหรือ การประพฤติดี จัดได้ดังนี้

จากข้อที่ ๑ ถึงข้อที่ ๓ จัดเป็น การทำความกรรมดีหรือ การประพฤติดีทางกาย

จากข้อที่ ๔ ถึงข้อที่ ๖ จัดเป็น การทำความกรรมดีหรือ การประพฤติดีทางวาจา

จากข้อที่ ๗ ถึงข้อที่ ๑๐ จัดเป็น การทำความกรรมดีหรือ การประพฤติดีทางใจ

๑.๑ การทำความกรรมดี หรือ การประพฤติดีทางกาย มี ๓ ข้อ^{๒๘} คือ

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี คือ เจตนางดเว้นจากการฆ่าสัตว์ การไม่เบียดเบียน เว้น จากการทำร้ายชีวิตสัตว์ให้ตกลงไป เป็นต้น

๒. อทินนาทานา เวรมณี คือ เจตนางดเว้นจากการลักทรัพย์ ไม่ถือเอาทรัพย์ของคนอื่นไม่ว่าด้วยประการใดๆ อันเป็นเหตุแห่งการขโมย เป็นต้น

๓. กามสุมิจฉาราวา เวรมณี คือ เจตนางดเว้นจากการประพฤติดิโนกาม ไม่เป็นผู้ประพฤติล่วงสตรีที่อยู่ในปกครองของมารดา บิดา พี่ชาย น้องชาย พี่สาว น้องสาว ญาติและมี กฎหมายคุ้มครองโดยที่สุดแม้แต่สตรีที่บุรุษสวมด้วยพวงมาลัยหมายไว้ เป็นต้น

๑.๒ การทำความกรรมดี หรือ การประพฤติดีทางวาจา มี ๔ ข้อ คือ

๔. มุสาวาทา เวรมณี คือ เจตนางดเว้นจากการพูดเท็จ เป็นต้น

๕. ปิสุณาย วาจา เวรมณี คือ เจตนางดเว้นจากการพูดส่อเสียด เป็นต้น

๖. ผรุสสาย วาจา เวรมณี คือ เจตนางดเว้นจากการพูดคำหยาบ เป็นต้น

^{๒๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๐๐.

^{๒๗} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๔๓/๓๖๒,๓๖๓.

^{๒๘} อจ.จตุกก. (บาลี) ๒๑/๒๖๔/๒๘๒,๒๘๓.

๗. สัมผัสปลาปา เวมณี คือ เจตนาวงเวียนจากการพูดเพื่อเจ้อ เป็นต้น

๑.๓ การกระทำความดี หรือ การประพฤติดีทางใจ มี ๓ ข้อ คือ

๘. อนภิชฌา คือ ความไม่เพ่งเล็งอยากได้ของของเขาพอใจในสิ่งที่มีอยู่

๙. อพยาบาท คือ ความไม่คิดร้ายต่อคนอื่นทั้งต่อหน้าและลับหลัง เป็นต้น

๑๐. สัมมาทิฐิ คือ ความเห็นชอบตามธรรมนองคลองธรรม เป็นต้น

ประโยชน์สูงสุดที่ได้จากพุทธจริยธรรมชั้นกลาง

กุศลกรรมบถ คือ พุทธจริยธรรมฝ่ายดีมีประโยชน์สุขแก่หมอพื้นบ้านผู้ประพฤติปฏิบัติ

ตามดังนี้^{๒๕}

ประโยชน์การกระทำดีทางกาย ๓ ประการ ดังนี้

อย่าง คือ

ก. หมอพื้นบ้านผู้เว้นจากการทำชีวิตสัตว์ให้ตกลงไปย่อมได้รับประโยชน์ ๘

- มีร่างกายสมบูรณ์
- มีรูปพรรณสัณฐานงดงาม
- มีพลละกำลังดี
- แม้มีกำลังกายเฉื่อยชา แต่มีกำลังปัญญาไว
- เป็นผู้อาจหาญาติ
- ไม่ทำร้ายตัวเอง หรือ ถูกผู้อื่นทำลาย
- ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บเบียดเบียน
- เป็นคนมีบริวารมาก
- เป็นคนมีอายุยืนนาน

ข. หมอพื้นบ้านผู้เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ย่อมได้รับประโยชน์ ๖

ประการ คือ

- มีทรัพย์สมบัติบริบูรณ์

^{๒๕} พระมหาสุทธีชัช ทีฆายุโก (ยังสุข), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักจริยธรรม, เกณฑ์ตัดสินจริยธรรม ในพุทธศาสนานิกายเถรวาท และ คริสตศาสนานิกายโรมันคาทอลิก”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๓๒ – ๓๓.

- มีชีวิตเป็นอยู่ไม่ฝืดเคือง
- ไม่มีความอดอยาก
- ย่อมได้สิ่งที่ตนปรารถนา
- มีความเจริญก้าวหน้าในด้านค้าขาย
- ไม่มีความพินาศไปด้วยวิบัติ เช่น อัคคีภัย วัตภัย อุทกภัย และโจรภัย

ค. หมอพื้นบ้านผู้เว้นจากการประพฤติดีกในกามย่อมได้รับประโยชน์ ๑๑ ประการดังนี้

- มีคนรักนิยมนับถือ
- ไม่มีคนคอยปองร้าย
- มีทรัพย์สมบัติบริบูรณ์
- ไม่มีความอดอยาก ขาดจน
- ไม่ต้องเกิดเป็นสตรี
- ไม่ต้องเกิดเป็นกระเทย
- เกิดเป็นบุรุษในตระกูลสูงส่ง
- ได้รับเกียรติยศเป็นอาจัน
- เป็นผู้มั่งมีร่างกายสมบูรณ์
 - ไม่มากไปด้วยความวิตกกังวล
- ไม่ต้องพลัดพรากจากผู้ที่ตนรัก

ประโยชน์การกระทำดีทางวาจา ๔ ประการคือ

ก. หมอพื้นบ้านผู้เว้นจากการพูดปดย่อมได้รับประโยชน์ ๘ ประการคือ

- เป็นคนพูดเสียงไพเราะชัดเจน
- มีฟันเรียบร้อยทุกซี่
- มีกลิ่นปากหอม
- มีใจดีเอ็นสนิท
- มีดวงตาสมส่วน
- มีปกติกล่าววาจาโดยใจจริง
- มีกิริยาอาการสง่าผ่าเผย

- มีจิตใจมั่นคงสมาธิดี

ข. หมอพื้นบ้านผู้เว้นจากการพูดต่อเสียดข่อมได้รับประโยชน์ ๔ ประการคือ

- เป็นคนปกติไม่ตำหนิตนเอง
- มีปกติได้รับฟังคำพูดจริงเสมอ
- บัณฑิตยกย่องสรรเสริญเสมอ
- มีความดีสามัคคีกับมิตรเสมอ

ค. หมอพื้นบ้านผู้เว้นจากการพูดคำหยาบข่อมได้รับประโยชน์ ๔ ประการ คือ

- เป็นคนมีความสมบูรณ์ด้วยโภคทรัพย์
- มีปกติได้ยินเสียงที่เป็นที่รักน่าพอใจ
- มีกายวาจาละเอียด
- เวลาขณะจะมีสติสมบูรณ์

ง. หมอพื้นบ้านผู้เว้นจากการพูดเพื่อเจือข่อมได้รับประโยชน์ ๔ ประการ คือ

- เป็นคนมีปกติกล่าวเป็นธรรม
- เป็นคนเลื่อมใสในคำพูดของตนเสมอ
- มีอำนาจวาสนาดี
- ไม่เป็นคนวิกลจริต

การกระทำดีทางใจ หมายถึง การกระทำดีที่เกิดขึ้นทางใจเพราะใจ เป็นใหญ่เป็นประธาน จะทำดี ทำชั่วขึ้นอยู่กับใจ ถ้าหากว่าคนเรามีใจดีจะพูดจะคิดข่อมประสบผลสำเร็จและได้รับประโยชน์ ดังกล่าว

ประโยชน์การกระทำดีทางใจ ๒ ประการคือ

ก. หมอพื้นบ้าน ประพฤติดีทางใจด้วยการไม่โลภอยากได้ของคนอื่นข่อมได้รับประโยชน์ ๔ ประการคือ

- สมบูรณ์ด้วยทรัพย์และความดี
- เกิดในตระกูลสูง
- มีปกติได้รับคำสรรเสริญ
- มีลาภและสักการะสมบูรณ์

ข. หมอพื้นบ้าน ประพฤติดีทางใจ ด้วยการไม่พยายามทอ้งร้ายใครยอมได้รับประโยชน์ ๔ ประการ คือ

- เป็นคนมีรูปกายงดงาม
- ไม่มีโรคภัยเบียดเบียน
- มีอายุยืน
- มรณกรรมตามอายุขัย

๓.๗ หมอพื้นบ้านกับการแก้ปัญหาด้วยพุทธจริยธรรมชั้นสูง

พุทธจริยธรรมชั้นสูง คือ มรรคมีองค์ ๘ หนทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ เป็นทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา หรือ ทางสายกลาง ทางแห่งความสมหวัง หมอพื้นบ้านสามารถนำมาแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพซึ่งตามหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นหลักปฏิบัติที่สามารถ ไปสู่ความสำเร็จสูงสุดพระพุทธรองค์ทรงค้นพบทางอันประเสริฐอันสิ้นไปแห่งกิเลสดังที่พระผู้มีพระภาคทรงตรัสว่า

“ความไม่มีโรค เป็นลาภอันประเสริฐ
 นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง
 บรรดาทางทั้งหลายอันให้ถึงอมตธรรม
 ทางมีองค์ ๘ เป็นทางอันเกษม”^{๓๐}

ดังนั้น อริยมรรคมีองค์ ๘ คือ ทางแห่งความเจริญทางที่ปลอดภัย มีความสวัสดิ์ที่หวังประโยชน์เกื้อกูลเอื้อเพื่ออาศัยความอนุเคราะห์มรรคมีองค์ ๘ เฟงพินิจอย่าประมาทก็จะประสบแต่ความสุขที่แท้จริง ๘ ประการ^{๓๑} คือ

๑. **สัมมาทิฐิ** คือ ความเห็นชอบ ความรู้ในทุกข์ ความรู้ในทุกขสมุทัย ความรู้ในทุกขนิโรธ ความรู้ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทานี้เรียกว่า สัมมาทิฐิ

๒. **สัมมาสังกัปปะ** คือ การดำริชอบ ความดำริในการออกจากกาม ความดำริในการไม่พยายาม ความดำริในการไม่เบียดเบียน นี้เรียกว่า สัมมาสังกัปปะ

^{๓๐} ม.ม (ไทย) ๑๓/๒๑๕/๒๕๔.

^{๓๑} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๓๕/๑๒๖, ๑๒๗.

๓. **สัมมาวาจา** คือ การเจรจาชอบเจตนางดเว้นจากการพูดเท็จ เจตนางดเว้นจากการพูดส่อเสียด เจตนางดเว้นจากการพูดคำหยาบ เจตนางดเว้นจากการพูดเพื่อเจ้อ เรียกว่า สัมมาวาจา

๔. **สัมมากัมมันตะ** คือ การกระทำชอบ เจตนางดเว้นจากการฆ่าสัตว์ เจตนางดเว้นจากการลักทรัพย์ เจตนางดเว้นจากการประพฤติดนินทานี้เรียกว่า สัมมากัมมันตะ

๕. **สัมมาอาชีวะ** คือ การเลี้ยงชีพชอบ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ละมิจลาอาชีวะแล้ว สำเร็จการเลี้ยงชีพด้วยสัมมาอาชีวะนี้เรียกว่า สัมมาอาชีวะ

๖. **สัมมาวายามะ** คือ พยายามชอบ ภิกษุในธรรมวินัยนี้สร้างฉันทะ พยายาม ปรรก ความเพียร ประคองจิตมุ่งมั่นเพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ไม่ให้เกิดขึ้น สร้างฉันทะ พยายาม ปรรกความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว สร้างฉันทะ พยายาม ปรรกความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นให้เกิดขึ้น สร้างฉันทะ พยายาม ปรรกความเพียร ประจิต มุ่งมั่นเพื่อความดำรงอยู่ ไม่เลือนหาย ภิกษุโณภภาพ ไพบูลย์ เจริญ เต็มที่แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว นี้เรียกว่า สัมมาวายามะ

๗. **สัมมาสติ** คือ การระลึกรู้ชอบ ภิกษุในธรรมวินัยนี้พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ นี้เรียกว่า สัมมาสติ

๘. **สัมมาสมาธิ** คือ การตั้งจิตชอบ ภิกษุในธรรมวินัยนี้สังัดจากกาม และ อกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีวิตก วิจารณ์ ปิติและสุขอันเกิดจากวิเวกอยู่ เพราะวิตกวิจารณ์สงบระงับไป บรรลุทุติยฌานที่มีความผ่องใสภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปิติและสุขอันเกิดจากสมาธิอยู่ เพราะปิติจางคลายไป มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะเสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุตติยฌานที่พระอริยะทั้งหลายสรรเสริญว่า “ผู้มีอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข” เพราะละสุขและละทุกข์ได้ เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อนแล้วบรรลุจตุตถฌานที่ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิเพราะอุเบกขาอยู่นี้เรียกว่า สัมมาสมาธิ

ประโยชน์สูงสุดที่ได้จากพุทธจริยธรรมชั้นสูง

พุทธจริยธรรมชั้นสูง ในพระพุทธรศาสนา ถือว่าเป็นแนวทางอันประเสริฐ เป็นทางแห่งความจริง เป็นทางสายเอก ที่ยังประโยชน์ให้แก่หมอพ้นบ้านผู้ประพฤติปฏิบัติตามดังนี้

๑. **ทิฐฐัมมิกัตถะ** คือ ประโยชน์ในปัจจุบันหรือประโยชน์ในโลกนี้ถือว่าประโยชน์ชั้นต้น ได้แก่

ก. อุฏฐานสัมปทา ได้แก่ ขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่การงาน ประกอบอาชีพอันสุจริต

ข. อารักขสัมปทา ได้แก่ รู้จักคุ้มครองเก็บรักษาโภคทรัพย์และงานที่ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียรโดยชอบธรรม

ค. กัลป์ยามมิตตตา ได้แก่ รู้จักกำหนดบุคคลในถิ่นที่อยู่อาศัยที่ควรคบ

ง. สมชีวิตา ได้แก่ รู้จักกำหนดรายได้และรายจ่ายเลี้ยงชีวิตแต่พอดีมิให้ฝืดเคือง หรือ ฟูมฟาย ให้รายได้เหนือรายจ่าย มีการประหยัดและเก็บไว้ในคราวจำเป็น

๒. **สัมปรายิกัตถะ** คือ ประโยชน์ในเบื้องหน้าหรือประโยชน์ในคุณค่าของชีวิต ซึ่งเป็นขั้นล้ำลึกสำหรับชีวิตในด้านจิตใจเป็นหลักประกันชีวิตในอนาคตและภพหน้า คือ ความเจริญงอกงามแห่งชีวิตและจิตใจที่เจริญก้าวหน้าด้วยคุณธรรม ได้แก่

ก. สัทธาสัมปทา คือ ถึงพร้อมด้วยศรัทธา

ข. สีสสัมปทา คือ ถึงพร้อมด้วยศีล

ค. จาคสัมปทา คือ ถึงพร้อมด้วยการเสียสละ

ง. ปัญญาสัมปทา คือ ถึงพร้อมปัญญา ดำรงมั่นอยู่ในศีลธรรม เมื่อละโลกนี้ไปก็มีจิตใจสงบครองสติได้ไม่กังวลทุนทุรายหรือหวาดกลัวภัยในโลกหน้า

๓. **ปรมัตถะ** คือ ประโยชน์สูงสุดหรือประโยชน์ที่เป็นสาระแท้ของชีวิต ซึ่งเป็นจุดหมายของชีวิตในระดับสุดท้ายที่ชีวิตเข้าถึงคือ ความรู้แจ้งสภาวะของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงรู้เท่าทันคติธรรมดาของสังขารธรรม ไม่ตกเป็นธาตุของโลกและชีวิตไม่ถูกบีบคั้นด้วยการยึด

ติดถ้อยมั่น สามารถทำจิตให้เป็นอิสระ ปลอดโปร่ง ผ่องใส สะอาด สงบ มีความสุขประณีตภายใน เรียกสั้นๆ ว่า “นิพพาน” ^{๓๒}

๓.๘ การประยุกต์หลักพุทธจริยธรรมในการแก้ปัญหาด้านการรักษาคนไข้

สังคมมีความเจริญ ปัญหาทางสังคมก็เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะปัญหาด้านพฤติกรรม ของมนุษย์ ที่กำลังหลงอยู่ในวัตถุนิยม ทำให้การดำเนินชีวิตเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ส่งผลให้มนุษย์ ต้องพยายามตามเทคโนโลยี ความทันสมัยทำให้หมอฟื้นบ้านบางท่านเกิดความสับสน ต่อสภาวะ ปัจจุบัน ปัญหาหลายๆ อย่าง ถือว่าเป็นปัญหาที่มีความอ่อนไหวต่อความรู้สึก ของคนในยุคนี้ การประยุกต์หลักพุทธจริยธรรมมาเป็นแนวทางแก้ปัญหาให้เหมาะสมตามสภาวะนั้นๆ เช่น การแก้ปัญหาจริยธรรมของหมอฟื้นบ้าน ตามหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาแห่งปัญญา สอนให้ รู้จักใช้ความคิดพิจารณาและเป็นทักกล่าวขวัญกันว่าพระพุทธศาสนานั้น ไม่มีสิ่งที่เรียกว่า “Dogma” แต่พระพุทธศาสนาใช้หลักการแห่งความจริงและเหตุผลต่างๆ ไป แล้วใช้สติปัญญาใคร่ครวญ พิจารณาเลือกตัดสินใจด้วยการประยุกต์หลักพุทธจริยธรรม มาแก้ปัญหาด้านจริยธรรมของหมอฟื้นบ้าน บนพื้นฐานของความเป็นจริง ทางด้านการรักษาคนไข้ ^{๓๓}

ดังนั้น หมอฟื้นบ้านที่มีนิสัยในการขัดเกลาชำระจิตด้วยการทำความดี ละชั่วกลัวบาป ทำจิตใจให้มีคุณธรรม ประกอบด้วยความรัก ความเมตตา ความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ ไม่เห็นแก่ตัว ทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น ฝ่าฝืนให้ทาน มีความประพฤติดี ทางกายวาจาและใจ รักษาศีล อบรม จิตใจของตนให้ตั้งอยู่ในกุศลธรรมสามารถประยุกต์หลักพุทธจริยธรรมมาแก้ปัญหาได้ถูกต้องตรง จุดประสงค์ ^{๓๔}

^{๓๒} บุญมี แทนแก้ว, จริยธรรมกับชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส. พรินติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๕๑), หน้า ๔๘.

^{๓๓} พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต), การแพทย์ไทยทางเลือกในยุคโลกาภิวัตน์, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (บริษัทธรรมสาร จำกัด, ๒๕๓๕), หน้า ๑๕๖ – ๑๕๘.

^{๓๔} ประภาศรี สีหอำไพ, พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม, หน้า ๗๕.

อกุศลมูล ๓^{๓๕}

ความอยากถือว่าเป็นโรค อยากในทางที่เลว อยากในสิ่งที่ตรงกันข้าม เช่น อยากได้แต่ไม่ทำ อยากมีแต่เกียจคร้าน อยากได้ดีแต่ประพฤติกว้างไม่ทำดีอยากให้เขาชมว่าดี สิ่งเหล่านี้หมอพินบ้านสามารถประยุกต์หลักพุทธจริยธรรม บำรุงใจให้มีจิตใจแจ่มใส อยากทำความดี^{๓๖} ความอยากที่เกิดขึ้นกับบุคคลที่มีปาปิงณา^{๓๗} คือ ความปรารถนาลามก ความอยากได้ในสิ่งที่ผิดศีลผิดธรรมซึ่งเป็นต้นเหตุให้เกิดอกุศลมูล ดังนี้

อกุศลมูล ๓ คือ

๑. อกุศลมูล คือ โลกะ ความอยากได้
๒. อกุศลมูล คือ โทสะ ความคิดประทุษร้าย
๓. อกุศลมูล คือ โมหะ ความหลง

กุศลมูล ๓ คือ

๑. กุศลมูล คือ อโลภะ ความไม่อยากได้
๒. กุศลมูล คือ อโทสะ ความไม่คิดประทุษร้าย
๓. กุศลมูล คือ อโมหะ ความไม่หลง

พรหมวิหาร ๔^{๓๘}

หลักธรรมที่นำมาพัฒนาในการแก้ปัญหาทางด้านจรรยาบรรณของหมอพินบ้าน อีกประการ คือหลักพรหมวิหาร ๔ ซึ่งเป็นธรรมที่สนับสนุนการประพฤติปฏิบัติดี

พรหมวิหาร คือ ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมประจำใจที่ประเสริฐบริสุทธิ์ หรือคุณธรรมประจำตัวของท่านผู้มีจิตใจกว้างขวางยิ่งใหญ่เป็นหลักธรรมที่หมอพินบ้าน ต้องมีไว้

^{๓๕} ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๕๕.

^{๓๖} ปรกาศธรรม (รวบรวม), ความเจ็บที่ท่านยังไม่รู้, พิมพ์ครั้งที่ ๑. (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๕๒), หน้า ๒๐ - ๒๑.

^{๓๗} คณัช ไชยโยธา, พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับสำหรับ นักเรียน นักศึกษา ครู คณาจารย์ และ พระภิกษุสามเณร, (กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส. พรินติ้ง เฮาส์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๔๔.

^{๓๘} ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๓๕๔/๓๗๘.

ประจำใจ เป็นธรรมที่ควบคุมความรู้สึกดีต่อผู้ป่วย และบุคคลทั่วไป มีความรักผูกพันต่อกันและกันมากยิ่งขึ้น ประกอบด้วย ๔ ประการ^{๓๕} คือ

๑. เมตตา ได้แก่ ความรักความปรารถนาดีต่อกัน มีน้ำใจปรารถนาดี ต้องการให้คนอื่นมีความสุข หมายถึง ปรารถนาดีต่อผู้ป่วยหรือ บุคคลทั่วไป ที่เราเกี่ยวข้องและมีความปรารถนาดีต่อเพื่อนมนุษย์ ด้วยเมตตาซึ่งเป็นคุณธรรมพื้นฐานทางจิตใจที่หมอพื้นบ้านต้องมี ไว้แก้ปัญหาในยามรักษาไข้ ทำให้มีความหนักแน่นในอารมณ์ ไม่ใจร้อนวู่วาม เป็นเหตุให้เกิดความรู้สึกเห็นใจบุคคลอื่นเมื่อยามเจ็บไข้ อีกอย่าง ความมีเมตตา ถือเป็นจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้าน จะต้องยึดเป็นหัวใจสำคัญ ในการประกอบวิชาชีพ ด้วยการยึดหลักแห่งความเมตตาเมื่อหมอพื้นบ้านมีเมตตาไม่ตรีจิต แก่บุคคลทั่วไป ย่อมมีความสุขความเจริญ ไม่ว่าจะหลับ จะตื่น ก็มีมีความสุขสบาย เป็นต้น ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้เกี่ยวกับอานิสงส์ของการมีเมตตา ๑๑ ประการ^{๓๖} คือ

๑. หลับเป็นสุข
๒. ตื่นเป็นสุข
๓. ไม่ฝันร้าย
๔. เป็นที่รักของมนุษย์ทั้งหลาย
๕. เป็นที่รักของอมมนุษย์ทั้งหลาย
๖. เทวดารักษา
๗. ไฟ ยาพิษ ศาสตร์อาวุธ ไม่สามารถทำร้ายได้
๘. จิตเกิดสมาธิเร็ว
๙. โบหน้าส่องใส
๑๐. ไม่หลงทำกาลกิริยา
๑๑. เมื่อยังไม่บรรลุนิพพาน ย่อมเกิดในเทวโลก

ด้วยคุณค่าของความมีเมตตา ต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย ของหมอพื้นบ้าน ซึ่งเป็นหลักพุทธจริยธรรมข้อสำคัญที่ต้องนำไปประพฤติปฏิบัติโดยสม่ำเสมอเพราะจะทำให้การดำรงชีวิตประจำวันหมอพื้นบ้านและบุคคลอื่นประสบแต่ความผาสุก ดังในพระไตรปิฎกว่า “พึงอบรมใจให้

^{๓๕} อภ.สง.(ไทย) ๓๔/๖๔๒/๔๒๖.

^{๓๖} วิ.ป.(ไทย) ๘/๓๓๑/๔๕๔.

มีเมตตาไม่มีประมาณไปในโลกทั้งสิ้น ทั้งเบื้องบน เบื้องล่างและท่ามกลางรอบข้างไม่คับแคบ ไม่มีเวร ไม่มีศัตรู”^{๔๑}

ดังนั้น การใช้หลักความเมตตาในการประกอบวิชาชีพของหมอพื้นบ้าน เป็นสิ่งสำคัญและมีความจำเป็นเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดี ต่อคนไข้และญาติ บุคคลทั่วไป ให้มีความรักใคร่ต่อกัน เพราะหลักความเมตตาเป็นคุณธรรมอีกประการหนึ่งที่ทำให้คนในโลกเกื้อกูลกัน ทำให้เกิดความรัก ความปรารถนาดี สนิทสนมกลมเกลียวในหมู่เพื่อนมนุษย์ ดังนั้น ถ้าทุกคนมีเมตตา มีความปรารถนาดีต่อกัน สังคมก็จะมีแต่ความสุขความเจริญ

๒. กรุณา หมายถึง ความสงสารต่อผู้อื่น เมื่อประสบทุกข์ มีจิตใจในการปลดปล่อย ความทุกข์จากการเจ็บป่วยทั้งทางด้านร่างกาย วาจาและใจอันเกิดจากความไม่สมดุลของร่างกาย ทำให้เกิดเจ็บไข้ ดังนั้น ความกรุณาจึงมีความสำคัญมากต่ออาชีพหมอพื้นบ้าน ดังภาษิตที่ว่า “คนอื่นช่วยเรา เราจะจำไว้ชั่วชีวิต เราช่วยคนอื่น จงอย่าจำใส่ใจ”^{๔๒}

๓. มุทิตา คือความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตใจผ่องใส ประกอบด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานเสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุขพลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดี มีความสุข เจริญออกงามยิ่งขึ้นไป เป็นเครื่องปลุกอัธยาศัยส่งเสริมความดี ความสุข ความเจริญของกันและกัน การที่เห็นคนอื่นได้ดีเช่น เลื่อนยศ เลื่อนขั้นตำแหน่ง ก็ยินดีด้วย^{๔๓} และการมีมุทิตาเป็นความพลอยชื่นชมยินดี ปรารถนาอยากให้คนอื่นปราศจากโรคร้ายไข้เจ็บ คุณธรรมข้อนี้ทำให้หมอพื้นบ้าน ละความโลภได้

๔. อุเบกขา ความวางใจเป็นกลางไม่เอนเอียงด้วยชอบหรือชังไม่ยินดียินร้ายใช้ปัญญาพิจารณาเห็นผลอันเกิดขึ้น โดยสมควรแก่เหตุและรู้ว่าพึงปฏิบัติต่อไปตามธรรมหรือตามควรแก่เหตุ นั้น มองตามความเป็นจริงไม่เข้าข้างใครไม่ตกเป็นฝ่ายใด ไม่ก้าวถ่าง สิ่งที่ไม่เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม^{๔๔}

ประการที่หนึ่งคือ เป็นความตั้งใจช่วยเหลือไม่ผูกพยาบาทเป็นวิธีแก้ความเกลียดชัง อิจฉาริษยา ความตระหนี่ ความเห็นแก่ตัว อาศัยความเมตตาเป็นธรรมที่มุ่งความสุขของผู้อื่นเป็นสำคัญ

^{๔๑} บุ.บ. (ไทย) ๒๕/๘/๒๒.

^{๔๒} สุภาณี ปิยพสุนทรา, ยอดคน-ยอดคำ, (กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ม.ป.ป.) หน้า ๗๐.

^{๔๓} พระราชวรมุนี (ประยูรย์ ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๔๘.

^{๔๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๔๒๖.

ประการที่สองคือ ทำตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นได้ง่ายขึ้น เพราะมีความปรารถนา เช่นนั้นอยู่แล้วและไม่เบียดเบียนใคร พร้อมทั้งลงมือช่วยเหลือรักษาไข้อยู่ในยามเดือดร้อน แต่การช่วยเหลือนี้ก็ต้องยึดพุทธจริยธรรมเป็นหลัก

อีกประการสามคือ การแสดงความยินดีด้วยน้ำใสใจจริงไม่อิจฉาริษยาเป็นเครื่องตัดมานะของผู้ปฏิบัติ กล่าวคือ ไม่รู้สึกว่าคุณต้องดีกว่าคนอื่น ธรรมข้อนี้ทำให้หมอพื้นบ้านละความโลภ คือ ความอยากได้คำรักษาพยาบาลไข้เกินความเป็นจริง

ประการสุดท้าย คือการวางเฉย การวางเฉยในที่นี้ไม่ได้หมายความว่า เราจะไม่ดูแลคนไข้ คือการวางเฉยทางใจ การทำใจให้เกิดความอาจหาญ ในทุกสถานการณ์ ไม่ตกใจเมื่อรักษาไข้ และไข้ห้อยกั ไม่ซ้ำเติม คนไข้ พร้อมทั้งจะช่วยจนสุดความสามารถ ดังนั้น ธรรมทั้ง ๔ ข้อ จึงทำให้หมอพื้นบ้านเกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน พึ่งพาอาศัยกันได้ เป็นไปเพื่อความสุขทั้งต่อตนเองและสังคมสืบไป^{๔๕}

สังคหวัตถุ ๔^{๔๖}

สังคหวัตถุ คือ ความเกื้อกูล ความเอื้อเฟื้อ การสงเคราะห์ การยึดเหนี่ยวจิตใจผู้อื่นไว้ได้ เป็นเครื่องสมานสามัคคีระหว่างหมอพื้นบ้านกับคนในชุมชนและเป็นเครื่องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ด้วยการสงเคราะห์^{๔๗} คือ ช่วยเหลือกัน เป็นเครื่องประสานความสัมพันธ์ของสังคมแห่งหมู่สัตว์ไว้^{๔๘} การผูกความสัมพันธ์มิตรไมตรี กับคนไข้และญาติๆ ของคนไข้ ด้วยความสนิทสนมกลมเกลียวเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันและสมานสามัคคีซึ่งกันและกันความรักความเคารพแน่นแฟ้นยิ่งขึ้นประกอบด้วย ๔ ประการ^{๔๙} คือ

๑. ทาน คือ การให้ปัน คือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ต่อเพื่อนมนุษย์ที่ประสบกับโรครภัยที่มาเบียดเบียนทางร่างกายและทางใจ ด้วยการเสียสละแบ่งปัน ช่วยเหลือสงเคราะห์ด้วยปัจจัยสี่ เช่น ยารักษาโรค เป็นต้น

^{๔๕} กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนอะไร, (กรุงเทพมหานคร : ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย), ๒๕๕๐, หน้า ๑๐, ๑๑.

^{๔๖} อ.จตุตถก. (ไทย) ๒๑/๓๒/๕๐-๕๑.

^{๔๗} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, หน้า ๑๑๕๕.

^{๔๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๓๑๐.

^{๔๙} ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๓๑๓/๒๕๕.

๒. ปิยวาจา คือ การมีวาจาเป็นที่รัก การพูดด้วยความเมตตาปรารถนาดีต่อเพื่อมนุษย์ หรือ คนไข้ ไม่เรียกชื่อนวรรณะกล่าวคำสุภาพ ไพเราะน่าฟังด้วยความเป็นจริง มีประโยชน์ และเหมาะกับกาลเทศะเช่น ชี้แจง แนะนำการปฏิบัติตัวในยามเจ็บไข้ เป็นต้น

๓. อัถถจริยา คือ การประพฤติในสิ่งที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่นการช่วยเหลือให้ผู้อื่นในยามเจ็บไข้ให้พ้นทุกข์ ที่ไม่ขัดต่อหลักศีลธรรม^{๕๐} ตามหลักอัถถจริยา ๒ ประการคือ

๑) หมอพื้นบ้านจะต้องประพฤติประโยชน์ต่อสังคมเกี่ยวกับความสุขทางกาย กับผู้ที่มาขอความช่วยเหลือหรือเมื่อหมอไปให้ความช่วยเหลือโดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว

๒) หมอพื้นบ้านจะต้องประพฤติประโยชน์ต่อสังคมเกี่ยวกับความสุขทางใจต่อคนไข้ สามารถให้คำปรึกษาให้ความกระจ่างไม่สับสน สามารถอธิบายโรคที่เกิดขึ้นให้คนไข้เข้าใจและพูดให้กำลังใจคนไข้ ให้คนไข้สบายใจมีความสุขทางใจ โรคทางใจก็บรรเทา โรคทางกายก็จะดีขึ้นตามลำดับ

๔. สมานัตตา คือ การวางตนสม่ำเสมอ หมายถึง การรู้จักวางตัวให้เป็นที่นอกร่างอย่างเหมาะสม การทำตัวให้เข้ากับคนไข้ได้ ไม่ถือตัว มีความเสมอภาค และวางตัวเหมาะสม แก่ฐานะภาวะบุคคลเหตุการณ์ และสิ่งแวดล้อมอย่างเสมอดี สมอปลายกับสังคมทั้งต่อหน้า และลับหลังไม่เอาเปรียบคนไข้ และสังคม การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ตามความเป็นจริง

ดังนั้น หลักพุทธจริยธรรม สังกหัตถ์ ๔ ประการ นอกจากจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชน เชื่อว่าเป็นศิลปะในการประกอบอาชีพของหมอพื้นบ้าน เป็นพุทธวิธีในการครองใจคนไข้ และญาติๆ ของคนไข้ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้คนในชุมชนรักใคร่ เคารพนับถือ ช่วยเหลือกันและกันให้อยู่เย็นเป็นสุขสบายทั้งกายและใจนับว่าเป็นหลักธรรมที่เหมาะสมสำหรับนำมาใช้เพื่อสร้างความสัมพันธ์ ของหมอพื้นบ้าน กับคนในชุมชน ได้เป็นอย่างดีอีกด้วย

^{๕๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์, ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๓๕๕.

อิทธิบาท ๔^{๕๑}

หมอพื้นบ้านผู้หวังประสบความสำเร็จในการทำงาน หรือ กิจการทั้งปวงด้วยหลักที่ว่า พอใจใคร่ผู้ อยู่อย่างสร้างสรรค์ ทุกวันไม่ถอย ทำคืออยู่เสมอ

หลักอิทธิบาท ๔ คือ คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ หนทางแห่งความสำเร็จ รากฐานแห่งความสำเร็จ หลักของอิทธิบาท หมอพื้นบ้านสามารถนำมาประยุกต์แก้ปัญหาด้านการรักษาคคนเจ็บไข้ เพื่อให้เกิดผลสำเร็จ ๔ ประการ^{๕๒} ดังนี้

๑) **ฉันทะ** หมายถึง การประกอบวิชาชีพของหมอพื้นบ้าน มีความพอใจในอาชีพหมอพื้นบ้าน และความพอใจในการช่วยเหลือเยียวยารักษาโรคของคนในสังคม ก็ถือว่าเป็นความพอใจที่เกิดประโยชน์สุขต่อสังคมอย่างแท้จริง

๒) **วิริยะ** หมายถึง ความขยันหมั่นเพียรในอาชีพหมอพื้นบ้านนำเอาหลักความเพียรมาเสริมสร้างความแข็งแรง อดทน ไม่ท้อถอยแม้ว่าจะลำบากยากเย็นเพียงใดก็ตามก็ไม่ยอมแพ้พร้อมที่จะต่อสู้อยู่เสมอ

๓) **จิตตะ** หมายถึง ความเอาใจใส่กิจการงานนั้นๆ ด้วยจิตตั้งมั่นในขณะที่คิดขณะทำ เช่น ขณะทำการรักษาโรค ขณะปรุงยารักษาโรค มีความไม่ประมาท หรือไม่เคร่งเครียดหวังผลมากจนเกินไป ค่อยๆ คิด ค่อยๆ ทำ ก้าวไปที่ละขั้นทีละตอน ในที่สุดก็จะประสบผลสำเร็จ

๔) **วิมังสา** คือ ผลต่อเนื่องมาจากการมีจิตตั้งมั่น ส่งผลมาสู่วิมังสา การใช้สติปัญญา พินิจพิจารณาหน้าที่ มีเหตุผล ปรับปรุงข้อบกพร่อง แก้ไข ให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป เช่น การคิดค้นสูตรยาหรือตำรับยา ที่จะรักษาโรคให้ทันต่อโรคแก้ไขปรับปรุงการบริการคนไข้ และ ญาติ ให้ดี มีอรรถาศัยเป็นกันเองเป็นต้น

ลักษณะคนไข้ที่พยาบาลยากและง่าย ๕

หมอพื้นบ้านเปรียบเสมือน “เซฟท์คัท” คือยับยั้งเชื้อโรคมิให้กระจายเข้าสู่ร่างกายของมนุษย์ แต่เชื้อโรคบางชนิด หมอก็ไม่สามารถที่จะยับยั้งเชื้อโรคได้เพียงแต่แนะนำ หรือหาวิธี

^{๕๑} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๓๖/๓๕๑ ; ที.ม. (ไทย) ๑๕/๘๑๓/๓๗๗.

^{๕๒} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๒๔๗/๒๕๑-๒๕๒ ; อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๔๓๑/๓๔๒.

ป้องกันเชื้อโรคได้ เช่น โรคเอดส์ โรคมาเร็ง เป็นต้น แต่อย่างไรก็ดี ขึ้นชื่อว่า หมอแล้ว ต้องจะพยายามที่จะยับยั้งเชื้อโรคต่าง ๆ ไม่ให้แพร่ระบาด จนสุดความสามารถ^{๕๓}

ดังนั้น โดยหน้าที่การงาน หมอก็เกี่ยวข้องกับความเป็นความตาย ของเพื่อนมนุษย์ วินาทีต่อวินาที ในการตัดสินใจ ลงมือทำการรักษาโรค และต้องมีความละเอียดรอบคอบ ในการรักษาโรค แต่ก็ขึ้นอยู่กับคนไข้ด้วย ดังที่พระพุทธองค์ตรัสถึงคนไข้ที่พยาบาลยากไว้ ๕ ประการ^{๕๔} คือ

๑. ไม่ทำสิ่งที่เป็นสัปปายะ คือ ทำความยุ่งยากให้เกิดขึ้นต่อตนเองและผู้อื่น
๒. ไม่รู้จักประมาณในสิ่งที่เป็นสัปปายะ คือ หมกมุ่นแต่ความสบายจนเกินประมาณ
๓. ไม่รับประทานยา คือ ไม่ยอมรับประทานยา ตามที่หมอสั่ง
๔. ไม่บอกอาการไข้ตามความเป็นจริงแก่ผู้พยาบาลที่ปรารถนาประโยชน์ คือ ไม่บอกอาการไข้ที่กำเริบว่ากำเริบ อาการไข้ที่ทุเลาว่าทุเลา อาการไข้ที่ทรงอยู่ว่าทรงอยู่
๕. เป็นคนไม่อดทนความรู้สึกทางกายที่เกิดขึ้น เป็นทุกข์แสนสาหัสกล้าแข็ง เผ็ดร้อน ไม่น่ายินดี ไม่น่าพอใจแทบจะคร่าชีวิต คนไข้ที่มีความประพฤติด້วยธรรม ๕ ประการนี้ ย่อมเป็นผู้รักษาได้ยาก และตรงกันข้าม คนไข้ที่พยาบาลง่ายมี ๕ ประการ^{๕๕} คือ
 ๑. ทำสิ่งที่เป็นสัปปายะ คือ ทำความสบายให้เกิดขึ้นทั้งต่อตนเอง และผู้อื่น
 ๒. รู้จักประมาณในสิ่งที่เป็นสัปปายะ คือ รู้จักประมาณในความสบาย
 ๓. รับประทานยา คือ รับประทานยาตามที่หมอสั่งอย่างต่อเนื่อง
 ๔. บอกอาการไข้ตามความเป็นจริงแก่ผู้พยาบาล ไข้ที่มุ่งประโยชน์ คือ บอกอาการไข้ที่กำเริบว่ากำเริบ อาการไข้ที่ทุเลาว่าทุเลา อาการไข้ที่ทรงอยู่ว่าทรงอยู่
 ๕. เป็นคนอดทนต่อความรู้สึกทางกายที่เกิดขึ้น เป็นทุกข์แสนสาหัสกล้าแข็ง เผ็ดร้อน ไม่น่ายินดี ไม่น่าพอใจ แทบจะคร่าชีวิต คนไข้ผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นผู้พยาบาล

^{๕๓} นิราลัย, **คู่มือพระนักเทศน์**, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ม.ป.ป.), หน้า ๑๘๘.

^{๕๔} อ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๒๓/๒๐๓.

^{๕๕} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๖๖/๒๔๑ - ๒๔๓.

ง่าย การที่หมอจะทำการรักษาโรคได้ผล และไม่ได้ผลนั้น ก็ขึ้นอยู่กับคนไข้ด้วยถึงแม้ว่าหมอมจะมี ยาดีแต่ถ้าคนไข้ไม่ให้ความร่วมมือ การรักษาโรคก็ไม่ได้ผล การรักษาโรคจะต้องประกอบด้วย ๓ ฝ่าย^{๕๖} คือ หมอ คนไข้ และญาติ ดังนี้

๑. หมอมียาดี รักษาดี วินิจฉัยโรคตรงประเด็น พุจฉาดี มีมนุษยสัมพันธ์ดี แจกแจง รายละเอียดของโรคให้คนไข้เข้าใจ สามารถนำไปปฏิบัติได้ เป็นต้น

๒. คนไข้ให้ความร่วมมือในการรักษา เช่น บอกอาการของโรคตามความเป็นจริง รับประทานยาตามที่หมอสั่ง ปฏิบัติตามที่หมอสั่งอย่างเคร่งครัด ห้ามรับประทานของที่แสลงกับ โรค เป็นต้น

๓. ญาติ หรือบุคคลใกล้ชิด คือ การให้กำลังใจ ไม่ทิ้งให้คนไข้อยู่ตามลำพังเป็น เวลานาน ๆ เพราะอาจทำให้คนไข้เกิดน้อยเนื้อต่ำใจหรือเกิดความเครียดได้ โรคบางอย่าง ถ้าได้ กำลังใจจากญาติพี่น้องสามีภรรยา คอยให้กำลังใจอยู่ใกล้ ๆ ทุกๆวัน โรคก็หายไประยะแล้ว ได้ยา จากหมอเพียงครั้งเดียวโรคก็หาย เป็นต้น

คุณสมบัติของผู้ควรพยาบาลไข้ มี ๕ ประการดังนี้

การเป็นหมอถือว่าเป็นเรื่องสำคัญมาก บุคคลที่จะเป็นหมอได้จะต้องเป็นที่ยอมรับ ของสังคม จะต้องมีคุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณ อย่างน้อย ๆ จะต้องมีความสามารถ ๓ ประการ คือ

๑. มีความกระตือรือร้น มีความละเอียดละออรอบคอบ ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคใด ๆ ไม่ เป็นทาสของความขี้เกียจ ยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพ

๒. หมอพื้นบ้าน จะต้องเข้าใจในวิชาชีพของตนโดยเฉพาะการบริการคนไข้ โดยไม่ รังเกียจคนไข้

๓. หมอพื้นบ้านจะต้องรู้จักปรับปรุงวิธีการรักษาโรคอยู่เสมอมีแนวคิดริเริ่มสร้างสรรค์ อยู่ตลอดเวลา

^{๕๖} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ. ๘, ราชบัณฑิต), และคณะ, กลังกรรม เล่ม ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ลิ้งเชียง, ๒๕๔๖), หน้า ๓๐๓.

ดังนั้น การที่คนจะเป็นหมอได้นั้น จึงถือว่าเป็นเรื่องยาก ในทางพระพุทธศาสนาพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่าการที่บุคคลจะเป็นหมอ หรือ พยาบาลคนไข้ได้นั้นจะต้องมีองค์ประกอบ ๕ ประการ^{๕๗} คือ

๑. สามารถจัดยา

๒. ทราบสิ่งที่เป็นสัปปายะ และสิ่งที่ไม่เป็นสัปปายะ นำสิ่งที่ไม่เป็นสัปปายะออกไป นำสิ่งที่เป็นสัปปายะเข้ามา คือ รู้จักของแสลง และไม่แสลง นำของที่แสลงออกไป นำของไม่แสลงเข้ามาให้

๓. มีจิตเมตตาพยาบาลไข้ ไม่เห็นแก่อาภิส พยาบาล คือมีเมตตาจิตพยาบาลไข้ ไม่พยาบาลคนไข้เพราะเห็นแก่สินจ้าง

๔. ไม่รังเกียจที่จะนำอุจจาระ ปัสสาวะ อาเจียน หรือน้ำลายออกไปทิ้ง

๕. สามารถพุดให้คนไข้เห็นชัด ชวนให้อยากไปปฏิบัติ เราใจให้อาจหาญแก่ลวกกล้า ปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมิกถา เป็นบางครั้ง บางคราว

เพราะฉะนั้น หมอพื้นบ้าน จะต้องสามารถชี้แจงให้คนไข้เห็นชัด และชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เราใจให้อาจหาญแก่ลวกกล้า ปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริง ด้วยธรรมิ กถาตามกาลอันควร คือ สามารถพุดให้คนไข้เห็นชัด และชวนให้อยากรับไปปฏิบัติ เราใจให้มีกำลังใจที่จะต่อสู้กับสิ่งที่มารุมเร้าจิตใจให้สดชื่นด้วยธรรมะ เป็นบางครั้ง บางคราว^{๕๘}

การเป็นหมอจะต้องมีคุณสมบัติ ๕ ประการดังกล่าวจึงจะถือว่าเป็นหมอที่สมบูรณ์แบบด้วยการแสดงออกทางกาย คือทำดี การแสดงออกทางวาจา คือพุดดี การแสดงออกทางใจ คือคิดดี พร้อมที่จะทำทุกอย่างให้เกิดประโยชน์สุขแก่สังคมได้ทุกเมื่อ

^{๕๗} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๖๖/๒๕๒,๒๕๓.

^{๕๘} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ. ๘,ราชบัณฑิต), และคณะ,คลังธรรม, เล่ม ๒.หน้า

สาเหตุที่ทำให้อายุสั้นและอายุยืน ๕

พระพุทธศาสนาสอนหลักความจริงว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวง ไม่ว่าจะเป็นคนสัตว์ หรือ สิ่งของ เป็นรูปธรรม หรือนามธรรม ไม่ว่าจะมีชีวิต หรือไม่มีชีวิต ย่อมเป็นไปตามกฎ ธรรมชาติ ตามเหตุปัจจัย หรือเรียกว่า นิยาม ๕ ประการ^{๕๕} คือ

๑. อุตุนิยาม คือ กฎธรรมชาติที่เกี่ยวกับปรากฏการณ์ด้านวัตถุที่เป็นไปตามสภาพ แวดล้อม เช่น เรื่องของลมฟ้าอากาศ ฤดูกาล สิ่งเหล่านี้เกิดการผันแปรเนื่องด้วยความร้อน หรือ อุณหภูมิ เป็นเหตุให้สรรพสัตว์ทั้งหลายเกิดการแปรเปลี่ยนได้ในที่สุด

๒. พีชนิยาม คือ กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการสืบพันธุ์ หรือ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า พันธุกรรม เช่น คนเผ่านี้มีอายุสั้น ซึ่งอีกเผ่าหนึ่งโดยเฉลี่ยแล้วมีอายุยืนยาว จะให้ชนสองเผ่าอายุ เท่ากันนั้นเป็นไปได้ เพราะมีความแตกต่างกันด้วยกฎของธรรมชาติ เป็นต้น

๓. จิตตนิยาม คือ กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการทำงานของจิต เช่น เมื่อมีสิ่งต่าง ๆ มา กระทบประสาทจะมีความรู้สึกเกิดขึ้น ถ้าเป็นเรื่องดี จิตใจก็ดี แต่ตรงกันข้าม ถ้าเป็นเรื่องไม่ดีจะ ส่งผลทำให้จิตใจหดหู่ เกรียด ทำให้เกิดโรคส่งผลกระทบต่อไปยังอวัยวะส่วนอื่น ๆ ในที่สุดก็เกิด การขาดความสมดุลทางร่างกายทำให้อายุสั้นได้

๔. กรรมนิยาม คือ กฎธรรมชาติเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ ในการดำรงชีวิต ประจำวัน คือการกระทำ กรรมชั่ว มาตัดลอนชีวิตให้สั้น

๕. ธรรมนิยาม คือ กฎธรรมชาติเกี่ยวกับความสัมพันธ์ และอาการที่เป็นเหตุปัจจัย ส่งผลแก่กันและกัน ความเป็นไปตามธรรมชาติ เช่น สิ่งทั้งหลายมีความเกิดขึ้น ตั้งอยู่ดับไป เป็น ธรรมดา คนย่อมมีความเกิดแก่เจ็บตายเป็นธรรมดา

ดังที่ พระพุทธองค์ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ธรรมที่เป็นเหตุให้อายุสั้น และอายุยืน^{๖๐} ธรรมที่เป็นเหตุให้อายุสั้น ๕ ประการ คือ

(๑) ไม่ทำสิ่งที่เป็นสัพปายะ

(๒) ไม่รู้จักประมาณในสิ่งที่เป็นสัพปายะ

^{๕๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๕๒-๑๕๓.

^{๖๐} อภ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๒๕/๒๐๕.

- (๓) บริโภคสิ่งที่ย่อยยาก
- (๔) เทียวในเวลาที่ไม่ควร
- (๕) ไม่ประพฤติพรหมจรรย์

ธรรมทั้ง ๕ ประการ นี้เป็นเหตุให้อายุสั้น เป็นทางเสื่อม บั่นทอนชีวิตให้สั้นลง เช่น ทำงานหนักเกินกำลัง ทรมารร่างกาย จิตใจ หรือไม่รู้จักรับประทานร่างกายที่ถูกต้อง บริโภคอาหารที่ย่อยยาก หรือสิ่งที่เป็นพิษต่อร่างกาย ดื่มสุรา เทียวการละเล่นในยามวิกาล และมักมากในกามคุณ อันเป็นสาเหตุทำให้เกิดโรคเอดส์ สิ่งเหล่านี้เป็นเหตุให้อายุสั้นได้^{๖๑} และพระพุทธองค์ตรัสถึงธรรมที่ช่วยให้อายุยืนเป็นข้อปฏิบัติที่เกื้อกูลแก่อายุเรียกว่า อายุสละ หรือ อายุวัฒนธรรม คือ ธรรมที่ช่วยให้อายุยืนมี ๕ ประการ^{๖๒} คือ

- (๑) ทำสิ่งที่เป็นสัปปายะ
- (๒) รู้จักประมาณในสิ่งที่เป็นสัปปายะ
- (๓) บริโภคสิ่งที่ย่อยง่าย
- (๔) เทียวในเวลาที่เหมาะสม
- (๕) ประพฤติพรหมจรรย์

ธรรมทั้ง ๕ ประการนี้ เป็นเหตุให้อายุยืนในทางดี เช่น ทำงานแต่พอดี ออกกำลังกายแต่พอดี รับประทานอาหารที่เป็นประโยชน์ให้ครบ ๕ หมู่ อย่างสม่ำเสมอ ไม่เที่ยวจนทำให้ร่างกายทรุดโทรม ประพฤติตัวอยู่ในศีลและธรรม ๕ ประการที่กล่าวมานี้ หมอพื้นบ้านสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการรักษาโรคด้วยสมุนไพรได้^{๖๓}

อีกประการหนึ่งพระพุทธองค์ตรัสถึงสาเหตุที่ทำให้คนอายุสั้นและอายุยืน ธรรมอันเป็นเหตุให้อายุสั้น ๕ ประการ^{๖๔} คือ

- (๑) ไม่ทำสิ่งที่เป็นสัปปายะ

^{๖๑} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ. ๘,ราชบัณฑิต), และคณะ, **คลังธรรม**, เล่ม ๒, หน้า ๓๐๕.

^{๖๒} อ.บุญจก.(ไทย) ๒๒/๑๒๕/๒๐๕.

^{๖๓} พระธรรมปิฎก(ประยุทธ์ ปยุตฺโต), **อายุยืนอย่างมีคุณค่า**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๖), หน้า ๖.

^{๖๔} อ.บุญจก. (ไทย) ๒๒/๑๒๖/๒๐๖.

- (๒) ไม่รู้จักประมาณในสิ่งที่เป็นสัพปายะ
- (๓) บริโภคสิ่งที่ย่อยยาก
- (๔) ทุกีล
- (๕) มีปาปมิตร (มิตรชั่ว)

ธรรมทั้ง ๕ ประการนี้ เป็นเหตุให้อายุสั้น คือ ทางเสื่อม บั่นทอนชีวิตให้สั้นลง เช่นทำ ความลำบากทรมารร่างกายทำงานหนักตลอด ๒๔ ชั่วโมง หรือนอนมากเกิดไปรับประทาน ที่ย่อยยากทำให้ร่างกายเสื่อมโทรมเร็วเกินกว่าปกติเป็นต้น เป็นเหตุให้อายุสั้นได้ และพระพุทธ องค์ตรัสถึง ธรรมที่เป็นเหตุให้อายุยืน ๕ ประการ^{๖๕} คือ

- (๑) ทำสิ่งที่เป็นสัพปายะ
- (๒) รู้จักประมาณในสิ่งที่เป็นสัพปายะ
- (๓) บริโภคสิ่งที่ย่อยง่าย
- (๔) มีศีล
- (๕) มีกัลยาณมิตร (มิตรดี)

ธรรมทั้ง ๕ ประการนี้ เป็นเหตุให้อายุยืน คือ รู้จักทำความสบายแก่ตนเอง และรู้จัก ประมาณในความสบายในอริยบททั้ง ๔ คือ ยืน เดิน นั่ง นอน แต่พอดี รับประทานแต่สิ่งที่เป็น ประโยชน์ต่อร่างกาย รักษาศีล และมีกัลยาณมิตรที่ดี^{๖๖}

ดังนั้น ถ้าหากว่าหมอปันบ้านจะประยุกต์หลักธรรมดังกล่าว มาพัฒนาการรักโรคด้วย สมุนไพร จะทำให้การรักษาโรคได้ผล และยังจะทำให้ตัวหมอเองสามารถยึดเป็นแนวทางปฏิบัติ และชี้แนะให้คนไข้ปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้อง สามารถระงับโรค และยับยั้งความมีอายุสั้นได้^{๖๗} ทั้ง ยังจะเป็นการเผยแผ่หลักธรรมคำสั่งสอนพระพุทธศาสนาไปด้วย

^{๖๕} อญ.ปญจก.(ไทย)๒๒/๑๒๖/๒๐๖.

^{๖๖} พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) อายุยืนอย่างมีสุข, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๖), หน้า ๒๖.

^{๖๗} พุฒาจารย์ วิฑูรโยคะ รัตนรังษี, เพชรน้ำหนึ่ง, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โอ. เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๓๔), หน้า ๑๔๓.

สัญญา ๑๐ ประการ^{๖๘}

การประยুক্তหลักธรรมบทสัญญา๑๐ เพื่อแก้ปัญหาทางด้าน การรักษาคณไข้ ดังมีในสมัยหนึ่ง พระพุทธองค์ประทับอยู่ ณพระวิหารเชตวันใกล้พระนครสาวัตถี ในสมัยนั้นท่านพระคิรีมานนท์อาพาธได้รับทุกข์เป็นไข้หนัก พระอนันท์เข้าเฝ้ากราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท่านพระคิรีมานนท์อาพาธ ได้รับทุกข์เป็นไข้หนัก ขอบพระทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคได้โปรดอนุเคราะห์เสด็จไปเยี่ยมท่านคิรีมานนท์ยังที่อยู่เถิดพระเจ้าข้า”^{๖๙}

พระพุทธองค์ตรัสว่า พระอนันท์ ถ้าเธอพึงเข้าไปหาแล้วกล่าว สัญญา ๑๐ ประการ ให้คิรีมานนท์ฟัง อาพาธของคิรีมานนท์ก็กัญ จะพึงสงบระงับโดยพลัน เพราะได้ฟังสัญญา ๑๐ ประการนี้คือ

๑. อนิจจสัญญา คือ การพิจารณา รูปไม่เที่ยง เวทนาไม่เที่ยง สัญญาไม่เที่ยง สังขารไม่เที่ยง วิญญาณไม่เที่ยง โดยการพิจารณาอย่างแยกกายในอุปาทานชั้นที่ ๕ เป็นของไม่เที่ยง เมื่อพิจารณาตามความจริง รูป เป็นแต่เพียงธาตุ ๔ ชั้นที่ ๕ มาประชุมกันเข้าเป็นรูปเป็นร่างกาย ในไม่นานก็ต้องแปรเปลี่ยนเสื่อมสภาพไปตามธรรมชาติ มีเกิด แก่ เจ็บ ตาย ดังนี้ เรียกว่า อนิจจสัญญา^{๗๐}

๒. อนัตตสัญญา คือ การพิจารณาเห็นว่า เป็นอนัตตา รูปเป็นอนัตตา หูเป็นอนัตตา เสียงเป็นอนัตตา จมูกเป็นอนัตตา กลิ่นเป็นอนัตตา ลิ้นเป็นอนัตตา รสเป็นอนัตตา กายเป็นอนัตตา โภภุญัพพะเป็นอนัตตา ใจเป็นอนัตตา ธรรมารมณ์เป็นอนัตตา เป็นผู้พิจารณาเห็นไปตามอารมณ์ที่เข้ามากระทบภายใน และภายนอก ให้รู้เท่าทัน ไม่ให้โลภ ไม่ให้โกรธ ไม่ให้หลง โดยอาศัย กาย วาจา และใจ เป็นตัวเชื่อม และพิจารณาอย่างแยกกาย เรียกว่า อนัตตสัญญา

๓. อสุภสัญญา คือ การพิจารณาเห็นกาย ตั้งแต่พื้นเท้าขึ้นไป ตั้งแต่ปลายผมลงมา มีหนังหุ้มอยู่โดยรอบ เต็มไปด้วยของไม่สะอาดในร่างกายอันมี ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก เยื่อในกระดูก ไต หัวใจ ตับ พังผืด ม้าม ปอด ลำไส้ใหญ่ ลำไส้เล็ก อาหารใหม่ อาหารเก่า น้ำดี เสลด น้ำหนอง น้ำเลือด เหงื่อ น้ำมันขี้ น้ำตา เปลวมัน น้ำลาย น้ำมูก ไขข้อ

^{๖๘} อภ.ทสก.(บาลี)๒๔/๖๐/๑๑๓. อภ.ทสก.(ไทย)๒๔/๖๐/๑๒๘-๑๓๑. ที.ปา.(ไทย)๑๑/๓๖๐/๔๓๕.

^{๖๙} อภ.ทสก.(บาลี)๒๔/๖๐/๑๑๕-๑๒๐.

^{๗๐} พระธรรมปิฎก,(ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม, หน้า ๓๐-๓๓.

มูตรเป็นต้น พิจารณาว่าร่างกายของคนเราประกอบไปด้วยสิ่งที่ไม่งาม มีโรคภัยไข้เจ็บเกิดขึ้นได้
ทุกส่วนของร่างกาย ไม่ให้ยึดมั่นถือมั่น

๔. **อาทินวสัณญา** คือ การพิจารณาเห็นว่า กายนี้เป็นทุกข์ เพราะเกิดจาก อาพาธต่าง ๆ
เช่น โรคเกิดขึ้นทางตา โรคเกิดขึ้นทางหู โรคเกิดขึ้นทางจมูก โรคเกิดขึ้นทางลิ้น โรคเกิดขึ้นทางกาย
โรคเกิดขึ้นทางศีรษะ โรคเกิดขึ้นทางปาก โรคเกิดขึ้นทางฟัน โรคไอ โรคหืด โรคไข้หวัด โรคไข้
พิษ โรคไข้เชื่องซึม โรคท้อง โรคลมสลบ โรคลงแดง โรคจุกเสียด โรคลงราก โรคเรื้อน โรคฝี
โรคนกลาก โรคมือกรอ โรคลมบ้าหมู โรคหิดเปื่อย โรคหิดคัน โรคคุดทะราด โรคหูด โรคละออง
บวม โรคอาเจียนเป็นเลือด โรคดี โรคเบาหวาน โรคเริม โรคพุพอง โรคริดสีดวง ไข้มีดีเป็น
สมุฏฐาน ไข้มีเสลดเป็นสมุฏฐาน ไข้มีลมเป็นสมุฏฐาน ไข้มีสันนิบาตเป็นสมุฏฐาน ไข้ที่เกิดจาก
ฤดูแปรปรวน ไข้ที่เกิดจากการบริหารร่างกายไม่สม่ำเสมอ ไข้เกิดจากความเพียรเกินกำลัง ไข้เกิด
จากวิบากของกรรม ไข้เกิดจากความหนาว ความร้อน ความหิว ความกระหาย ปวดอุจจาระ ปวด
ปัสสาวะ เมื่อพิจารณาเห็น โดยความเป็น โทษในกายนี้ เรียกว่า อาทินวสัณญา

๕. **ปหานสัณญา** คือ การพิจารณาเพื่อละออกศลวิตก และบาปกรรมทั้งหลาย ที่เกิดขึ้น
และกำลังจะเกิดขึ้น ที่เขามานอนเนื่องอยู่ในสันดาน ทำให้เกิดความกังวลในจิตใจเกิดความวิตก
กังวล ไปต่าง ๆ ทำให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บขึ้นกับร่างกาย เป็นต้น

๖. **วิราคสัณญา** คือ การพิจารณา สังขารทั้งปวง ด้วยความสงบ ความประณีต เพื่อสละ
คืนซึ่งอุปธิทั้งปวง ให้สิ้นไปแห่งตัณหาทั้งปวง โรคที่เกิดขึ้นก็จะบรรเทาลงไปตามลำดับ นี้เรียกว่า
วิราคสัณญา

๗. **นิโรธสัณญา** คือ การพิจารณาให้เห็นว่า ภาวะที่สงบ ประณีต คือ ความดับสังขารทั้ง
ปวง ความสละคืนซึ่งอุปธิทั้งปวง ความสิ้นแห่งตัณหา ความดับแห่งกิเลสทั้งปวง เมื่อจิตสงบลงก็
ไม่ติดข้องในวิภวสังสาร เรียกว่า นิโรธสัณญา

๘. **สัพพโลเก อนภิตตสัณญา** คือ การพิจารณาละอุปาทานในโลกที่เป็นเหตุตั้งมั่น ยึด
มั่น และเป็นอนุสัยแห่งจิต งดเว้น ไม่ถือมั่น ไม่น่าเพลิดเพลิน ในโลกทั้งปวง นี้เรียกว่า สัพพ
โลเก อนภิตตสัณญา

๙. **สัพพสังขารสุ อนิจจสัณญา** คือ การพิจารณากำหนดความไม่น่าปรารถนาใน
สังขารทั้งปวง เรียกว่า สัพพสังขารสุ อนิจจสัณญา

๑๐. อานาปานสติ คือ การพิจารณา กำหนดอย่างมีสติคุณมหาใจเข้า และมีสติหายใจ ออก อยู่ตลอดเวลา เรียกว่า อานาปานสติ

เมื่อพระอานนที่ได้กล่าวสัญญา ๑๐ ประการ ให้ศิริมานนทักกษุที่เป็นไข่นั้นฟังอาการ อาพาธของศิริมานนทักกษุ ก็สงบระงับโดยพลัน เพราะได้ฟังสัญญา ๑๐ ประการ

๓.๕ การประยุกต์หลักพุทธจริยธรรมที่หมอพื้นบ้านนำมาพัฒนาคุณภาพชีวิต

หมอพื้นบ้านที่มีนิสัยในการขัดเกลาชำระสิ่งเศร้าหมองซึ่งกีดขวางการทำความดีละเว้น ความชั่ว และกระทำจิตใจให้มีคุณธรรม ประกอบด้วยความรัก ความเมตตา เอื้อเฟื้อกัน ไม่เห็นแก่ตัว กระทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น ใฝ่ใจให้ทาน มีความประพฤติดี ทางกายวาจา และ อบรมจิตใจ^{๑๐} ของตนให้ตั้งอยู่ในกุศลธรรม ด้วยความละเอียดต่อสิ่งที่เป็นบาปทั้งปวง ตั้งตนอยู่ใน คุณงามความดี เพื่อพัฒนาสังคม และพัฒนาคุณภาพชีวิตของหมอพื้นบ้าน ด้วยการประยุกต์หลัก พุทธจริยธรรมนำมาพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้น

๓.๕.๑ เทวธรรม ๒ หิริและโอตตปปะ^{๑๑}

หิริและโอตตปปะ คือ การเตือนตนด้วยตนเองอย่างมีเหตุมีผล ว่าสิ่งใดควรทำสิ่งใด ไม่ควรทำคือ ความเพียรที่ทำให้เกิดปราโมทย์ความสำเร็จนำความสุขมาสู่หมอพื้นบ้าน ผู้ทำ ความเพียรให้เจริญยิ่งขึ้นไป ดังนี้

หิริ คือ มีความละเอียดแก่ใจตนเอง ต่อการกระทำสิ่งไม่ดี ไม่งาม พยายามบังคับใจ ตนเอง ไม่ให้ตกไปในอบายมุข ไม่ทำอะไรตามใจตน ในที่ลับและที่แจ้ง ทำให้เกิดความเสื่อม เสียด ความเดือดร้อน ทางกายและทางใจ แต่ถ้าหมอพื้นบ้าน คนใดประกอบด้วยศรัทธา มีหิริ มี โอตตปปะ มีปัญญาอ่อนประสพแต่ความเจริญ เป็นต้น^{๑๒}

โอตตปปะ คือ มีความเกรงกลัวบาปกรรม โดยเกรงกลัวผลแห่งความชั่วที่ตนทำลง ไป อาจจะได้รับกรดำเนินติเตียนจากสังคม จากเพื่อนฝูง จากสามีหรือภรรยา หรือบางทีถ้าเป็น

^{๑๐} ประภาศรี สีหอำไพ, พื้นฐานการศึกษาทางศาสนา และ จริยธรรม, หน้า ๘๑.

^{๑๑} จุ.ศ. (ไทย) ๒๕/๒๕๖/๕๖๐; ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๑๖/๔๕๒.

^{๑๒} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๒๕๔/๓๒๒.

โทษหนักก็อาจจะได้รับโทษทัณฑ์ตามกฎหมายบ้านเมือง เพราะกรรมชั่วตามสนองนั่นเอง เป็นต้น^{๑๔}

๓.๘.๒ บุญกิริยาวัตถุ ๑๐

บุญกิริยาวัตถุ คือ จิตได้สำนึกของหมอพื้นบ้าน ด้วยความเสียสละไม่เห็นแก่ตัว และเป็นการสร้างสมบุญกุศลให้เกิดขึ้น พุทธอีกอย่างหนึ่งคือ คินกำไรให้กับประชาชน จากการที่ประกอบสัมมาอาชีพหมอพื้นบ้านจากความขยันหมั่นเพียร พึงวางแผนใช้จ่ายทรัพย์ ดังนี้

ส่วนที่ ๑ ใช้เลี้ยงตัวเอง เลี้ยงครอบครัว ดูแลคนเกี่ยวข้อง

ส่วนที่ ๒ ใช้จ่ายในการประกอบอาชีพ

ส่วนที่ ๓ เก็บไว้ใช้เป็นหลักประกันชีวิตและกิจการคร่าวๆ เป็น

ดังนั้น การทำบุญจึงเป็นส่วนหนึ่งที่จะเอื้อเพื่อแผ้วแผไ้แก่สังคมตามหลักพุทธศาสนา ได้กล่าวไว้ถึงการทำบุญ ๑๐ ประการ^{๑๕} คือ

๑. ทานมัย คือ ทำบุญด้วยการให้ปันสิ่งของ เช่น การรักษาโรคที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ ให้เป็นทาน เป็นต้น
๒. สีสมัย คือ การรักษาศีล หรือการประพฤติดี เช่น การรักษาศีล ๕ เป็นต้น
๓. กวานามัย คือ การเจริญภาวนา มีศึ่กอบรมจิตใจเจริญปัญญา เป็นต้น
๔. อปจายนมัย คือ การอ่อนน้อม ประพฤติดีเสมอต้นเสมอปลาย เป็นต้น
๕. เวชยาวัจจมัย คือ การช่วยขวนขวายรับใช้สังคมด้วยความซื่อตรง เป็นต้น
๖. ปัตติทานมัย คือ การเฉลี่ยส่วนแห่งความดีให้ผู้อื่น เช่น การแผ่เมตตา เป็นต้น
๗. ปัตตานุโมทนามัย คือ การยินดีในความดีของผู้อื่น เช่น ไม่อิจฉาเมื่อคนอื่นได้ดี
๘. รัชมัสสวานามัย คือ การได้ยินได้ฟังธรรมเทศนาเป็นประจำ
๙. รัชมเทศนามัย คือ การได้รู้ธรรมแล้วบอกชี้ทางที่ถูกต้องให้ผู้อื่นรู้ตาม
๑๐. ทิฏฐชุกัมม คือ การทำความเห็นให้ถูกต้อง

^{๑๔} บุญมี แทนแก้ว, *จริยธรรมกับชีวิต*, หน้า ๘๒.

^{๑๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์, ฉบับประมวลธรรม*, หน้า ๘๓.

พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ. ปยุตฺโต)^{๖๖} ได้จัดบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ เป็นหมวดได้ดังนี้

- บุญกิริยาวัตถุ ข้อ ๔ และข้อ ๕ จัดเข้าในข้อ สีสัมย
- บุญกิริยาวัตถุ ข้อ ๖ และข้อ ๗ จัดเข้าในข้อ ทานมัย
- บุญกิริยาวัตถุ ข้อ ๘ และข้อ ๙ จัดเข้าในข้อ ภวานามัย
- บุญกิริยาวัตถุ ข้อ ๑๐ จัดเข้าในทั้ง ทานมัย สีสัมย ภวานามัย

๓.๕.๓ ความรับผิดชอบต่อน้ำที่และสังคม

ตามหลักพระพุทธศาสนา สอนให้พุทธศาสนิกชนมีความรับผิดชอบต่อตนเอง และสังคม การทำหน้าที่ของหมอพื้นบ้าน ที่สังคมให้ความคาดหวังถึงบทบาทไว้หลาย ๆ ด้าน เช่น ด้านจิตใจที่ต้องแสดงออกถึงความรัก ความซื่อตรงต่อน้ำที่ ต่ออาชีพ ตามสถานะภาพของความเป็นหมอพื้นบ้าน เพื่อให้เกิดผลสำเร็จต่อน้ำที่การทำงาน และพร้อมที่จะรับผิดชอบเมื่อเกิดผิดพลาด พร้อมทั้งจะปรับปรุงอยู่เสมอ ซึ่งหลักพุทธจริยธรรมในทางพระพุทธศาสนาสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพของหมอพื้นบ้านได้จริง

เมื่อวิเคราะห์ดูแล้ว ความรับผิดชอบเป็นสิ่งที่ควบคู่ไปกับหน้าที่ของหมอพื้นบ้าน ควรยึดหน้าที่เป็นที่ตั้ง ต่อการประพฤติปฏิบัติ ในหน้าที่ความรับผิดชอบ ก็จะสำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายที่พึงประสงค์ ด้วยความเพียรพยายาม และการยอมรับผลของการกระทำนั้น

ถ้าหมอพื้นบ้านทุกคนตั้งใจประพฤติปฏิบัติหน้าที่อย่างสุดความสามารถแล้วสังคมนั้น ก็จะอยู่ด้วยความผาสุก เช่น ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของหมอชิวโกมารักจ ท่านมีความรับผิดชอบต่อสังคม ท่านกล่าวว่า “ถือว่าเป็นหน้าที่” ที่จะต้องรับผิดชอบต่อ

หน้าที่ทางสังคมของหมอพื้นบ้าน ถือว่าเป็นหน้าที่หลักในการประกอบอาชีพ การให้บริการประชาชนนั้นสำคัญอย่างยิ่ง หมอพื้นบ้านบางคน เป็นทั้งผู้นำชุมชน เป็นทั้งผู้นำทางด้านศาสนา (ไวยาวัจกร) ก็เป็นพิธีกรผู้นำด้านศาสนพิธี เพราะส่วนมากหมอพื้นบ้าน ได้ผ่านการบวชเรียนมาก่อน การรับผิดชอบต่อสังคมในฐานะผู้นำของชุมชน ชาญ นพรัตน์ แสดงไว้ ๖ ประเภท^{๖๗} คือ

^{๖๖} พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ. ปยุตฺโต), *ธรรมนุญชีวิต*, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๔.

^{๖๗} ชาญ นพรัตน์ และ สิทธา มีชอบธรรม, *พัฒนาสังคม และ ชุมชน*, พิมพ์ครั้งที่ ๑.

๑. มีการแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล
๒. มีการรับฟังข้อคิดเห็นของคนอื่น
๓. มีการยอมรับเมื่อผู้อื่นมีเหตุผลที่ดีกว่า
๔. มีการตัดสินใจโดยการใช้เหตุผลไม่ใช่อารมณ์
๕. มีการเคารพระเบียบของสังคม
๖. การมีจิตสาธารณะ คือ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม และรักษาสาธารณะ สมบัติของชุมชนให้ดียิ่งขึ้น

นอกจากเปิดใจกว้างในระบบประชาธิปไตย หมอพื้นบ้านยังรับผิดชอบ ในการแก้ปัญหาด้านสุขภาพ การบริการด้านสาธารณสุข ที่ทางรัฐยังไม่ถึง จึงเป็นหน้าที่ ของหมอพื้นบ้าน ที่จะทำให้สมาชิกในชุมชนมีสุขภาพดีถ้วนหน้า โดยเฉพาะชุมชนชนที่หมอพื้นบ้าน รับผิดชอบ เช่น ชุมชนขามเปี้ย ชุมชนเชียงใหม่ ๑ ชุมชนบัวคำ เป็นต้น หมอพื้นบ้าน ทั้ง ๓ ท่านที่กล่าวมาไม่เคยนิ่งดูดาย และไม่ผลักภาระส่วนนี้ให้ทางรัฐบาลแต่ฝ่ายเดียว และพร้อมที่จะดูแลจุดนี้จนสุดความสามารถ เช่น

๑. จัดการบริการด้านสาธารณสุขขั้นพื้นฐานให้ทั่วถึงในชุมชน
๒. ฟื้นฟูความรู้ด้านสุขภาพในชุมชน
๓. ถ่ายทอดความรู้ด้านการใช้สมุนไพรชั้นพื้นฐานให้กับคนในชุมชนเป็นต้น

สรุป โดยภาพรวมในบทนี้เป็นการกล่าวถึงหลักพุทธจริยธรรมในทางพระพุทธศาสนา ที่เป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องคือ การประพฤติปฏิบัติตามหลักจริยธรรมขั้นต้น หลักจริยธรรมชั้นกลาง และหลักจริยธรรมชั้นสูง ซึ่งเป็นปัจจัยหลักในการประพฤติปฏิบัติ ต่อการดำเนินชีวิต และประกอบอาชีพของหมอพื้นบ้าน ดังที่พระพุทธองค์ทรงวางแนวทางการดำเนินชีวิตให้หมู่วมวลมนุษย์ไว้ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและเพื่อมนุษย์อย่างแท้จริง ดังนั้น หมอพื้นบ้านผู้หวัง ความเจริญในชีวิต หน้าที่การงาน ควรประพฤติปฏิบัติ ตามหลักพุทธจริยธรรม

หลักพุทธจริยธรรม ในทางพระพุทธศาสนาเถรวาท สอนให้ละเว้นความชั่ว ประพฤติแต่กรรมดี เพื่อต้องการให้มนุษย์ได้รับสิ่งที่ดีที่สุด อันเป็นหนทางแห่งความพ้นทุกข์

ตามหลักของมรรคมืองค์ ๘ ถึงแม้ว่าหลักธรรมเป็นธรรมชั้นสูงที่ยังผู้ประพฤติปฏิบัติเพื่อความพ้นทุกข์ คือพระนิพพาน แต่สำหรับหมอพื้นบ้านก็สามารถนำเอาหลักธรรมดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตเพื่อช่วยเหลือสังคมได้

ดังนั้น การรักษาศีล ๕ คือ การไม่ฆ่าสัตว์ การไม่ลักทรัพย์ การไม่ประพฤติผิดในกาม การไม่พูดปด การไม่ดื่มสุราและเมรัย การตั้งอยู่ในกุศลกรรมบถ ๑๐ คือการมีสติไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลงและไม่ประพฤติผิดทางกาย วาจา และใจ การมีหิริและโอตตปยะคือ ความละอายต่อบาป และความเกรงกลัวต่อบาปก็เกิดขึ้นส่งผลให้เกิดบุญ ละความโลภความโกรธความหลง ด้วยการให้ทานตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ เป็นต้น เมื่อบุคคลประพฤติปฏิบัติตามพุทธจริยธรรมดังกล่าว ย่อมส่งผลให้บุคคลนั้นมีชีวิตความเป็นอยู่ดี มีอายุยืนยาวดังที่ได้กล่าวมา และการประพฤติปฏิบัติตามหลักพุทธจริยธรรมนอกจากจะทำให้อายุยืนยาวแล้วยังส่งผลให้ได้รับประโยชน์ดังนี้

๑. ประโยชน์ในปัจจุบัน คือ

- มีสุขภาพดี ร่างกายแข็งแรง ไร้โรค อายุยืน เป็นต้น
- มีเงินมีงาน มีอาชีพสุจริต พึ่งตนเองได้ เศรษฐกิจแบบพอเพียง เป็นต้น
- มีสถานภาพดี เป็นที่ยอมรับนับถือในสังคม เป็นต้น
- มีครอบครัวผาสุก ทำวงศ์ตระกูลให้เป็นที่น่าเชื่อถือของคนทั้งหลาย เป็นต้น

ประโยชน์ทั้ง ๔ ประการนี้ พึ่งเกิดโดยธรรมชาติ เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น

๒. ประโยชน์ในเบื้องหน้า คือ

- มีความอบอุ่นสบายซึ่งสุขใจ ไม่อ้างว้างเปลี่ยวลอย มีหลักยึดเหนี่ยวใจให้เข้มแข็ง

ด้วยศรัทธา

- มีความภาคภูมิใจ ในชีวิตสะอาด ที่ได้ประพฤติแต่การอันดีงาม ด้วยความสุจริต
- มีความอึดใจ ในชีวิตมีคุณค่าที่ได้ทำประโยชน์ตลอดมา ด้วยน้ำใจที่เสียสละ
- มีความแก้แค้นมั่นใจ ที่จะแก้ปัญหา นำชีวิต และภารกิจไปได้ ด้วยปัญญา
- มีความโล่งจิตมั่นใจ มีทุนประกันภพใหม่ ด้วยได้ทำไว้แต่กรรมที่ดี เป็นต้น

ประโยชน์ทั้ง ๕ ประการนี้ พึ่งเกิดโดยธรรมชาติ และเป็นประโยชน์ ทั้งแก่ตนเองและ

ผู้อื่น

๓. ประโยชน์ในอย่างยิ่ง คือ

- ถึงถูกโลกธรรมกระทบ ถึงจะพบความผันแปรวแปร ก็ไม่หวั่นไหว มีใจเกษม
สถานตั้งมั่นคง
- ไม่ถูกความยึดติด ถือมั่นบีบคั้นจิตใจ ให้ผิดหวังโศกเศร้า มีจิตใจโปร่งเบาเป็น
อิสระ
- สดชื่น เบิกบานใจ ไม่ขุ่นมัวเศร้าหมอง ผ่องใส ไร้อทุกข์ มีความสุขที่แท้จริง
- รู้เท่าทันและทำการตรงตามเหตุปัจจัย ชีวิตหมดจดสดใส เป็นอยู่ด้วยปัญญา

บทที่ ๔

แนวทางการแก้ปัญหาจริยธรรมของหมอยาพื้นบ้านในเขตอำเภอโพธิ์ชัย

๔.๑ จริยธรรมของหมอยาพื้นบ้านในเขตอำเภอโพธิ์ชัย

จริยธรรมของหมอพื้นบ้าน คือ การรักษากายวาจาใจให้เป็นปกติ มีหลักจารีตประเพณี เป็นข้อประพฤติปฏิบัติโดยได้รับอิทธิพลมาจากพุทธศาสนาสามารถประยุกต์เข้ากับจารีตประเพณี ตามท้องถิ่นนั้นๆ ดังนั้นหมอพื้นบ้านทุกคนจะต้องมีข้อห้ามหรือข้อ “กะล่ำ” ที่แตกต่างกันออกไป เช่น หมอพื้นบ้านพึงรักษาดีอย่างเคร่งครัดและรักษาจรยาบรรณเสมอเหมือนรักษาชีวิตของตน เป็นต้น

หมอพื้นบ้านบางท่านนอกจากจะให้บริการทางด้านรักษาพยาบาลทั่วไปแล้วยัง จะให้บริการทางสังคมในด้านอื่น ๆ เช่น เป็นประธานชุมชน ใวยาวัจกรประจำวัดในชุมชน และให้คำปรึกษาเกี่ยวกับทางด้านศาสนาเพราะหมอพื้นบ้านส่วนมาก เคยผ่านการบวชเรียนทาง พุทธศาสนา เช่น พ่อจารย์คำ ชูศรีทอง เคยได้อุปสมบทมาเป็นเวลา ๑๐ พรรษา พ่อจารย์สุด ชำนาญมิ่ง เคยได้อุปสมบทมาเป็นเวลา ๗ พรรษา พ่อจารย์พุทธา โพธิ์ชัยเหล่า เคยได้อุปสมบทมา เป็นเวลา ๑๕ พรรษา ดังนั้นจะเห็นได้ว่าหมอพื้นบ้านส่วนมากเป็นบุคคลที่ เข้าใจในพิธีการ ทางด้านพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี

ดังนั้น จริยธรรมเป็นเครื่องกำหนดหลักปฏิบัติในการดำรงชีวิตเป็นแนวทาง หรือ เป็น กฎระเบียบในการประกอบวิชาชีพของหมอพื้นบ้าน เพื่อความสงบสุขของสังคม เมื่อมององค์รวม จริยธรรมหมอพื้นบ้าน มีหลักใหญ่ ๆ ๔ ประการ^๑ คือ

๑. หมอพื้นบ้าน คือ บุคคลที่ประกอบด้วยคุณงามความดียอมทำให้สังคมนั้น ยอมรับ และเคารพนับถือว่าเป็นบุคคลสำคัญและมีความศรัทธาในข้อวัตรปฏิบัติตามจารีตประเพณี

๒. ระเบียบวินัย (Discipline) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งหมอยาพื้นบ้านถ้าขาด กฎเกณฑ์ที่สามารถทำทุกอย่าง ได้ตามอำเภอใจยอมเดือดร้อนระส่ำระสายขาดหลักยึดเหนี่ยวจิตใจ ขาดระบบที่กระชับความเข้าใจไม่เป็นแบบแผนให้หมอพื้นบ้านยึดถือปฏิบัติกรห่อนระเบียบ วินัยทำให้เกิดการละเมิดสิทธิและหน้าที่ตามบทบาทของบุคคลอื่น หมอพื้นบ้านถ้าขาด

^๑ ประภาศรี สีหอำไพ, พื้นฐานการศึกษาทางศาสนา และ จริยธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๕๐.

จรรยาบรรณย่อมตกต่ำในหน้าที่ขอมยากที่จะบรรลุจุดประสงค์ จึงควรประพฤติตามวัฒนธรรม และจารีตประเพณีที่หมอพื้นบ้านเคยปฏิบัติมา

๓. **สังคม (Society)** มนุษย์คือสัตว์สังคมที่มนุษย์รวมกลุ่มกันประกอบกิจกรรม ร่วมกันอย่างมีระเบียบแบบแผนก่อให้เกิดชนบทร่วมประเพณีที่ค้ำจุนวัฒนธรรมอันเป็น ความมีระเบียบเรียบร้อย และศีลธรรมอันดีของสังคมหนึ่งในนั้นที่อยู่ร่วมสังคมคือหมอพื้นบ้านถือว่าเป็นผู้ที่ยึดหลักจารีตประเพณีอย่างเคร่งครัดเพราะส่งผลถึงความผาสุกของคนในสังคมด้วย

๔. **อิสระเสรี (Autonomy)** ประเทศไทยเป็นประเทศที่ให้ความอิสระในหลาย ๆ ด้านแต่ การมีอิสระนั้นต้องมีสำนึกในมโนธรรมที่พัฒนาเป็นลำดับก่อให้เกิดความอิสระสามารถดำรงชีวิต ตามสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการศึกษาและประสบการณ์ในชีวิตที่มีความสุข อยู่ในระเบียบวินัยและ สังคมของตนถือเป็นค่านิยมสูงสุดที่คนได้รับขัดเกลาแล้วสามารถบำเพ็ญตนตามเสรีภาพเฉพาะตน ได้อย่างอิสระ สามารถปกครองตนเองและชักนำตนเองให้อยู่ในทำนองคลองธรรมสามารถครอง ตนเองได้

สรุป หมอพื้นบ้านโดยมากมีความรู้ความเข้าใจในด้านระเบียบวินัยมาตั้งแต่สมัยที่ยัง บวชอยู่และอีกประการหนึ่งการเรียนรู้ตำรับตำรายาการรักษาโรคแบบแพทย์แผนไทยก็เรียนตั้งแต่ สมัยอุปสมบทเป็นส่วนมากหมอพื้นบ้านจึงมีจรรยาบรรณทางการแพทย์และ จรรยาบรรณของผู้นำ ชุมชนได้เป็นอย่างดีและถูกต้องตามหลักศาสนพิธีได้อย่างเหมาะสม

๔.๒ ความสำคัญทางจริยธรรมของหมอพื้นบ้าน

จากการทดลองและประสบการณ์ในการรักษาโรคของหมอพื้นบ้านทำให้หมอพื้นบ้าน กลายเป็นผู้เชี่ยวชาญในการรักษาโรคต่างๆ เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนมาโดยตลอดจนถึง ปัจจุบัน เชื่อกันว่าวิธีการรักษาโรคของหมอพื้นบ้านด้วยสมุนไพรและการประยุกต์หลักกรรมทาง พระพุทธศาสนาประกอบเป็นหลักประพฤติปฏิบัติได้อย่างโดดเด่นดังในกิลานวัตตุกถา^๒ ไว้ อย่างเด่นชัดว่าบุคคลผู้เป็น พยาบาลคนไข้จะต้องไม่เห็นแก่อามิส มีจิตเมตตาคนไข้

หมอพื้นบ้านที่มีความสามารถจึงถือว่าเป็นบุคคลที่มีทั้งศาสตร์และศิลป์ชั้นสูงที่คอย ช่วยเหลือปลดเปลื้องความทุกข์ทรมานสิ่งที่มาเบียดเบียนร่างกายของมนุษย์อันเป็นสิ่งที่ไม่มีใคร ฟังประสงค์หมอพื้นบ้านจึงมีความสำคัญมากที่จะคอยช่วยเหลือคนในชุมชนได้ในระดับหนึ่งตาม อุคมการณ์เพื่อประโยชน์สูงสุดจริยธรรมหมอพื้นบ้านจึงมีความสำคัญดังต่อไปนี้

๑. ช่วยควบคุมมาตรฐานประกันคุณภาพปริมาณที่ถูกต้องในการผลิตการค้า การ ผลิตผลและการบริการประกอบวิชาชีพของหมอพื้นบ้าน

^๒ วิ.ม.(ไทย) ๕/๓๖๕-๓๖๖/๒๓๕-๒๔๓.

๒. ช่วยควบคุมจริยธรรมของหมอพื้นบ้านที่ประกอบวิชาชีพและผู้ผลิตผู้ค้าเช่น ให้มีความซื่อสัตย์ ความยุติธรรมความละเอียดรอบา

๓. ช่วยส่งเสริมมาตรฐานคุณภาพปริมาณที่มีคุณค่าและเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักเป็นที่ยอมรับเชื่อถือ

๔. ช่วยส่งเสริมจริยธรรมหมอพื้นบ้านที่ประกอบวิชาชีพเช่น ให้มีความเมตตากรุณาปรองดองเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกันด้วยความสามัคคี

๕. ช่วยลดปัญหาอาชญากรรม ลดปัญหาคอก โฉนด เอารถเอาเปรียบ ลดการปลอมปนที่เห็นแก่ตัวและเห็นแก่ได้ ตลอดจนความมั่งคั่งมั่งง่าย ความใจแคบไม่ยอมเสียสละ

๖. ช่วยเน้นให้เห็นชัดเจนยิ่งขึ้นในภาพพจน์ที่ดีทางด้านจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้าน เช่น ในการเสียสละในการเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัวในการรับผิดชอบในหน้าที่การงานอย่างแท้จริง

๗. ช่วยทำหน้าที่พิทักษ์สิทธิทางกฎหมายสำหรับหมอพื้นบ้านที่ประกอบวิชาชีพให้เป็นไปตามความถูกต้องตามธรรมเนียมคลองธรรม

๘. ช่วยให้หมอพื้นบ้านปฏิบัติตามพระราชบัญญัติควบคุมการประกอบโรคศิลปะ และกฎกระทรวงที่ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมการประกอบโรคศิลปะว่าด้วยการรักษาจริยธรรมแห่งวิชาชีพโดยเคร่งครัดทุกประการ^๓

๙. ช่วยให้หมอพื้นบ้านปรับปรุงตนเพื่อเพิ่มพูนความรู้ความชำนาญในวิชาชีพอยู่เป็นนิจ

๑๐. ช่วยให้หมอพื้นบ้านถือเป็นการกิจที่นุบำรุงความรักความสามัคคีของหมู่วมวลสมาชิกผู้ร่วมอาชีพเหมือนเครือญาติ

๑๑. ช่วยให้หมอพื้นบ้านประพฤติปฏิบัติเพื่อแผ่ขยายเกียรติคุณแห่งวิชาชีพและผดุงเกียรติศักดิ์แห่งวิชาชีพมิเสื่อมคลาย

๑๒. ช่วยให้หมอพื้นบ้านใฝ่สังขารมีเมตตากรุณามีสติสัมปชัญญะมีความไม่ประมาท มีความซื่อสัตย์มีความอดกลั้นและสำรวมมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มีความขยันหมั่นเพียร และความมัธยัสถ์ มีความเพียรพยายามมีความละเอียดรอบา มีความรับผิดชอบต่อสังคม

^๓ วุฒิชัยธรรมเวช, สารานุกรมสมุนไพร, พิมพ์ที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส. พรินติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๔๐), หน้า ๕๖๒.

๑๓. ช่วยให้หมอพื้นบ้านรักษาสัตว์ปศุสัตว์นี้เสมอด้วยชีวิตตลอดไป^๔

๑๔. จริยธรรมช่วยให้เกิดความเที่ยงธรรมถูกต้องเหมาะสมกับสภาพสังคมนั้นๆ และช่วยแก้ปัญหาสังคม

๑๕. จริยธรรมช่วยให้สังคมดำรงอยู่ได้อย่างมีความสุขเช่นการเสียสละไม่เห็นแก่ตัวการวางตนที่เหมาะสมต่อบุคคลในสังคมความเมตตาบำเพ็ญตนเป็นประโยชน์

๑๖. จริยธรรมช่วยให้ชีวิตของเรามีระเบียบในการปฏิบัติตามจารีตประเพณี มีคุณค่ารากฐานทางจรรยาบรรณและช่วยให้สังคมอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข

๑๗. จริยธรรมเป็นหลักปฏิบัติที่สอดคล้องกับหลักศีลธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นการพัฒนาจิตใจของคนให้มีระดับสูงขึ้นทำหน้าที่อันถูกต้องเหมาะสมกับสถานภาพของตนเพิ่มพูนบุญกุศลให้แก่ชีวิต

๑๘. จริยธรรมมีความสำคัญในการประกอบอาชีพของหมอพื้นบ้านต่อการดำรงชีวิตที่มีข้อปฏิบัติที่ทำให้เราเจริญขึ้นมีความก้าวหน้าในชีวิตในทางที่ดีงามในทางที่ถูกต้องของหมอพื้นบ้าน

๑๙. จริยธรรมช่วยให้คนเราได้รับความรู้เกี่ยวกับคุณค่าของชีวิตสอนให้เรารู้ว่า คนเราต้องดำรงชีวิตอย่างไรจึงจะเป็นชีวิตที่ประเสริฐและมีคุณค่าของความเป็นคน^๕

สรุปว่า จริยธรรมของหมอพื้นบ้านนั้นมีความสำคัญมากในการประกอบวิชาชีพ ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวพันกันทั้งสองฝ่ายคือตัวหมอพื้นบ้านและบุคคลทั่วไป ตลอดจนบริบทรอบๆ จะต้องมีการอบรมกระชับและที่สำคัญจะต้องมีจิตสำนึกในบาปบุญคุณโทษอะไรเป็นประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ และจะต้องมีจิตวิญญาณของความเป็นหมอพื้นบ้านด้วย ตามหลักจริยธรรมที่แท้จริงเช่น การมีศีลธรรม ด้วยกระบวนการแนวความคิดอย่างมีเหตุผล ในการใช้ปัญญาแก้ปัญหาด้วยหลักเมตตา กรุณา อยากให้เขาเหล่านั้นพ้นทุกข์

^๔ เกลณี ลิมบุญสืบสาย, “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของหมอชีวิตโกมารภักที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕).

^๕ ชาญ นพรัตน์ และ สิทธา มีชอบธรรม, พัฒนาสังคม และ ชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : ปิยมิตร มัลติมีเดีย, ๒๕๔๖), หน้า ๗๑.

๔.๓ ปัญหาทางจริยธรรมของหมอพื้นบ้าน

เมื่อก้าวถึงปัญหาจริยธรรมของหมอพื้นบ้านในปัจจุบันนี้ ถิ่นนับว่าเป็นปัญหาใหญ่มากสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพชั้นสูงที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมหมอพื้นบ้านจึงพยายามแก้ไขปรับปรุงสุขภาพอนามัยของประชาชนในชุมชนมาโดยตลอด ด้วยระบบองค์รวมด้านจิตสำนึกและประสิทธิภาพแต่แล้วจิตสำนึกดังกล่าวค่อยๆ เลือนหายไปในระยะหลัง ๆ อาจจะกล่าวได้ว่าเหตุการณ์ดังกล่าวส่วนหนึ่งเกิดจากอิทธิพลทางการเมืองและสภาพแวดล้อม ทางด้านครอบครัวทางด้านเศรษฐกิจต่างคนต่างก็ดิ้นรนเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ตัวเองต้องการตามกระแสค่านิยมบริโภค สังคมมีการพัฒนามากขึ้นความต้องการทางด้านวัตถุสิ่งอำนวยความสะดวกความสบายมีพร้อมบริบูรณ์ซึ่งนั้นก็หมายถึงจะต้องมีรายได้มากขึ้นเป็นเงาตามตัว เพื่อความอยู่รอดและความรับผิดชอบทางสถาบันครอบครัวตลอดจนคนในสังคมจึงเป็นปัญหาที่ละเอียดอ่อนค่อนข้างสลับซับซ้อนที่มีปัจจัยเข้ามาเกี่ยวข้องหลายอย่างทั้งที่กำหนดได้และกำหนดไม่ได้ยากที่หมอพื้นบ้านจะหลีกเลี่ยงปัญหาเหล่านี้ได้

ก. ปัญหาจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้าน อีกส่วนหนึ่งเกิดมาจากการพัฒนาประเทศไทย และสมุนไพรไทยตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาที่มีความคาดหวังจากหลายๆองค์กร และหน่วยงานมากมายแต่ไม่มีใครคิดว่าปัญหาที่ซ่อนอยู่ในการพัฒนาสมุนไพรถือว่าเป็นปัญหาที่ใหญ่หลวง ก็คือการพัฒนาไทย^๖ ซึ่งผู้ผลิตยาสมุนไพรไทยต้องทนกับความขมขื่น เนื่องจากยาไทยนั้น ขอบเข้ทะเบียนได้ยากมากมีผู้ผลิตยาขอขึ้นทะเบียนเกือบ ๑,๐๐๐ ตำรับแต่การเคลื่อนตัวของกาขึ้นทะเบียนยาไทยเป็นไปอย่างเชื่องช้า ถึงแม้ในปัจจุบันจะมีการกระจายอำนาจ ไปสู่สาธารณสุขจังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศให้เป็นผู้มีอำนาจในการขึ้นทะเบียนตำรับยาได้ ซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นเพียงยาสามัญประจำบ้านเท่านั้นและยังคงรูปแบบเดิมๆ เช่น ยาลูกกลอน ยาน้ำ ยาผงเป็นต้น กระบวนการผลิตก็ไม่ต้องอาศัยเทคโนโลยีขั้นสูง แต่ถ้ามมีการบรรจุแคปซูลหรือการผลิตในรูปแบบของยาแผนปัจจุบัน ก็ยังคงต้องขออนุญาตจากส่วนกลางเช่นเดิมโดยจะต้องผ่านคณะกรรมการยา จะเห็นได้ว่าเหมือนมีการกำหนดว่าถ้าอยู่ต่างจังหวัดก็ให้รับประทานผลิตภัณฑ์ยาแบบเดิมๆ ซึ่งเป็นเรื่องที่ทำให้คับข้องใจเป็นอันมากการพัฒนาไทยขององค์กรรัฐเป็นการพัฒนาที่ขาดความต่อเนื่องกว่าจะขึ้นตำรับยาได้ก็ใช้เวลานานมาก ทำให้ส่งผลกระทบเป็นเครือข่ายโยงใยมาถึงด้านจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้าน จากระบบที่ขาดความต่อเนื่องในการพัฒนาสมุนไพรไทยและความล่าช้า

^๖ เพ็ญภา ทรัพย์เจริญ, เรื่องเล่าจากหมอพื้นบ้าน, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (นนทบุรี: สามเจริญพาณิชย์ จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๑๐๒.

ระบบราชการในการขึ้นดำรงตำแหน่งที่บ้านที่อยู่ในชนบทโอกาสที่จะได้รับการขอขึ้นทะเบียนดำรงตำแหน่งมีน้อยมาก

ข. ปัญหาจริยธรรมของหมอพื้นบ้าน ที่เกิดขึ้นอยู่ในทุกวันนี้ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวว่า ปัญหาเกี่ยวกับความประพฤติของแพทย์มีความประมาทในขณะเดียวกัน แพทย์ก็เป็นบุคคลที่ทำประโยชน์แก่กุลแก่สังคมไทยเราพร้อมกันนั้นก็เป็นสถาบันแพทย์คงอยู่ในฐานะซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของคนในสังคม แต่ในสภาพปัจจุบันนี้ สิ่งแวดล้อมทางสังคมดูเหมือนไม่ค่อยเอื้อที่จะให้รักษาซึ่งจริยธรรมเพราะคนมีค่านิยมบริโภคนิยมหรือ ค่านิยมในทางวัตถุมากและต้องการความมีสถานะในทางสังคมต่างๆ การที่หมอพื้นบ้านมีความเห็นแก่ตัวกันมากขึ้นบุชชาความพรั่งพร้อมทางวัตถุมุ่งแต่จะหาเงินทองสภาพเช่นนี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การรักษาจรยาบรรณเป็นไปได้อย่างยากเพราะจรยาบรรณนั้นเป็นคุณค่าทางจิตใจและบางทีก็เป็นเรื่องตรงข้ามกับการมีทรัพย์สินเงินทองมากไปก็ไม่ได้เหมือนการเดินสวนทางกันการแก้ปัญหาทางจรยาบรรณของหมอพื้นบ้านพอกล่าวได้ ๒ อย่าง คือ

๑. การแก้ปัญหাজริยธรรมของหมอพื้นบ้านอีกทางหนึ่งคือ การยึดหลักวัฒนธรรมน้ำใจ ซึ่งได้สั่งสมมายาวนาน อันเป็นมรดกตกทอดมาจากรุ่นสู่รุ่นเพื่อไม่ให้คนรุ่นใหม่ลืมสิ่งที่ดีๆ ของบรรพบุรุษเรานั้น ด้วยวัฒนธรรมน้ำใจของหมอพื้นบ้านซึ่งเป็นผู้ดูแลเกี่ยวกับชีวิตของคนไข้ จึงต้องเป็นคนที่มีเมตตากรุณาที่มีความหวังดีต่อผู้อื่นคุณสมบัตินี้เป็นสิ่งที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษทางวัฒนธรรมน้ำใจอันดีงามและเป็นปัจจัยที่เกื้อหนุนส่งเสริมความมีจรยาบรรณ เพื่อลดปัญหาทางจรยาบรรณของหมอพื้นบ้าน ให้น้อยลงจึงจำเป็นต้อง อาศัยวัฒนธรรมน้ำใจนี้เป็นปัจจัยหนึ่งที่จะต้องกำหนดไว้ในการแก้ปัญหาและส่งเสริมจริยธรรมของหมอพื้นบ้านให้ดียิ่งขึ้น

๒. การแก้ปัญหাজริยธรรมของหมอพื้นบ้านด้วยแรงจูงใจในการทำงานหรือบางทีก็เรียกว่าวัฒนธรรมในการทำงานก็ได้แรงจูงใจในการทำงานหรือทำหน้าที่ความเป็นหมอเต็มตัวที่เอื้อเพื่อหรือส่งเสริมจรยาบรรณที่สำคัญก็คือแรงจูงใจที่ตรงไปตรงมาตามธรรมชาติหมายความว่า เมื่อเราทำหน้าที่เป็นหมอเราก็ทำเพื่อวัตถุประสงค์ของงานนั้น เพื่อผลของการกระทำนั้นโดยตรง เช่น หมอพื้นบ้านทำงานรักษาโรคก็เพื่อให้คนไข้หายจากโรคให้มีสุขภาพดีส่วนความมุ่งหมายของอาชีพหมอพื้นบ้านก็ เพื่อให้คนมีสุขภาพดี หายโรคหายภัยแรงจูงใจอย่างนี้ เป็นแรงจูงใจที่ตรงไปมาตามธรรมชาติในการกระทำหน้าที่ของหมอพื้นบ้าน^๘

^๗ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), การแพทย์ไทย ทางเลือกในยุคโลกาภิวัตน์, พิมพ์ครั้งที่ ๑. (บริษัท ธรรมสาร จำกัด, ๒๕๓๕), หน้า ๑๓๖.

^๘ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๘-๑๓๙.

สำหรับการแพทย์แผนไทย ในยุคปัจจุบันหลังจากถูกทอดทิ้งละเลยมานานกำลังได้รับความนิยมนคนหันมาสนใจการรักษาโรคแบบแพทย์แผนไทยมากขึ้นจากการสนับสนุนจากรัฐบาลทำให้หมอพื้นบ้านหวนกลับมาอีกครั้งทำให้บุคคลที่เคยเป็นหมอพื้นบ้านกลับมาอีกรอบนี้อีกครั้งจากการรักษาผู้ป่วยแบบดั้งเดิมที่เรียกค่าครุค่าคาชจาก ชั้น ๕ ชั้น ๘ เงิน ๑ สตางค์แดงหรือเงิน ๑๒ บาท ก็กลายมาเป็นการเทียบค่าเงินสมัยนั้นมีค่ามากเท่าสมัยนี้เช่น เงิน ๑ สตางค์แดง สมัยนั้นซื้อที่ดินได้เป็น ๑๐ ไร่ ถ้าเทียบค่าที่ดิน ๑๐ ไร่ สมัยนี้เป็นเงิน หลายแสนบาท นี่ก็เป็นปัญหาด้านคุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณ ที่หมอมักคิดหาทางที่จะให้ได้มาซึ่งเงินตรา

ปัญหาจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้านถือว่าเป็นปัญหาที่ไม่ได้รับการแก้ไขอย่างถูกต้อง เพราะ จรรยาบรรณคือ ข้อวัตรปฏิบัติสืบ ๆ กันมาตามจารีตประเพณี วัฒนธรรมทั้งที่ได้จดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่ได้เขียนไว้ ยากนักที่จะฟันธงลงไปว่าทำอย่างนี้ ผิดจรรยาบรรณ ทำอย่างนั้นจึงถูกต้องอะไรถูก อะไรผิด ยากที่จะตัดสินได้ เพราะจรรยาบรรณเป็นของละเอียดอ่อน ดังนั้น การที่จะแก้ปัญหายจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้านจะต้องให้ความร่วมมือกันทั้งภาครัฐและภาคเอกชนโดยเฉพาะหมอพื้นบ้านต้องให้ความร่วมมือแก้ปัญหาเหล่านี้ด้วย

การแก้ปัญหายจรรยาบรรณหมอพื้นบ้านคือ การตั้งอยู่บนพื้นฐานจุดยืนเดียวกันสามารถแก้ปัญหายจรรยาบรรณหมอพื้นบ้านหรือแพทย์แผนไทยได้ทั้งประเทศ ๑ ประการ^๕ ดังนี้

๑. จัดระเบียบทางความคิด (ทฤษฎีสามัญญุตตา) คือ

(ก) สร้างความภาคภูมิใจในความเป็นหมอพื้นบ้าน เรียกรู้ “จรรยาบรรณ” และ“หลักปฏิบัติของความเป็นหมอพื้นบ้าน” ให้มีความเข้าใจอย่างถูกต้อง

(ข) สถาบันแพทย์แผนไทยในประเทศไทยควรมีเอกภาพทางการศึกษาและการเผยแพร่ ควรจัดระบบและระเบียบให้ได้มาตรฐานเดียวกันทั่วทั้งประเทศ

๒. จัดระเบียบด้านการประพฤติและปฏิบัติ (สีสามัญญุตตา) คือ

(ก) นำหลักพุทธจริยธรรมมาปรับเป็น “กฎระเบียบทางจรรยาบรรณ” ให้หมอพื้นบ้านมีบทบัญญัติที่เหมาะสมให้ทันสมัยในยุคปัจจุบัน

(ข) ให้บทบาทหน้าที่แก่หมอพื้นบ้านในการจัดการศึกษาเผยแพร่ปกป้อง ค้ำจุนและทำนุบำรุงสถาบันหมอพื้นบ้าน และสถาบันแพทย์แผนไทยในประเทศไทยที่เกื้อหนุนกันอย่างจริงจัง

^๕ ปิยโสภณ, ระเบียบชาวพุทธ, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ร่วมธรรม,ม.ป.ป.), หน้า ๓๑.

๓. จัดระเบียบการอุปถัมภ์และคุ้มครองสถาบันแพทย์แผนไทยโดยรัฐ คือ รัฐ ต้อง มั่นคงไม่คลอนแคลนในการบำรุงสถาบันหมอพื้นบ้านและ สถาบันแพทย์แผนไทยในทุกๆ ด้านที่ เป็นไปเพื่อความเจริญ มั่นคง สงบสุข ของสถาบันหมอพื้นบ้านสถาบันแพทย์แผนไทยและ สังคมไทย

๔.๔ แนวโน้มทางจริยธรรมของหมอพื้นบ้าน

ในยุคปัจจุบันนี้หรือยุคโลกาภิวัตน์จากสภาพแวดล้อมดังกล่าวบางสิ่งบางอย่างก็มี อิทธิพลเข้ามาครอบงำวงการหมอพื้นบ้านเมื่อมองในแง่การดำรงชีวิตของคนในสังคมปัจจุบันนี้อยู่ ภายใต้การครอบงำของสภาพยุคโลกาภิวัตน์ ๒ อย่าง^{๑๑} คือ

๑. ระบบการแข่งขันหาผลประโยชน์ซึ่งเป็นเรื่องทางเศรษฐกิจและในกรณีนี้หมายถึง ลัทธิทุนนิยมนั่นเองและทุนนิยมก็หมายถึงวัตถุนิยมด้วย

๒. อีกด้านหนึ่งก็คือ ค่านิยมของสังคมที่สนองความต้องการและมาเป็นปัจจัยหนุน เศรษฐกิจแบบทุนนิยมนั่นคือ การบริโภคนิยม

การแข่งขันแย่งผลประโยชน์กันกับการบริโภคนิยมสอดคล้องประสานซึ่งกันและกัน ทำให้การดำรงชีวิตแข่งขันหาผลประโยชน์อย่างจริงจังและรุนแรงมากยิ่งขึ้น สภาพทางสังคม ปัจจุบันจึงเป็นปัญหาที่กว้างส่งผลกระทบต่อวงการหมอพื้นบ้านสิ่งที่เคยมีสิ่งที่เคยทำ อาจเลือน หายไปกับระบบทุนนิยม การบริโภคนิยม ที่รับเอาวัฒนธรรมแบบใหม่เข้ามา บางอย่างอาจจะ กลมกลืนไปกันได้ แต่บางอย่างอาจตรงกันข้าม กับแนวคิดของหมอพื้นบ้าน เมื่อเราอยู่ภายใต้ กระแสนี้แล้ว ถ้าหากว่าไปยึดติดหรือว่าพอใจขึ้นนอกชั้นใจลุ่มหลงไปตามกลางกระแสอันนี้ การ ที่จะแก้ไขก็จะต้องเริ่มที่ตัวของหมอพื้นบ้านแต่ละคนที่อาจจะมิจิตสำนึกขึ้นมาโดยยึดหลักที่ว่า จะ ไม่ยอมตกอยู่ภายใต้กระแสที่พัฒนาแต่จะช่วยกันเป็นแกนนำของสังคมออกไปสู่วัฒนธรรมที่ดีของ ตนสืบไป หมอพื้นบ้าน เมื่อพูดโดยเฉลี่ยย่อมมีความรู้สึกที่รับฝิดชอบพอสมควร โดยเฉพาะความ รับฝิดชอบทางจรรยาบรรณมากเป็นพิเศษด้วยและความรับฝิดชอบนี้ก็มีความรับฝิดชอบ เฉพาะ วงการวิชาชีพของหมอพื้นบ้านซึ่งต้องมีจรรยาบรรณอยู่แล้วทั้งในฐานะเป็นบุคคลชั้นนำในสังคม ที่มีบทบาทในระดับสูงแต่แล้วแนวโน้มในยุคโลกาภิวัตน์ปัจจุบันนี้วงการหมอพื้นบ้าน ได้ถูก วัฒนธรรมสองอย่างเข้ามาแทรกคือ การหาผลประโยชน์จึงกลายมาเป็นวัฒนธรรมแบบ ก้าวกระโดดส่งผลเสียมากกว่าผลดี

^{๑๑} พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตโต) , การแพทย์ยุคใหม่ในพุทธทัศน์, หน้า ๓๒๕- ๓๓๗.

แนวโน้มจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้านในปัจจุบันนี้ จากวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมของไทยและวัฒนธรรมแบบตะวันตกเข้ามาบรรจบกันก็เกิดความระส่ำระสาย ความไม่พอดีก็เกิดขึ้นทำให้เกิดปัญหา ๒ แบบคือ

๑. ถ้าหมอพื้นบ้านมีใจโน้มไปทางวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมของไทยมากโดยมีความรู้สึกด้านน้ำใจมากมีเมตตากรุณามากพอมาเจอกับวัฒนธรรมแบบตะวันตกก็หนักใจ อึดอัดใจเช่นลำบากใจในการคิดเงินกับลูกค้าคือ คนไข้ ทำให้ไม่สบายใจกลายเป็นผลกระทบต่อวงการหมอพื้นบ้านเอง

๒. อีกด้านหนึ่งกลายเป็นการส่งเสริมคือ ถ้าหมอพื้นบ้านยึดวัฒนธรรมแบบตะวันตก ก็จะเป็นการขัดต่อกฎระเบียบวินัยจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้านที่ยึดถือจารีตประเพณีที่ดีงาม ที่สังคมให้ความคาดหวังจากวงการหมอพื้นบ้านในด้านความประพฤติที่ได้สืบทอดมาจากบรรพบุรุษของตนเอง

จากแนวโน้มของสังคมส่วนใหญ่มีกระแสไหลไปทางตะวันตกอย่างรุนแรง วงการหมอพื้นบ้านจะต้านทานกระแสนี้ได้อย่างไร ฉะนั้น ยิงนานไปๆ วัฒนธรรมน้ำใจหรือจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้านก็จะค่อยๆ หายไปถ้าจรรยาบรรณเสื่อมลงการมุ่งหาผลประโยชน์จะมากขึ้น การมุ่งเอาเปรียบกันจะรุนแรงขึ้นส่งผลกระทบต่อสังคมประชาชนในชุมชน ผลสุดท้ายก็กระทบต่อวงการหมอพื้นบ้านนั่นเอง แต่อย่างไรก็ตามก็ยังมีหมอพื้นบ้านที่ยังยึดวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมของไทยอยู่โดยเฉพาะหมอพื้นบ้านที่อยู่ในเขตอำเภอโพธิ์ชัย ยังมองเห็นคุณค่าทางจารีตประเพณีขนบธรรมเนียมที่ดีของบรรพบุรุษที่วางกรอบแบบแผนเอาไว้ให้เดินตามทำนองคลองธรรมที่สืบทอดกันมาด้วยจรรยาบรรณแบบดั้งเดิม

๔.๕ แนวคิดเชิงจริยธรรมของหมอพื้นบ้านในเขตอำเภอโพธิ์ชัย

เมื่อเอ่ยถึงหมอพื้นบ้านโดยทั่วไปแล้วมักจะพูดถึงบรมครูหมอชีวกโกมารภัจจ์และตำราแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ อันเป็นภูมิปัญญาทางการแพทย์และมรดกทางวัฒนธรรมของชาติเกี่ยวกับความเป็นมาทางด้านการแพทย์ที่ได้สืบทอดมาจากบรรพบุรุษเกิดจากความรู้ที่ได้จากการสังสมประสบการณ์การต่อสู้กับโรคร้ายไข้เจ็บในลักษณะต่างๆ มาเป็นเวลานานแนวคิดเชิงจริยธรรมของหมอพื้นบ้าน ทำไมหมอพื้นบ้านจึงต้องมีจริยธรรม การมีจริยธรรมจะเป็นเรื่องที่ขัดขวางอาชีพของหมอพื้นบ้านหรือส่งเสริมอาชีพของหมอพื้นบ้าน

จากวัตถุประสงค์ของหมอพื้นบ้านนั้นที่ได้กล่าวมาหน้าที่ของหมอพื้นบ้านมีไว้เพื่อจะช่วยให้ประชาชนปลอดภัยหายโรครามีสุขภาพดี ซึ่งเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขแก่สังคม การมีความมุ่งหมายอย่างนี้ก็คือ จริยธรรม ขอย้ำว่า ความมุ่งหมายของอาชีพหมอพื้นบ้านอยู่ที่ตรงนี้คือ จะทำ

อย่างไรให้ประชาชนในชุมชนและสังคมหายโรคภัยภัยมีสุขภาพดี การปฏิบัติเพื่อประโยชน์อันนี้ หรือการปฏิบัติเพื่อบรรลุความตามวัตถุประสงค์นี้แหละเรียกว่าการปฏิบัติตามหลักจริยธรรมพูดง่ายๆ ว่าจริยธรรมนั้นไม่ได้เป็นเรื่องต่างหากออกไปจากชีวิตความเป็นอยู่หรือการประกอบวิชาชีพของหมอพื้นบ้านจริยธรรมก็คือ การดำเนินชีวิตและการปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้องซึ่งจะทำให้เกิดผลดีต่อชีวิตและสังคมของมนุษย์นั่นเอง

หมอพื้นบ้าน หมายถึง บุคคลที่มีอาชีพเกี่ยวกับการรักษาพยาบาลและบำรุงสุขภาพอนามัยหมอพื้นบ้านเป็นอาชีพที่ได้รับการยกย่องอย่างสูงเพราะเป็นผู้อำนวยความสะดวกทางร่างกายและจิตใจของประชาชนถึงแม้ว่าหมอพื้นบ้านจะช่วยให้เป็นบางส่วนเท่านั้นแต่เนื่องจากโรคภัยไข้เจ็บเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาและเมื่อเกิดขึ้นแล้วจะรักษาได้หรือไม่ก็ต้องรีบปฐมพยาบาลขั้นต้นก่อนทันทีและชักช้าไม่ได้ ๑๑ หมอพื้นบ้านที่ยังมีแนวคิดตามความหมายที่ว่านี้ ก็ยังมีอยู่และทำการรักษาสุขภาพอนามัยของคนในชุมชนจนเป็นที่ยอมรับและสามารถแก้ปัญหาสุขภาพอนามัยของสังคมได้ในระดับดีพอสมควรและจากการสัมภาษณ์หมอพื้นบ้านทั้ง ๓ ท่าน คือพ่อจารย์คำ ชูศรีทอง อายุ ๘๒ ปี บ้านศรีโพธิ์คำ ตำบลขามเปี้ย พ่อจารย์สุด ชำนาญมิ่ง อายุ ๘๐ ปี บ้านโพธิ์ชัย ตำบลขามเปี้ย พ่อจารย์พุทธา โพธิ์ชัยเหล่า อายุ ๗๕ ปี บ้านเชิงใหม่ ตำบลเชิงใหม่ และประชาชน / คนไข้ ที่มารับการบริการโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการใช้เครื่องมือตามหลักการสัมภาษณ์ที่กล่าวในบทที่ ๑ นั้นมีรายละเอียดในการสัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

๔.๕.๑ แนวคิดเชิงจริยธรรมของพ่อจารย์คำ ชูศรีทอง

พ่อจารย์คำ ชูศรีทอง^{๑๑} เกิดเมื่อวันที่ ๑๑ เดือน มกราคม พ.ศ. ๒๔๗๔ ปัจจุบันอยู่ที่ถ้ำเลขที่ ๖๗ หมู่ที่ ๑๖ บ้านศรีโพธิ์คำ ตำบลขามเปี้ย อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด ปัจจุบันอายุ ๘๒ ปี พ่อจารย์คำ ชูศรีทอง เป็นหมอที่อายุมากที่สุด ในจำนวนหมอทั้ง ๓ ท่าน และถือว่าเป็นบุคคลที่ได้สืบทอดวิชาหมอยาสมุนไพร จากหลวงปู่แสด จันทิโม (โพธิ์ชัยคุณ) อายุ ๑๐๗ ปี ซึ่งท่านได้สั่งสมประสบการณ์มาอย่างยาวนาน มีความชำนาญเรื่องการใช้ยาสมุนไพร และเป็นผู้ยึดมั่นอยู่ในจริยธรรม พ่อจารย์คำ ชูศรีทอง ได้ติดตามหลวงปู่แสดมาตั้งแต่สมัยบวชเป็นสามเณรคอยอุปฐากหลวงปู่มาตลอดท่านถ่ายทอดวิชาความรู้เรื่องการใช้ยาสมุนไพรวิธีการใช้ยาสมุนไพรจากผู้เป็นปูจนหมดทุกขั้นตอน พ่อจารย์คำ ชูศรีทอง มีแนวความคิดเรื่อง คุณธรรม จริยธรรม ไว้ อย่างน่าสนใจพร้อมทั้งให้ความหมายว่า

^{๑๑} สัมภาษณ์. พ่อจารย์คำ ชูศรีทอง, หมอพื้นบ้าน, ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖.

คำว่า “**คุณธรรม จริยธรรม**” หมายความว่า ธรรมชาติที่มนุษย์ ที่ต้องทำมาหากินเลี้ยงชีวิตโดยชอบไม่หลอกลวงสังคมตามสิทธิในความเป็นมนุษย์และไม่เบียดเบียนผู้อื่นในการประกอบวิชาชีพของหอพื้นบ้าน

ส่วนคำว่า “**กฎหมาย**” หมายถึง สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อควบคุมความประพฤติของมนุษย์ที่ไม่อยู่ในจารีตประเพณี

พ่อจารย์คำ ชูศรีทอง ได้นิยามความหมายของคำว่า คุณธรรม จริยธรรมและกฎหมายพอสรุปได้ว่า เป็นหลักของการประพฤติปฏิบัติ โดยมีกฎระเบียบที่ต้องดำเนินการให้ตรงกรอบที่วางไว้หรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าเป็นกฎแห่งจารีตประเพณีถึงแม้ว่าคำพูดของหมอพนม หอมสมบัติ จะเป็นคำพูดที่ไม่เป็นวิชาการมากนักแต่ก็เต็มไปด้วยความหมายที่ลึกซึ้งครอบคลุมในหลายๆ ด้านเช่น ความประพฤติปฏิบัติของหอพื้นบ้านที่ถือตามจารีตประเพณี ดั้งเดิม ที่สืบทอดมาจาก ปู่ ย่า ตา ยาย ตั้งแต่ครั้งโบราณกาล

แนวคิดเชิงจริยธรรมของหมอ พ่อจารย์คำ ชูศรีทอง จากการที่ได้ไปสัมภาษณ์ พ่อจารย์คำ ชูศรีทอง ท่านมีแนวคิดในการประกอบอาชีพหอพื้นบ้านว่า “คิดดี ทำดี ด้วยหนึ่งสมองและสองมือ” จะทำอะไรให้มีสติอยู่ตลอดเวลาการมีสติทำให้เกิดความอดทนทำให้เกิดความยับยั้งชั่งใจก่อนที่จะทำอะไรลงไปหมอพนม กล่าวไว้ว่า ท่านมายืนอยู่ที่จุดนี้ได้ก็เพราะคิดดี ทำดี คิดอย่างมีสติทำอย่างมีสติและมองตัวเองให้ออก ตอบตัวเองให้ได้ว่าทำไปเพื่ออะไรเพื่อใคร เพื่อตัวเองหรือเพื่อสังคมเมื่อเราคิดอย่างมีสติพิจารณาอย่างถ่องแท้แล้วปัญญาที่เกิดขึ้นก็จะรู้ทันว่าทำอย่างไรหนึ่คิดจรรยาบรรณผิดจารีตประเพณีเมื่อคิดอย่างมีสติ ทำอย่างมีสติ ความเห็นแก่ตัว ก็จะไม่เกิดขึ้น

ก. ปัญหาทางจรรยาบรรณของหอพื้นบ้าน พ่อจารย์คำ ชูศรีทอง ได้กล่าวไว้ว่า การที่จะศึกษาเล่าเรียนเป็นหมออาสาสมัคร ถ้าหากเรียนเพราะอยากรวย คนนั้นคิดผิด คือ เมื่อศึกษาเล่าเรียนจบแล้ว ก็จะไม่คำนึงถึงจรรยาบรรณ คิดแต่อยากจะได้ของเขาฝ่ายเดียว บางครั้ง เป็นโรคน้อยว่าเป็นโรครามาก เพื่อที่จะได้ยี่ดเวลาในการรักษาออกไป โดยหวังค่ารักษาพยาบาลมากกว่าคุณภาพหมอพนม หอมสมบัติ กล่าวไว้ว่า ทุกวันนี้หอพื้นบ้านมักจะเห็นแก่ลาภเป็นส่วนมากจึงทำให้เกิดปัญหาส่งผลกระทบต่อวงการหอพื้นบ้านและอีกประการหนึ่งเกี่ยวกับ บุคคลที่ไม่มีความรู้เรื่องการใช้ยาสมุนไพร แล้วทำการประกอบอาชีพออกไปเร่ขาย ตามตลาดนัดหรือตามแหล่งชุมชนต่างๆ แล้วอ้างถึงสรรพคุณเกินความเป็นจริงสิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็นปัญหาใหญ่มาก๑๓

ข. แนวทางการแก้ปัญหาจรรยาบรรณของหอพื้นบ้าน พ่อจารย์คำ ชูศรีทอง ถือว่าเป็นบุคคลหนึ่งที่มีความประพฤติปฏิบัติดีโดยยึดหลักพุทธจริยธรรมมาประยุกต์ในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพหอพื้นบ้านท่านได้กล่าวถึงการแก้ปัญหาต่างๆที่เกี่ยวกับการประพฤติกของหอพื้นบ้านว่า “เมื่อเจอทุกข์ หรือ ปัญหา อย่าทิ้งธรรม” ปัญหาต่างๆ มีทางแก้ได้ ด้วยการตั้งสติ

ให้ดี มองดูหาสาเหตุปัญหานั้นเกิดจากอะไร ดูให้เห็นต้นตอว่าปัญหาเกิดจากตัวบุคคล หรือ องค์กร คิดให้รอบคอบหลายๆ รอบจะเห็นช่องทางที่จะแก้ปัญหาได้ หมอพนมพูดอยู่เสมอว่า “**ปัญหาเกิดเพราะมีปัญหา**” หมายความว่า ถ้าไม่มีปัญหา เราก็ไม่รู้วิธีที่จะแก้ปัญหานั้น ได้อย่างมีปัญหายุ่งเยียบแหลมและพร้อมที่แก้ปัญหานั้นได้ทุกเมื่อ

ปัญหาจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้านหมอพนม กล่าวไว้ว่า เกิดที่ตัวบุคคลไม่ได้เกิดที่องค์กร การที่จะแก้ปัญหาดังกล่าวควรแก้ที่ตัวหมอโดยการปลูกจิตสำนึกให้ตระหนักอยู่เสมอถึงจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้าน เพื่อละชั่วกลัวบาป ในขณะที่พูด ขณะคิด ขณะทำ ด้วยการตั้งสติอยู่เสมอ ทุกข์ก็ให้มีสติ สุขก็ให้มีสติ สติทำให้เกิดปัญญา ปัญญาทำให้เกิดความสงบสุข โดยการละเว้นสิ่งชั่วทางกาย ทางวาจาและใจ ประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่ดีๆ ด้วยการคิดดี ทำดี พูดดี มองตัวเองให้ออกบอกตัวเองให้ถูกทำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมก็จะสามารถแก้ปัญหายาบรรณได้ในระดับหนึ่ง

หมอพื้นบ้านผู้หวังความเจริญในหน้าที่การงานควรตั้งอยู่ในคุณธรรม ๕ ประการ ดังนี้

๑. มีจิตฝึกลงใจในระอาชีพหมอพื้นบ้าน ไม่เมินเฉย
๒. ไตร่ตรองให้แยบคายอย่างรอบคอบในด้านอาชีพหมอพื้นบ้าน
๓. มีความรักเจตนาจริงใจทำอาชีพหมอพื้นบ้านอย่างจริงจัง และจริงใจ
๔. มีขันติ อดทนต่องานเสมอ
๕. ศึกษาหาความรู้ให้ทันต่อโรคปัจจุบันอยู่เสมอ

เพราะฉะนั้น การที่จะแก้ปัญหาด้านจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้าน ควรแก้ที่ตัวหมอเอง ด้วยการตั้งอยู่ในคุณธรรม ๕ ประการ โดยการถือสัจจะคือความจริง ความจริงในที่นี้ท่านหมายถึง สីล สมาธิและปัญญา โดยการมีสติละเว้นการทำ ความชั่ว ประพฤติปฏิบัติแต่ความดี ก็จะสามารถแก้ปัญหาดังกล่าวได้

ค. ขั้นตอนและกระบวนการในการรักษาโรคของ พ้อจารย์คำ ชูศรีทอง

สังขารคือ ร่างกาย จิตใจ คำนี้ หมอพนม หอมสมบัติ พูดอยู่เสมอว่าคนเราประกอบด้วยร่างกายจิตใจ ท่านเปรียบร่างกายของคนเราเหมือนกับถุ้งหนังขนาดใหญ่ การรักษาโรคก็เหมือนการรักษาถุ้งหนัง พ้อจารย์คำ ชูศรีทอง จึงปฏิบัติตน ทั้งทางจิตใจและทางร่างกาย การปฏิบัติตนทางใจ เป็นการดูแลสุขภาพใจคือ การรักษาศีล ๕ เป็นต้น การปฏิบัติตนทางร่างกาย เป็นการดูแลสุขภาพภายนอก เช่น รับประทานอาหารประเภทเนื้อ ๑๐ อย่าง เนื้อเสือ เนื้อมนุษย์ เนื้อม้า เนื้อหมี เนื้อสุนัข เป็นต้น

ขั้นตอนและกระบวนการรักษาโรคของพ่อจารย์คำ ชูศรีทอง คือการรักษาโรคแบบแพทย์แผนไทย ด้วยการใช้สมุนไพรชนิดต่างๆ ที่ได้จากพืช สัตว์ แร่ธาตุ นามาปรุงตามขั้นตอนและวิธีการดังนี้

พ่อจารย์คำ ชูศรีทอง มีแนวการรักษาโรคแบบพึ่งพาธรรมชาติ และแนะนำให้คนไข้พึ่งตนเองเป็นจุดสำคัญ และเน้นการดูแลสุขภาพอนามัย ให้ถูกต้องเหมาะสม ตามแนวทางที่ควรปฏิบัติ ๖ ประการ ดังนี้

๑. อาหาร การกินอาหารให้ครบ ๕ หมู่ ปราศจากการปนเปื้อนของเชื้อโรคและ พิษที่เป็นอันตรายต่อร่างกายนอกจากนี้ควรหลีกเลี่ยงอาหารประเภทไขมันแป็ง เพราะเป็นสาเหตุให้เกิดโรคอ้วน ความดัน ถ้ากินไม่เป็นก็จะเกิด โทษมากกว่าเกิดประโยชน์

๒. ออกกำลังกาย การบริหารร่างกายให้พอเหมาะสมกับวัยอย่างน้อยสัปดาห์ละ ๓ วัน ครั้งละ ประมาณ ๓๐ นาที เช่น การเดิน การวิ่ง การถีบจักรยาน เป็นต้น

๓. อนามัยสิ่งแวดล้อม คือ การสร้างสิ่งแวดล้อมในชุมชนสะอาดน่าอยู่ ให้เหมาะสมและเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาสุขภาพอนามัยของคนในชุมชน

๔. อารมณ์ คือ การปรับสภาพร่างกายและจิตใจให้เป็นปกติ ด้วยการอ่านหนังสือธรรมะเป็นประจำจิตใจก็จะสงบ ไม่หงุดหงิด ไม่ก้าวร้าว เป็นต้น

๕. อนามัย คือ สิ่งที่พิจารณิตประเพณี ผิดศีลธรรมต่างๆเช่น ดื่มสุรา เล่นการพนัน ล่าสัตว์ทางเพศ เป็นเหตุให้เกิดโรคต่างๆ เป็นต้น

๖. อโรคยา คือ ความไม่มีโรค เป็นสิ่งที่ทุกคนต้องการ เป็นต้น
เมื่อมีคนไข้มา พ่อจารย์คำ ชูศรีทอง จะทำการไต่ถามถึงสาเหตุตามขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

๑. อายุเท่าไร

๒. โรคประจำตัวมีโรคอะไรบ้าง

๓. ก่อนจะป่วยมีอะไรเป็นเหตุ

๔. มีอาการเป็นอย่างไร

๕. เป็นมานานเท่าใด

๖. เคยรักษาแบบไหนมาก่อน (แผนปัจจุบัน หรือ แผนไทย)

๗. ดื่มเหล้า สูบบุหรี่หรือไม่

๘. มีอาชีพอะไร เป็นต้น

การรักษาโรค พ่อจารย์คำ ชูศรีทอง ทำการรักษาโรคด้วยยาสมุนไพรที่ผลิตขึ้นตามขั้นตอนมี ๓ อย่างคือ

๑. ยาสมุนไพรสกัดหรือกลั่นเป็นน้ำ

๒. ยาสมุนไพรใช้สำหรับ ฝนกับหิน ละลายน้ำดื่มกิน

๓. ยาสมุนไพรใช้สำหรับต้มเอาน้ำดื่มกิน

สรุป การรักษาโรค พ่อจารย์คำ ชูศรีทอง คนไข้ต้องพึ่งตนเอง หมอเป็นเพียงผู้แนะนำเท่านั้น การรักษาโรคเน้นแบบดั้งเดิมคือ การรักษาโรค ยังยึดแบบวิธีการฝนการต้ม อย่างที่ได้สืบทอดมาจากบรรพบุรุษทางด้านจรรยาบรรณ มีรักษาศิล ๕ กิดดี ทำดี ด้วยหนึ่งสมองและสองมือ โดยการประยุกต์หลักพุทธจริยธรรมในข้อธรรมมีอุปการะมากคือ สติ ความระลึกได้ทำให้หมอปนม หอมสมบัติ ประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพหมอพื้นบ้านและ จากการสัมภาษณ์หมอปนม หอมสมบัติ จัดอยู่ในประเภทหมอยาใหญ่ เพราะท่านมีความรู้ด้านการใช้สมุนไพรในการรักษาโรคได้อย่างถูกต้อง

จุดเด่น ของหมอพ่อจารย์คำ ชูศรีทอง คือ การรักษาโรคแบบดั้งเดิมเช่น คนเป็นไข้รักษาโรคด้วยการฝนยาสมุนไพรให้รับประทาน ไข้ก็หายเป็นต้น พ่อจารย์คำ ชูศรีทอง จะเน้นการรักษาโรคด้วยวิธีฝนยาสมุนไพรให้รับประทานผลการรักษาโรคหายช้าแต่โรคหายขาด

จุดด้อย ของหมอพ่อจารย์คำ ชูศรีทอง คือ ยาน้ำสมุนไพรที่ได้จากการฝนนั้นอาจจะบูดเสียหรือขึ้นราเมื่อเก็บไว้นานๆ

ผลการสัมภาษณ์ประชาชนทั่วไป ที่มารักษาโรคและประชาชนทั่วไป ถึงการบริการรักษาโรคกับพ่อจารย์คำ ชูศรีทอง พบว่าส่วนมากมีความพอใจในความเป็นกันเอง การรักษาโรคหายขาดเป็นส่วนมากจึงทำให้คนที่มารักษาโรคที่หายป่วยเกิดความพึงพอใจ และค่าใช้จ่ายในการรักษาก็ไม่แพงผู้ป่วยบางท่านกินยาสมุนไพรบางอย่างเช่น กำแพงเจ็ดชั้น พญารากเดียว เป็นต้น มาให้แทนค่ารักษาโรคลูกก็มี ด้วยความเอื้อเฟื้อ มีเมตตาจิตแก่คนไข้ จึงเป็นที่ยอมรับของคนในเขตเทศบาลนครอุดรธานีและจังหวัดใกล้เคียงมาจนทุกวันนี้

๔.๕.๒ แนวคิดเชิงจริยธรรมของพ่อจารย์สุด ชำนาญมิ่ง

พ่อจารย์สุด ชำนาญมิ่ง^๒ เกิดเมื่อวันที่ ๘ เดือน ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ ปัจจุบันอยู่ที่บ้านโพธิ์ชัย ตำบลขามเปี้ย อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด อายุ ๘๐ ปี ท่านได้กล่าวว่าชีวิตคนเราเกิดมาในโลกนี้ มีสิ่งหนึ่งที่ทุกๆ คนจะประสบไม่วันใดวันหนึ่งคือ ความเจ็บไข้ เพราะเหตุนี้จึงทำให้ พ่อจารย์สุด ชำนาญมิ่ง หาวิธีแก้ปัญหาด้านสุขภาพ โดยการศึกษาค้นคว้าจากตำรับตำรา จากครูบาอาจารย์ จนสำเร็จการศึกษาวิชาทางการแพทย์แผนไทยสาขาเภสัชกรรมและสาขาเวชกรรมตามพระราชบัญญัติควบคุมการประกอบโรคศิลปะ

^๒ สัมภาษณ์ พ่อจารย์สุด ชำนาญมิ่ง, หมอพื้นบ้าน, ๒๖ มกราคม ๒๕๕๖.

พ่อจารย์สุต ชำนาญมิ่ง ได้นำหลักจริยธรรมมาปรับประยุกต์ใช้ในการประกอบวิชาชีพ แพทย์แผนไทยหรือหมอพื้นบ้านด้วยการยึดหลักเบญจศีลและ“พรหมวิหาร ๔” มาเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพ คือ

๑. เมตตา คือ ความรักใคร่ปรารถนาจะให้คนอื่นเป็นสุข

๒. กรุณา คือ ความสงสารคิดจะช่วยให้พ้นทุกข์

๓. มุทิตา คือ ความพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี

๔. อุเบกขา คือ ความมีใจเป็นกลางปฏิบัติตามหลักการเหตุผลและความเที่ยงธรรมตามความเป็นจริง

ก. ปัญหาทางจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้าน ท่านได้กล่าวถึงปัญหาจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้านว่าเป็นปัญหาที่สะสมมานานและเป็นปัญหาที่แก้ได้ยากเพราะจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้าน เป็นความรับผิดชอบของแต่ละบุคคลที่ควรมีจิตสำนึกและอีกประการหนึ่ง หมอพื้นบ้านรุ่นเก่าอาจจะรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เช่น เมื่อก่อนนี้ ส่วนผสมของการปรุงยาสมุนไพร อาจจะมีสารหนูเป็นส่วนผสมโดยไม่ผิดกฎหมาย แต่ปัจจุบันนี้ถือว่าสารหนูเป็นสารต้องห้าม จึงทำให้หมอรุ่นเก่าทำผิดพระราชบัญญัติยาโดยไม่รู้ตัว เป็นต้น

ปัจจุบันนี้ คนหันมาให้ความสนใจในการรักษาโรคด้วยสมุนไพรมากขึ้น อาจจะเป็นเพราะยาสมุนไพรไม่มีผลข้างเคียงน้อยไม่เป็นอันตรายต่อไตหรือระบบภายในเมื่อรับประทานติดต่อกันนานๆ แต่ก็ไม่ใช่ว่าสมุนไพรจะมีแต่ประโยชน์แต่ฝ่ายเดียว แต่ถ้าใช้ไม่ถูกสัดส่วนสมุนไพรนั้นก็มิโทษเหมือนกันเช่น ลูกสลอดถ้ากินมากเกินไปก็ทำให้ถ่ายไม่หยุดจนเกิดอันตรายต่อชีวิตได้เหมือนกัน เป็นต้น

เนื่องจากนิสัยของคนอีสาน เมื่อเห็นคนอื่นทำยาสมุนไพรมีรายได้ดี ซึ่งตนเองก็ไม่มีความรู้เรื่องยากี่หันมาทำอาชีพอย่างเขาโดยแอบอ้างถึงภูมิปัญญาชาวบ้านโดยไม่คำนึงถึงคุณธรรมจริยธรรม จรรยาบรรณของหมอผลสุดท้ายก็ทำให้วงการหมอพื้นบ้านเสื่อมเสีย หมอพื้นบ้านที่ดีมีจรรยาบรรณก็พลอยเดือดร้อนไปด้วย

พ่อจารย์สุต กล่าวว่า ปัญหาเหล่านี้ถือว่าเป็นปัญหาที่สำคัญและขอความร่วมมือประชาชนช่วยกันไม่ให้หมอยาเถื่อนอาศัยช่องทางดังกล่าวประกอบอาชีพทุจริตและเป็นการทำลาย ภูมิปัญญาไทยที่ได้สืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ซึ่งหมอพื้นบ้านถือว่าภูมิปัญญาแพทย์แผนไทยเป็นสิ่งที่คิดเป็นมูลค่าไม่ได้และมีคุณค่าอันต่อชีวิตของมนุษยชาติตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ข. แนวทางการแก้ปัญหาจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้าน พ่อจารย์สุต ชำนาญมิ่ง ได้กล่าวถึง การแก้ปัญหาจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้านไว้ว่าเป็นปัญหาใหญ่มาก เพราะขาดการเอาใจใส่ดูแลจากทางรัฐบาล โดยเฉพาะเรื่องหมอยาหรือหมอยาเถื่อนซึ่งไม่เข้าใจในจรรยาบรรณของ

หมอมและไม่มีหิริโอดตปปะหวังแต่ลาภสักการะเกียรติยศชื่อเสียงอันเป็น โลกธรรมซึ่งครอบงำจิตใจทำให้เสื่อมเสียต่อสถาบันของทางการแพทย์แผนไทย การที่จะแก้ปัญหาดังกล่าวก็ต้องขอความร่วมมือจากทุกๆ ฝ่ายช่วยกำจัดกาฝากเหล่านี้ออกไปให้หมดจากวงการแพทย์แผนไทย

พ่อจารย์สุด ชำนาญมิ่ง ให้ความคิดเห็นว่าการแก้ปัญหาจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้านจะต้องช่วยกันแก้ปัญหาทั้งภาครัฐ และภาคเอกชนท่านให้ความคิดเห็นไว้ ๔ ประเด็น คือ

๑. ภาครัฐควรให้ความรู้ต่อประชาชน ผู้บริโภคเกี่ยวกับยาที่ผลิตขึ้น

๒. ถ้าเป็นยาที่ปรุงสำเร็จรูป (ยาแผนไทย) ยาผง ยาลูกกลอนยาน้ำต้องระบุสถานที่ ปรุงผลิตและผู้รับอนุญาตอย่างชัดเจนด้วย

๓. ถ้าเป็นยาสมุนไพร ก็ให้ระบุถึงสถานที่ผู้ปรุงผู้ผลิตอย่างชัดเจน

๔. ถ้าเป็นยาที่ไม่ได้แจ้งสถานที่ผลิตปรุงดังกล่าวนี้ให้แจ้งเจ้าหน้าที่ ที่เกี่ยวข้องปราบปราม ลงโทษตามกฎหมาย ตามพระราชบัญญัติควบคุมการประกอบโรคศิลปะ

ทั้งนี้การที่จะแก้ปัญหาดังกล่าวได้นั้นก็ขึ้นอยู่กับความร่วมมือจากทุกๆ ฝ่ายไม่ว่าจะให้ฝ่ายใด ฝ่ายหนึ่งรับผิดชอบ ทางภาครัฐ ภาคเอกชน ตลอดจนประชาชน ถ้าหากว่าได้รับความรู้ที่ถูกต้องย่อมแก้ปัญหาได้ตามจุดประสงค์

ค. ขั้นตอนและกระบวนการในการรักษาโรคของ พ่อจารย์สุด ชำนาญมิ่ง

การรักษาโรค ของพ่อจารย์สุด ชำนาญมิ่ง เป็นกระบวนการในลักษณะแบบแพทย์แผนไทย ซึ่งขั้นตอนและกระบวนการรักษาโรคท่านยึดหลักการปฏิบัติตามหลักสมุฏฐานของโรค คือที่เกิดของโรค ๖ ประการคือ

๑. จะต้องรู้จักที่แรกเกิดของโรคจากธาตุสมุฏฐาน

๑.๑ ปถวีธาตุ สมุฏฐานมีทั้งหมด ๒๐ ประการ ดังนี้

ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดุก เยื่อในกระดุก ม้าม ดับ ผังผืด ไต ปอด ลำไส้ใหญ่ ลำไส้เล็ก อาหารใหม่ อาหารเก่า มันสมอง

๑.๒ อาโปธาตุ สมุฏฐาน มีทั้งหมด ๑๒ ประการ ดังนี้

น้ำดี เสมหะ น้ำหนองหรือน้ำเหลือง น้ำเลือด เหงื่อ น้ำมันชั้น น้ำตา น้ำมันเหลว น้ำลาย น้ำมูก น้ำมันไขข้อ น้ำปัสสาวะ

๑.๓ วาโยธาตุสมุฏฐาน มีทั้งหมด ๖ ประการ ดังนี้

ลมพัดขึ้นเบื้องบน ลมพัดลงเบื้องต่ำ ลมพัดในท้อง ลมพัดในลำไส้ ลมพัดทั่วร่างกาย ลมหายใจเข้าออก

๑.๔ เตโชธาตุสมุฏฐาน มีทั้งหมด ๔ ประการ ดังนี้

ไฟสำหรับอุ่นกาย ไฟสำหรับทำให้ร่างกายร้อนระส่ำระสาย ไฟสำหรับเผา

ร่างกายให้แก่คร่ำคร่า ไฟสำหรับย่อยอาหาร

๒. จะต้องรู้จักที่แรกเกิดของโรคเกิดจากกองอุตุสมุฏฐาน

เมื่อกล่าวถึงฤดูอันเป็นที่ตั้งที่แรกเกิดของโรคคือ ในปีหนึ่งๆ นั้นแบ่งออกเป็น ๓ ฤดู ฤดูละ ๔ เดือน เช่น

๒.๑ ฤดูร้อนเป็นที่เกิดของโรคสมุฏฐาน เตโชธาตุ พิกัดสันตปปีคตี

๒.๒ ฤดูฝนเป็นที่เกิดของโรคสมุฏฐานวาโยธาตุ พิกัดกฤษณิยวาตา

๒.๓ ฤดูหนาวเป็นที่เกิดของโรคสมุฏฐาน อาโป พิกัดเสมหะโลหิต

๓. จะต้องรู้จักที่แรกเกิดของโรคเกิดจากกองอายุสมุฏฐาน

อายุเป็นที่ตั้งที่แรกเกิดของโรคแบ่งออกเป็น ๓ วัย คือ

๓.๑ ปฐมวัย (อายุตอนต้น) ที่มาของโรคคือ เสมหะเป็นเจ้าเรือนโลหิตแทรกและโรคโลหิตเป็นเจ้าเรือนเสมหะยังระคนอยู่

๓.๒ มัชฌิมวัย (อายุตอนกลาง) ที่มาของโรคคือสมุฏฐานอาโปธาตุพิกัดโลหิต ๒ ส่วนสมุฏฐานวาโยธาตุ ๑ ส่วนระคนกัน

๓.๓ ปัจฉิมวัย (อายุตอนปลาย) ที่มาของโรคคือ สมุฏฐานวาโยเป็นเจ้าเรือนอาโปธาตุแทรกพิกัดเสมหะและเหงื่อ

๔. จะต้องรู้จักที่แรกเกิดของโรคเกิดจากกองกาลสมุฏฐาน

กาลเวลาที่โรคแรกเกิดของโรคแบ่งออกเป็น ๔ ตอน เช่น

๔.๑ เป็นที่ตั้งทำให้เกิดโรคทาง อาโปธาตุ พิกัด เสมหะ

๔.๒ เป็นที่ตั้งทำให้เกิดโรคทาง อาโปธาตุ พิกัด โลหิต

๔.๓ เป็นที่ตั้งทำให้เกิดโรคทาง อาโปธาตุ พิกัดดี

๔.๔ เป็นที่ตั้งทำให้เกิดโรคทาง วาโยธาตุ พิกัดลม

๕. จะต้องรู้จักที่แรกเกิดของโรคเกิดจากกองประเทศสมุฏฐาน

ประเทศสมุฏฐานอันเป็นที่ตั้งแรกเกิดของโรคแบ่งออกเป็น ๔ ประการ คือ

๕.๑ คนเกิดอยู่ในประเทศที่สูง เช่น ภูเขา เรียกว่าประเทศร้อนโรคของคนในประเทศนั้น เป็นสมุฏฐานเตโชธาตุ

๕.๒ คนเกิดอยู่ในประเทศที่เป็นน้ำ กววดทรายเรียกว่าประเทศอบอุ่นโรคของคนในประเทศนั้น เป็นสมุฏฐานอาโปธาตุพิกัด ดีและโลหิต

๕.๓ คนที่เกิดอยู่ในประเทศที่เป็นน้ำฝนเปือกตมเรียกว่าประเทศเย็นโรคของคนในประเทศนั้นเป็นสมุฏฐานวาโยธาตุ

๕.๔ คนที่เกิดอยู่ในประเทศที่เป็นน้ำเค็มเปือกตมเรียกว่าประเทศหนาวโรค
ของคนในประเทศนั้นเป็นสมุฏฐานปถวิธาตุ

๖. จะต้องรู้จักที่แรกเกิด มูลเหตุของโรค

พ่อจารย์สุด ชำนาญมิ่ง กล่าวไว้ว่าจากการที่ได้ศึกษามาเป็นความรู้ขั้นแรกซึ่งตามตำรา
แพทย์ฉบับหลวงกล่าวไว้ในตอนต้นส่วนมูลของโรคนี้ตามหลักที่จะพิจารณามูลเหตุของการเกิด
โรคนั้นเกิดขึ้นจากกิริยาอาการความประพฤติของมนุษย์ที่ทำให้เกิดโรคขึ้นได้โดยสังเขปมี ๘
ประการดังนี้

๖.๑ อาหาร เป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับเลี้ยงร่างกายแต่ถ้ามนุษย์ไม่ระวังในเรื่องอาหารก็จะ
เกิดโทษได้เช่น บริโภคมากหรือน้อยกว่าที่เคยหรือรับประทานอาหารที่บูดเสียและอาหารที่ควรทำ
ให้สุกเสียก่อนแต่ไม่ทำหรืออาหารที่ยังไม่เคี้ยวบริโภคแต่บริโภคมากเกินไป การบริโภคอาหาร
ดังกล่าวมานี้ ย่อมทำให้ปถวิธาตุในร่างกายผันแปรไปจึงเป็นมูลเหตุให้เกิดโรค ภาวะอาหาร
หรือโรคอื่นๆ ตามมา

๖.๒ อิริยาบถ มนุษย์ทั้งหลายควรใช้อิริยาบถทั้ง ๔ คือ นั่ง ยืน เดิน นอน โดยเฉลี่ยให้
สม่ำเสมอกันหากฝืนอิริยาบถใดอิริยาบถหนึ่งนานเกินไป จึงทำให้เส้นเอ็นหรือส่วนแห่งอวัยวะ
แปรไปจากปกติ

๖.๓ อากาศร้อนและเย็น คือร่างกายถูกความร้อนความเย็นเช่น เคยอยู่ในที่ร้อนแล้ว
ออกไปอยู่กลางแจ้งแดดจ้าหรือที่อบอ้าวอากาศหนาวไม่ได้นานเกินไปหรือเคยอยู่ในที่ร้อน อบอุ่น
แล้วไปถูกความเย็นนานเกินไปเช่น ถูกฝนถูกน้ำค้างหรือลงไปแช่อยู่ในน้ำนานๆ ความร้อนความ
เย็นถ้าได้รับนานเกินไปก็เป็นมูลเหตุให้เกิดโรคได้

๖.๔ การอดนอน อดข้าว อดน้ำ คือ เมื่อถึงเวลานอนไม่ได้นอน เมื่อถึงเวลาบริโภค
อาหารไม่ได้บริโภคอาหาร เมื่อถึงเวลาอยากดื่มน้ำไม่ได้ดื่มน้ำกิริยาทั้ง ๓ ประการนี้ ต้องทน
ทรมาณอยู่กินเวลาเป็นมูลเหตุทำให้เกิดโรคได้

๖.๕ การกลั่นอุจจาระ กลั่นปัสสาวะ คือตามธรรมชาติอุจจาระเมื่อถึงคราวจะตกแต่กลั่น
ไว้ปล่อยไว้เวลาว่างเลยไปปัสสาวะก็เช่นเดียวกันเมื่อถึงเวลาออกแต่กลั่นไว้ไม่ให้ออก ทั้ง ๒ อย่าง
นี้ ถ้ากลั่นไว้ด้วยเหตุใดๆ ก็ตามเป็นเวลานานเกินไปก็เป็นมูลเหตุของการเกิดโรคได้

๖.๖ ทำงานมากเกินไปเกินไป เช่น ทำการหาบ หาม ยก แบก นุดลาก ของที่หนักเกินไปกำลัง
แรง หรือวิ่งกระโดดออกกำลังกายมากเกินไปหรือเหน็ดเหนื่อยเกินไปย่อมทำให้อวัยวะเคลื่อนไหว
ผิดปกติหรือใช้ความคิดคร่ำเคร่งต่องานถ้าใช้เกินกำลังแรงทั้งกำลังกายและกำลังความคิด ก็เป็น
มูลเหตุของการเกิดโรคได้

๖.๖ ความเครียด คือ บุคคลเมื่อมีความทุกข์ร้อนก็ย่อมเครียดจนลืมความสุขสำราญเมื่อกินอาหารที่เคยบริโภคก็เสื่อมถอยหรือละเลยเสียก็ดีเช่น เสียใจจนลืมกินลืมนอน เป็นเช่นนี้น้ำเลี้ยงหัวใจที่ฟ่องใสก็กลับขุ่นมัวเหือดแห้งไปย่อมทำให้เป็นมูลเหตุของการเกิดโรค

๖.๗ โทสะมาก คือ บุคคลที่มีโทสะมากอยู่เสมอจนไม่สามารถระงับสติไว้ได้ย่อมแสดงกิริยาอาการฝ่าฝืนร่างกายและจิตใจจนละทิ้งการบริหารรักษาร่างกายของตนเองเสียหรือทำการทุบตีตนเอง เช่นนี้ก็เป็นมูลเหตุของการเกิดโรคได้

สรุป ขั้นตอนและกระบวนการในการรักษาโรคของ พ่อจารย์สุด ชำนาญมิ่ง ท่านยึดหลักจริยธรรมตามหลักตำราแพทย์แผนไทยว่าด้วยจรรยาบรรณคือ มีความขยันหมั่นเพียร มีความซื่อสัตย์ มีความละเอียดรอบคอบและศึกษาหาความรู้อยู่เสมอและใช้หลัก พรหมวิหาร ๔ ส่วนการแก้ปัญหาควรแก่ทั้งระบบ ทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน ตลอดจนประชาชนต้องให้ความร่วมมือ และการให้ความรู้ถึงประโยชน์และโทษของสมุนไพรบางชนิดที่เป็นพิษ หลักการตรวจโรครักษา ๕ ประการ คือ

๑. ตรวจวินิจฉัย ตามหลักการและวิธีการดั่งแบบแพทย์แผนไทยดังกล่าว
๒. จัดยาตามที่ตรวจพบ จากอาการ และ ชื่อของ โรคตามที่ตรวจพบ
๓. ระบุอย่างชัดเจน ในการรับประทานยา ตาม เวลา ก่อน หลังอาหาร
๔. ระบุอย่างชัดเจน ของแสดงโรค ห้ามรับประทาน และแนะนำให้รับประทานอาหารที่เป็นประโยชน์ ตลอดทั้งการพักผ่อน และการบริหารร่างกายให้ถูกต้องตามสมควร
๕. นัดให้ไปพบแพทย์อีก หลังจากรับประทานยาแล้วประมาณ ๗ วัน

จุดเด่น การรักษาโรคด้วยยาสมุนไพรของพ่อจารย์สุด ชำนาญมิ่ง คือ การติดตามผลการรักษาอย่างต่อเนื่องจนกว่าคนไข้จะหายเป็นปกติ พ่อจารย์สุด ชำนาญมิ่ง จัดอยู่ในกลุ่มของหมอที่มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะถูกต้องตามกฎหมาย มีความสามารถปรุงยารน้ำ ยาเม็ด ยาแคปซูลเช่น ฟ้าทะลาย โจรแคปซูล สรรพคุณ แก้ไข้เป็นต้น ซึ่งมีความสะดวกต่อการรับประทาน และการรักษาเป็นต้น

จุดด้อย จากการสัมภาษณ์พ่อจารย์สุด ชำนาญมิ่ง และผู้วิจัยได้เคยทำงานร่วมกับหมอพ่อจารย์สุด ชำนาญมิ่ง มองไม่เห็นจุดด้อยของท่านเลย

ผลจากสัมภาษณ์ประชาชนทั่วไป พบว่า พ่อจารย์สุด ชำนาญมิ่ง ด้านการรักษาโรคด้วยสมุนไพรเป็นการรักษาอย่างต่อเนื่องติดตามผลอยู่ตลอดเวลาทำให้คนไข้มีความพึงพอใจในระบบการให้บริการ คนไข้คนหนึ่งกล่าวว่าพ่อจารย์สุด ชำนาญมิ่ง ท่านมีความสามารถในการรักษาโรคประกอบกับการมีคุณธรรมจรรยาบรรณที่ฝังอยู่ในสายเลือดของความเป็นหมอพื้นบ้านอย่าง

แท้จริงคือ ท่านเป็นคนที่ประพฤตินดีเสมอต้นเสมอปลายไม่บกพร่องเปรียบเสมือนเกลือรักษาความเค็ม

๔.๕.๓ แนวคิดเชิงจริยธรรมของ พ่อจารย์พุทธา โพธิ์ชัยหล้า

พ่อจารย์พุทธา โพธิ์ชัยหล้า^{๑๓} เกิดเมื่อวันที่ ๘ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๗ ปัจจุบันอยู่หมู่ที่ ๓ บ้านเชียงใหม่ ตำบลเชียงใหม่ อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด อายุ ๗๕ ปี พ่อจารย์พุทธา โพธิ์ชัยหล้า เป็นหมอพื้นบ้านที่มีอายุมากและมีประสบการณ์การรักษาโรคด้วยสมุนไพรมาอย่างยาวนาน ประกอบกับความรู้ที่ได้สั่งสมมาตั้งแต่สมัยเป็นพระภิกษุ แนวคิดทางจริยธรรมจึงฝังลึกลงในจิตใจด้วยจิตวิญญาณของความเป็นหมอและใจรักอยากจะเป็นหมอมารตั้งแต่สมัยเด็กๆ จากการติดตามปู่ไปเก็บยาสมุนไพรในป่า จึงมีประสบการณ์และความรู้การใช้สมุนไพรโดยตรงตลอดจนการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นทั้งทางตรงและทางอ้อมนอกจากจะเป็นหมอยาพื้นบ้านแล้วท่านยังเป็น หมอคู่ขวัญ หมอพรหมณ์ หมอดูดวงและมีความรู้พิธีกรรมด้านศาสนา เป็นต้น

แนวคิดเชิงจริยธรรมของหมอพื้นบ้าน พ่อจารย์พุทธา โพธิ์ชัยหล้ากล่าวว่า คนเราเกิดมานั้นจะต้องอยู่ในกฎระเบียบของสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น “ฮิตสิบสอง คลองสิบสี่” ถือเป็นหลักสำคัญที่จะคอยประคับประคองให้การดำเนินชีวิตของคนเราไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ หมอพื้นบ้านก็เช่นเดียวกันนอกจากจะมีฮิตสิบสองคลองสิบสี่แล้วยังต้องมีจรรยาบรรณควบคุมความประพฤติอีกชั้นหนึ่ง เพื่อมิให้หมอพื้นบ้านเกิดความโลภ ความโกรธ ความหลง อันเนื่องมาจากลาภที่เกิดจากการประกอบอาชีพหมอพื้นบ้าน

ดังนั้นผู้ที่จะเป็นแพทย์หรือเป็นหมอที่ดีได้นั้นต้องมีทั้งวิชาความรู้ในการรักษาโรคต่างๆ และจริยธรรมของหมอ เพื่อเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจไม่ให้ตกไปในทางที่ชั่วและจะต้องสำนึกอยู่เสมอว่าแพทย์หรือหมอที่ดีต้องมีจรรยาบรรณ ๑๒ ประการ ดังนี้

๑. มิเมตตาจิตต่อคนไข้ โดยไม่เลือกชั้นวรรณะ
๒. ไม่โลภเห็นแก่ลาภจากคนไข้แต่ฝ่ายเดียว
๓. ไม่โอ้อวดความรู้ให้คนไข้หลงเชื่อในความรู้ความสามารถของตน
๔. ไม่ปิดบังความเขลาของตน
๕. ไม่ปิดบังความดีของคนอื่น
๖. ไม่หวงกีดกันหมออื่นซึ่งมีความรู้ความสามารถดีกว่าตนเองในการรักษา
๗. ไม่ลู่อ่านาจนแก่อกติ ๔ คือ ฉันทาคติ โมหาคติ โทสาคติ และภยาคติ
๘. ไม่หวั่นไหวต่อโลกธรรมทั้ง ๘ ประการ

^{๑๓} สัมภาษณ์ พ่อจารย์พุทธา โพธิ์ชัยหล้า, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖.

๘. มีความละเอียดระมัดระวังต่อบาป

๑๐. ไม่เป็นคนเกียจคร้าน เผลอเรอ makkelijk

๑๑. มีความละเอียดสุขุมมีสติใคร่ครวญอยู่เสมอ

๑๒. ไม่เป็นคนมีสันดานชอบมัวเมาในอบายมุข

แนวคิดเชิงจรรยาบรรณของหมอฟันบ้านที่พ่อจารย์พุทธา โปธิชัยหล้า นำมาใช้ในการประกอบอาชีพเมื่อนำมาเทียบกับ จริยธรรมทางพระพุทธศาสนาก็จะมีความสอดคล้องกันเป็นอย่างดี ฉะนั้นหลักจริยธรรมทางพระพุทธศาสนา จึงมีอิทธิพล ต่อการดำเนินชีวิตของคนอีสาน ตั้งต้นอยู่ในความซื่อสัตย์ สุจริตไม่ทำผิดกฎหมาย จาริตประเพณี

ก. ปัญหาทางจรรยาบรรณของหมอฟันบ้าน พ่อจารย์พุทธา โปธิชัยหล้า พูดอยู่เสมอว่า จากสภาวะสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน อยู่ในยุควัตถุนิยม ทุกคนจึงต้องดิ้นรนต่อสู้ทุกๆ วิถีทางเพื่อตอบสนองความต้องการทำให้เกิดการแข่งขันกันโดยไม่คำนึงถึงผลที่จะกระทบต่อองค์กรและประเทศชาติ จากปัญหาเล็กๆ ก็อาจจะขยายใหญ่โตขึ้นระดับประเทศชาติได้

ปัญหาจรรยาบรรณของหมอฟันบ้าน ก็เช่นเดียวกัน เกิดขึ้นจากความเห็นแก่ตัว ความไม่มีหิริและโอตตปะการไม่รู้จักอายต่อสิ่งที่กระทำลงไปความเห็นแก่ได้แต่ฝ่ายเดียว ไม่คำนึงถึงผู้อื่นไม่มีความสงสารเพื่อนมนุษย์ สิ่งเหล่านี้อาจจะปัญหาเฉพาะบุคคล แต่ส่งผลกระทบต่อประชาชนเมื่อยามเจ็บป่วย หวังพึ่งหมอเพื่อรักษา หมอกลับหาเงินอยู่บนความทุกข์ของคนไข้ เป็นต้น

ข. แนวทางแก้ปัญหาจรรยาบรรณของหมอฟันบ้าน พ่อจารย์พุทธา โปธิชัยหล้า กล่าวว่า ปัญหาเหล่านี้ไม่ใช่ว่าจะแก้ไม่ได้ ก่อนอื่นจะต้องแก้ที่ตัวหมอก่อน ผู้เป็นหมอมิจิตสำนึกถึงความ เป็นหมอฟันพอหรือยัง มีจรรยาบรรณของความเป็นหมอดีพอหรือไม่ มีจิตวิญญาณของความเป็นหมอน้อยแค่ไหน หรือ มีวิชาความรู้ไว้เพื่อทำประโยชน์ต่อส่วนรวมหรือไม่ ถ้าจะแก้ปัญหาดังกล่าวควรแก้ที่ใจก่อน ดังคำโบราณที่ว่า “เอาใจเขามาใส่ใจเรา” ไม่ลู่อานาจแก่อกติ ๔ คือ ฉันทาคติ โมหาคติ โทสาคติ และภยาคติ อย่างนี้ย่อมจะทำให้แก้ปัญหาจรรยาบรรณของหมอฟันได้

การแก้ปัญหาจรรยาบรรณของหมอฟันบ้าน พ่อจารย์พุทธา โปธิชัยหล้า สรุปได้ดังนี้

๑. ภาครัฐต้องให้ความรู้เรื่องจรรยาบรรณของหมอฟันบ้านให้มากกว่านี้

๒. ภาครัฐควรให้การฝึกอบรมความรู้ด้านกฎหมายไทยแต่จะต้องอยู่ในกรอบ ของ จาริตประเพณี

๓. ภาครัฐควรให้มีการฝึกอบรมหมอพื้นบ้าน ที่ยังไม่ได้เป็นผู้ประกอบโรค ศิลปะตามพระราชบัญญัติควบคุมการประกอบโรคศิลปะ ที่เป็นหมอพื้นบ้านมีความรู้ด้านการใช้สมุนไพรแต่ขาดความรู้ด้านจรรยาบรรณอย่างจริงจัง

๔. ภาครัฐควรให้ความรู้ประชาชนเกี่ยวกับการใช้ยาสมุนไพรอย่างไรจึงถูกต้อง

๕. ภาครัฐควรให้ความรู้ประชาชนเกี่ยวกับอันตรายจากการใช้ยาสมุนไพรที่หมอเถื่อนผลิต

๖. ภาครัฐต้องจัดสรรงบประมาณมาพัฒนาสมุนไพรไทยให้มากกว่านี้ และ จะต้องทำอย่างจริงจัง

ก. ขั้นตอนและกระบวนการในการรักษาโรคของ พ้อจารย์พุทธา โพรชัยหล้า

พ้อจารย์พุทธา โพรชัยหล้า เป็นหมอพื้นบ้านที่มากด้วยประสบการณ์ จากการสัมภาษณ์ ทำให้รู้ว่า พ้อจารย์พุทธา โพรชัยหล้า มีความสามารถช่วยเหลือคนในชุมชนและ บุคคลทั่วไป ได้เป็นอย่างดี เช่น คนป่วยทางกายก็รักษาด้วยสมุนไพร คนป่วยทางใจมานั่งทางใน ด้วยการตรวจดวงชะตา ราศี ผูกดวงชะตา สะเดาะเคราะห์ต่ออายุ เป็นการให้กำลังใจแก่ผู้ป่วยอีกแบบหนึ่ง

ดังนั้น ขั้นตอนและกระบวนการในการรักษาโรคของพ้อจารย์พุทธา โพรชัยหล้า จึงมีการประพุดิปฏิบัติเคร่งครัด ข้อวัตรปฏิบัติเกี่ยวกับข้อคละำในการดำเนินชีวิตประจำวัน มีรักษาศีล ๕ ศีล ๘ เพื่อให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์หรือความขลังต่อการรักษาโรคให้ได้ผล ดังนี้

๑. ในทุกวันพระ จะถือศีล ๘

๒. ในวันคล้ายวันเกิดของตนเอง เมื่อเวียนมาบรรจบ ไม่เสพเมถุน

๓. ในวันนักขัตฤกษ์ ต่างๆ ไม่เสพเมถุน

๔. ในวันพระจะไม่ฆ่าสัตว์

๕. เวลาปีสสาวะ อุจจาระ จะไม่หันหน้าไปทางทิศบูรพา เพราะเป็นทิศที่ พระพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรม

๖. ห้ามค้ากำไรกับพระสงฆ์

๗. ห้ามนุ่งผ้าลอยชาย

๘. อย่าเอาเงินสงฆ์ หรือยืมเงินสงฆ์มาค้าขายหากำไร

จากการปฏิบัติตนอย่างเคร่งครัดทำให้พ้อจารย์พุทธา โพรชัยหล้า มีจิตใจที่หนักแน่นมีเหตุมีผล มีความรอบคอบในการทำหน้าที่จนเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน และ สังคม

ขั้นตอนและกระบวนการในการรักษาโรคของพ่อจารย์พุทธา โพธิ์ชัยหล้าท่านรักษาโรคแบบพ่อแม่คุณแลดูก็ให้กำลังใจ โน้มน้ำวจิตใจให้เกิดความเข้มแข็งไม่ถ้อตัวไม่หลงตัวเอง ทำตัวเองเหมือนกับน้ำคือ เข้าได้ทุกที่พร้อมที่จะแทรกซึมไปตามภาชนะที่รองรับได้เสมอ

ดังนั้นขั้นตอนและกระบวนการรักษาโรค จึงไม่ยุ่งยากอะไรมากนัก เพราะพ่อจารย์พุทธา โพธิ์ชัยหล้า ได้ประยุกต์การรักษาโรคแบบผสมผสานให้ทันสมัยปัจจุบันดังนี้

๑. สอบถามประวัติคนไข้และครอบครัว
๒. สอบถามเคยเป็นโรคอะไรมาก่อน
๓. ตรวจสอบสภาพร่างกาย และจิตใจ
๔. ตรวจสอบอาการของโรค ตรวจสอบบาดแผลหรือสิ่งที่เห็นได้ด้วยตา
๕. ตรวจชีพจร ใช้นิ้วชี้กับนิ้วกลาง กดที่ข้อมือหรือเครื่องวัดความดันโลหิต
๖. ชั่งน้ำหนัก

สรุป พ่อจารย์พุทธา โพธิ์ชัยหล้า ได้ประยุกต์หลักพุทธจริยธรรมด้วยการรักษาศีล ๕ และไม่ลู่อำนาจแก่อกติ ๔ คือ ฉันทาคติ โมหาคติ โทสาคติ และภยาคติ ตลอดจนการประพฤติปฏิบัติตนอย่างเคร่งครัดโดยเฉพาะศีล ๕ ข้อที่ ๓ “กามสมุจฉณาจารา เวระมะณีสิกขา ปะทังสะมาทิยามิ” การรักษาศีลข้อที่ ๓ อย่างเคร่งครัดก็เพื่อให้เกิดความศกฺกิทธิ ความขลังต่อการรักษาโรค

จุดเด่น พ่อจารย์พุทธา โพธิ์ชัยหล้า ท่านรักษาโรคด้วยสมุนไพรรูปแบบประยุกต์คือ การสวดคาถาอาคมปลุกเสกยาสมุนไพรร ก่อนทำการปรุงยารักษาโรค พ่อจารย์พุทธา โพธิ์ชัยหล้า มีความสามารถในการช่วยเหลือชุมชนได้หลายอย่างเช่น การรักษาคนไข้บางคนรักษาด้วยสมุนไพรร คนไข้บางคนรักษาด้วยคาถาอาคมและ ตรวจดูดวงชะตาราสิ ผูกดวงชะตา สะเดาะเคราะห์ต่ออายุ เป็นการให้กำลังใจแก่ผู้ป่วยอีกแบบหนึ่ง ดังนั้นเมื่อพิจารณาคุณพ่อจารย์พุทธา โพธิ์ชัยหล้าจึงอยู่ในกลุ่มหมอพื้นบ้านที่รักษาโรคด้วยสมุนไพรรและ ประยุกต์ไสยศาสตร์ให้กลมกลืนกันอย่างเหมาะสม

จุดด้อย จากการสัมภาษณ์พ่อจารย์พุทธา โพธิ์ชัยหล้า มีจุดด้อยอยู่บ้างคือ ด้วยเหตุที่พ่อจารย์พุทธา โพธิ์ชัยหล้าเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถหลายแขนงทำหน้าที่หลายอย่างในเวลาเดียวกันยากที่จะทิ้งหน้าที่ใดหน้าที่หนึ่งได้เพราะพ่อจารย์พุทธา โพธิ์ชัยหล้าถือว่าการช่วยเหลือประชาชนต้องมาก่อน แต่อย่างไรก็ตามพ่อจารย์พุทธา โพธิ์ชัยหล้าก็แบ่งเวลาได้ลงตัวและเหมาะสมตามสถานการณ์ปัจจุบัน

ผลจากสัมภาษณ์ประชาชนทั่วไป พบว่า พ่อจารย์พุทธา โพธิ์ชัยหล้า เป็นที่รักและเคารพนับถือของคนในชุมชน สามารถเรียกใช้ทุกเวลา ด้านการรักษาโรคก็ไม่หวังกำไรมากเกินไป ความเป็นจริงโดยท่านยึดหลักตามคำโบราณที่ว่า “เอาใจเขามาใส่ใจเรา” จากการสัมภาษณ์นางทอง

มี มุขกั๊ง๒๐ผู้ป่วยกล่าวว่า พ่อจารย์พุทธา โพธิ์ชัยหล้า เป็นบุคคลที่ประชาชนในชุมชนให้ความเคารพมาก เพราะท่านช่วยรักษาชีวิตคนในยามตกทุกข์ ท่านมีความจริงใจจริงจังในการทำหน้าที่ด้านการช่วยเหลือสังคมทุก ๆ ด้านเท่าที่จะทำได้

๔.๖ ลักษณะที่เป็นจุดเด่นทางจริยธรรมของหมอพื้นบ้าน

จากสภาวะสิ่งแวดล้อม และระบบทางเศรษฐกิจในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วการปรับตัวให้ทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบันที่เกิดขึ้นในสังคมทุกชนชั้นการที่เราจะวิ่งตามกระแสโลกในยุคโลกาภิวัตน์นั้น ในบางสิ่งบางอย่างก็มีคุณอนันต์แต่ในบางครั้งก็เกิดมหันตโทษ^{๑๔} เพราะฉะนั้นจารีตประเพณีอันเป็นภูมิปัญญาที่ได้สืบทอดจากบรรพชนที่ฝังลึกลงไปในสายเลือดของหมอพื้นบ้าน ที่เป็นอนุชนรุ่นหลังเกี่ยวกับเรื่องกิริยามารยาทดังจะเห็นได้จากประเพณีอีสานจะเน้นเกี่ยวกับ “ฮีต ๑๒ คอง ๑๔” ในการปฏิบัติตัวทั้งส่วนตัว และ ต่อสังคม หนึ่งในนั้นหมอพื้นบ้านก็ได้มรดกตกทอดจนเป็นแนวทางปฏิบัติสืบต่อมา ดังนั้น จรรยาบรรณ ของหมอพื้นบ้านมีจุดเด่นทั้งต่อตนเองและสังคมดังนี้

๑. จริยธรรมหมอพื้นบ้านมีจุดเด่นต่อตนเอง ในการปฏิบัติตนตามหลัก จรรยาบรรณ ย่อมก่อให้เกิดผลดีต่อตนเอง หมอพื้นบ้านผู้ที่ประพฤติปฏิบัติชอบตามธรรมเนียมของคลองธรรมมีจรรยาบรรณเช่น มีความขยันหมั่นเพียรมีความรับผิดชอบมีความอดทน ความซื่อสัตย์ ความกล้าหาญและการเสียสละเป็นต้น เมื่อหมอพื้นบ้านปฏิบัติตามแล้วย่อมมีจุดเด่นในหน้าที่การงาน ส่งผลให้ได้รับความสุขต่อตนเองและครอบครัว

๒. จริยธรรมหมอพื้นบ้านมีจุดเด่นต่อสังคม จากการปฏิบัติตนตามหลัก จรรยาบรรณ นอกจากจะมีจุดเด่นต่อผู้ปฏิบัติแล้ว ยังก่อให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวมด้วย และไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน หลักจรรยาบรรณ ถึงจะเป็นหลักที่หมอพื้นบ้านนำมาปฏิบัติเป็นการส่วนตัวของหมอพื้นบ้านก็ตาม หมอพื้นบ้านเปรียบเสมือนเสาหลักของชุมชน เมื่อหมอพื้นบ้านยึดหลักจรรยาบรรณในการประกอบวิชาชีพแล้ว การเอาเปรียบ การรักษา การให้ความอนุเคราะห์สังเคราะห์ต่อผู้ยากไร้ นั้นย่อมต้องมี จึงเชื่อได้ว่าจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้านมีจุดเด่นทางสังคม

๓. จริยธรรมหมอพื้นบ้าน ยังเป็นอาหารทางใจ จากการปฏิบัติตนตามหลักจรรยาบรรณ แล้วนอกจากจะช่วยให้เราประสบความสำเร็จในชีวิตส่วนตัว หน้าที่การงานและก่อให้เกิดความสงบสุขแก่สังคมแล้วยังทำให้เรารู้สึกอิ่มเอิบใจเช่น การได้แสดงออกทางกายทางวาจาและทางใจ ด้วยการทำบุญ การแสดงความเมตตา มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความบริสุทธิ์ใจมีความละเอียดรอบคอบ มีความยุติธรรมเป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะทำให้เราสุขใจมีจิตใจสงบไม่เร่าร้อน จะปฏิบัติหน้าที่การงาน

^{๑๔} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, หน้า ๘๓๘.

ก็มีความสุขการที่หมอฟันบ้านปฏิบัติตามหลักจรรยาบรรณอยู่เสมอจนซึมซาบลงไปจนกล
 สันดานจิตใจก็จะสงบสว่างปลอดโปร่งนี่คือจุดเด่นของจรรยาบรรณของหมอฟันบ้าน ถึงจะเป็น
 ความสุขส่วนตนก็มีผลต่อเนื่องไปยังบริบทรอบ ๆ

ชาญ นพรัตน์ และ สิทธิ มีชอบธรรม^๕ ได้กล่าวถึงจุดเด่นหมอฟันบ้านในการ
 ประพฤติปฏิบัติดีทั้งทางกาย วาจาใจและความคิดคือ ทำดี พูดดี คิดดี ๑๐ ประการ ดังนี้

๑. หมอฟันบ้านย่อมรักษาความเรียบร้อย
 ๒. หมอฟันบ้านย่อมไม่ทำอุจาดลามก
 ๓. หมอฟันบ้านมีสัมมาคารวะ
 ๔. หมอฟันบ้านย่อมมีกิริยาเป็นที่รักของคนทั้งหลาย
 ๕. หมอฟันบ้านย่อมเป็นผู้มีสง่า
 ๖. หมอฟันบ้านย่อมปฏิบัติงานดี
 ๗. หมอฟันบ้านย่อมเป็นผู้ใจดี
 ๘. หมอฟันบ้านย่อมไม่เห็นแก่เอามิสสินจ้าง
 ๙. หมอฟันบ้านย่อมรักษาความสุจริต ซื่อตรง
 ๑๐. หมอฟันบ้านย่อมไม่ประพฤติตัวไปในทางที่ชั่ว
- สรุปว่า ลักษณะจุดเด่นของหมอฟันบ้านมีอยู่ ๕ ประการ^๖ คือ

๑. หมอฟันบ้านอยู่คู่กับคนไทยมาตั้งแต่อดีตบรรพชน ตำรายาแผนโบราณ ท่านได้
 จารึกไว้ให้เป็นสาธารณทานตามสถานที่ต่างๆ เช่น วัดพระเชตุพน (วัดโพธิ์) กรุงเทพมหานคร เป็น
 ต้น

๒. หมอฟันบ้านคือ หมอแห่งสายเลือดไทยมาตลอดระยะเวลาอันยาวนานและยังยืน
 หักยัดมันตลอดไป

๓. หมอฟันบ้านเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับความเป็นไทย เช่น ภาษา วัฒนธรรม
 ประเพณี และวิถีชีวิต

๔. หมอฟันบ้าน เป็นสถาบัน หรือเป็นหมอประจำชาติไทยมาทุกยุคทุกสมัย และได้รับ
 ความอุปถัมภ์ จากพระมหากษัตริย์มาโดยตลอดทุกๆ รัชกาล

๕. หมอฟันบ้าน ให้ความเสมอภาคในการให้บริการรักษาโรคหมู่วมวลมนุษย์ โดย
 ไม่เลือกชั้นวรรณะชาติ ศาสนาด้วยความเมตตาเท่าเทียมกันหมด

^๕ ชาญ นพรัตน์ และคณะ, พัฒนาสังคม และ ชุมชน, หน้า ๑๒, ๕๘.

^๖ ปิยโสภณ, ระเบียบชาวพุทธ, หน้า ๑๑.

จุดเด่นทั้ง ๕ ประการ เมื่อย่อลงได้ ๓ ประการ คือ

๑. จุดเด่นทางกายคือ การแสดงออกทางกาย เป็นการแสดงออกที่ยึดหลักจารีตประเพณี ไม่ประพฤตินิสิตศีลธรรม ตั้งอยู่ในจรรยาบรรณ

๒. จุดเด่นทางวาจา คือ การแสดงออกทางวาจา การไม่กล่าวคำเท็จทั้งปวง

๓. จุดเด่นทางใจคือ การมีน้ำใจงาม มีเมตตาจิต มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เห็นใจกัน ในยามทุกข์ แม้แต่พวกฝรั่งยังยอมรับว่า “คนไทยน้ำใจงาม”

จุดเด่นที่สำคัญของหมอพื้นบ้านคือ สามารถปลุกฝังสายใยใฝ่ใจในธรรมชาติคู่กับคุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณได้เป็นอย่างดี

๔.๗ ลักษณะที่เป็นจุดด้อยของหมอพื้นบ้าน

การสืบทอดวิชาแพทย์แผนไทยของหมอพื้นบ้าน ในปัจจุบันเริ่มทิ้งรอยเท้าของบรรพบุรุษเห็นแก่ตัวมากขึ้นทำให้เกิดจุดด้อยได้เช่น ขาดศึลหรือระเบียบวินัยกฎเกณฑ์ทางสังคมหลงผิดว่าตนเองมีเสรีมากกว่าคนอื่นทำอะไรก็ได้ตามใจชอบถือตนว่ามีอภิสิทธิ์ชนใช้สิทธิทำสิ่งผิดให้เป็นถูกทำให้เกิดความห่อยนยานในระเบียบซึ่งเป็นเหตุให้หมอพื้นบ้านละเมิดจรรยาบรรณต้องอ้างเรื่องค่ายาหรือสมุนไพรบางชนิดสั่งซื้อมาจากต่างประเทศเช่น โกฐ เทียนต่างๆ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จึงกลายเป็นจุดด้อยของหมอพื้นบ้าน

การปรุงยารักษาโรคของหมอพื้นบ้าน ก็เป็นจุดด้อยคือ การรักษาโรคทางแพทย์แผนไทย ที่หมอพื้นบ้านทำการรักษาอยู่ทุกวันนี้ ส่วนใหญ่ยาที่ใช้เป็นสมุนไพรที่ได้จากพืช สัตว์ แร่ธาตุ นำมาประกอบเป็นยาตามตำรับต่างๆ จึงไม่ได้มาตรฐานเหมือนแผนปัจจุบันเช่น ยาพาราเซตามอลแพทย์แผนปัจจุบันก็ใช้ในรูปแบบเดียวกันหมดอัตราส่วนผสมที่ได้มาตรฐาน ผ่านการตรวจสอบวินิจฉัยจากองค์การอาหารและยา (อ.ย.) มีวันเดือนปีที่ผลิตและวันหมดอายุ ขนาดรับประทานควรเก็บยาไว้ในอุณหภูมิเท่าไรมีเอกสารกำกับยาส่วนผสมค่าเดือนมีครบหมดส่วนหมอพื้นบ้านมีจุดด้อยหลายประการเช่น

๑. จุดด้อยด้านผลิตยาจากสมุนไพรไม่มีคุณภาพ คือ จุดด้อยในการ ผลิตยาจากสมุนไพรซึ่งไม่มีคุณภาพมาตรฐานและความปลอดภัยมี ๗ ประการ^{๑๗} ดังนี้

(๑) ขาดความรู้การผลิตที่ถูกต้อง

(๒) ขาดสถานที่

(๓) ขาดเครื่องมือและอุปกรณ์จัดการวัตถุดิบ

^{๑๗} คณะกรรมการอาหาร และยา กระทรวงสาธารณสุข, คู่มือผลิตยาจากสมุนไพร เพื่อเศรษฐกิจชุมชน, หน้า ๔๔ - ๖๔.

- (๔) ขาดวัตถุประสงค์สมนไพรและการจัดการวัตถุประสงค์
- (๕) ขาดการดำเนินการผลิตและบรรจุ
- (๖) ขาดการควบคุมคุณภาพ
- (๗) ขาดการจัดการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

๒. จุดด้อยการควบคุมคุณภาพและมาตรฐานการผลิตยาจากสมนไพร คือ การ ควบคุมคุณภาพและการตรวจสอบมาตรฐานการผลิตยาจากสมนไพรของหมอพื้นบ้านเป็นขบวนการที่หมอพื้นบ้านต้องตระหนักและรับผิดชอบต่อผู้บริโภคเพื่อให้ได้ผลผลิตยาที่มีคุณภาพดีสม่ำเสมอตามข้อกำหนดมาตรฐานที่ตั้งไว้แต่เนื่องจากหมอพื้นบ้านขาดความเข้าใจในการควบคุมคุณภาพและการตรวจสอบมาตรฐานการผลิตยาจากสมนไพรดังกล่าว

๓. จุดด้อยด้านการขออนุญาตผลิตยา คือ การนำเอาสมนไพรที่ได้จาก พืช สัตว์ แร่ธาตุต่างๆมาประกอบเป็นยาหมอพื้นบ้านขาดความรู้ที่จะขออนุญาตผลิตยาสมนไพรบางตัวสามารถผลิตได้ในชุมชน หรือหมอพื้นบ้านผู้ที่มีได้เป็นผู้ประกอบโรคศิลปะก็สามารถผลิตได้เช่น กัลยน้ำว่า ฝรั่ง กระเทียม กระชาย จิง ขมิ้นชัน ชะพลู ตะไคร้ มะตูม พริกไทย หัวเห็ดหมู ใบขี้เหล็ก ใบชุมเห็ดเทศ ใบมะขามแขก ว่านหางจระเข้ เถาบอระเพ็ด ฟ้าทะลายโจร ผลมะระขี้นก ใบรางจืด ดอกเก๊กฮวย ใบเตย บัวบก ดอกกระเจียว ใบ ดอกขี้เหล็ก หนุ่ยหนวดแมว ผลมะขามป้อม ใบหม่อน เห็ดหลินจือ แง่งข่า ใบเสลดพังพอนตัวเมียหรือพญาขอ หัวไพล สมุนไพรที่กล่าวมานี้สามารถผลิตได้แต่หมอพื้นบ้านยังขาดประสบการณ์ในการผลิตที่ถูกต้องและการขออนุญาตผลิตจึงเป็นจุดด้อยของหมอพื้นบ้านที่อยู่ในชนบท^{๑๔}

๔. ความไม่สะดวกในการรับประทานยา คือ ยาสมนไพรส่วนมากการรักษา มักจะเป็นลักษณะของสมนไพรใช้ต้ม เอาน้ำดื่ม หรือ ฝน จึงเกิดความยุ่งยากเสียเวลากว่าจะได้กินยาที่ใช้เวลานานพอสมควรหมอพื้นบ้านบางคนมีพิธีกรรมต่างๆในการต้มยาหรือช้อะคำ ปฏิบัติให้ถูกต้องในการต้มยาสมนไพรแต่ละครั้งเช่น การต้มยาจะต้องเอาไม้พุทราอย่างเดียว หมอบางคนก็ให้เข้ากรรม* กินยา จึงไม่สะดวกดังกล่าวถือว่าเป็นจุดด้อยสำหรับในยุคที่ทุกคนต้องดิ้นรนเอาตัวรอดในสภาวะเศรษฐกิจแบบนี้ทุกเวลานาทีมีค่าจึงไม่สะดวกที่จะต้มยารับประทาน

๕. ค่ารักษาแพง จากสภาพสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติยาสมนไพรที่ได้จากพืชและ สัตว์หลายชนิดเมื่อก่อนสมนไพรเหล่านี้หาง่ายมากเช่น เขากวาง นอแรด งาช้าง เลือดแรด ฯลฯ ปัจจุบันหายากและสมนไพรบางอย่างเป็นสัตว์คุ้มครองผิดกฎหมายในปัจจุบันพฤษชาติหรือพืชที่ดีสัตว์ก็ดีแร่ธาตุต่างๆ ก็ดีหมอพื้นบ้านก็สรรหามาประกอบเป็นยาบำบัดโรค ปัจจุบันนี้พฤษชาติ ที่ใช้ทำ

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗ - ๑๓.

ยา เหลือน้อยลง เป็นต้นเหตุให้ต้นทุนการผลิต^{๑๙} และค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น ค่ารักษาพยาบาลโรค บางอย่างจึงแพงขึ้นเป็นเงาตามตัวจนบางครั้งดูเหมือนว่ามากจนไม่นึกถึงจรรยาบรรณของตนเลยก็มี^{๒๐}

สรุป ลักษณะจุดด้อยของหมอพื้นบ้านมีอยู่ ๕ ประการ^{๒๑} คือ

๑. หมอพื้นบ้านส่วนใหญ่มุ่งเน้นอามิสสินจ้างรางวัลมากกว่าคุณภาพทางจิตใจหรือการแสวงหาผลประโยชน์จนลืมค่าของคนขาดจรรยาบรรณขาดจิตสำนึกไป

๒. การศึกษาตามหลักจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้านยังอยู่ในวงจำกัดยังไม่ถึงรากหญ้าหมอพื้นบ้านที่อยู่ในชนบทยังขาดความรู้ด้านจรรยาบรรณที่ถูกต้องตามพระราชบัญญัติการประกอบโรคศิลปะ

๓. สถาบันการแพทย์แผนไทยยังไม่ได้รับการอุปถัมภ์คุ้มครองจากภาครัฐ อย่างจริงจัง

๔. หมอพื้นบ้านหย่อนยานเรื่องจรรยาบรรณระเบียบวินัย กฎเกณฑ์ ทาง จารีต ประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิตอันเป็นจุดกำเนิดของจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้านและการใช้อำนาจหน้าที่ในทางมิชอบ

๕. หมอพื้นบ้านขาดการอบรมปลูกฝังหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาด้านจริยธรรม ที่ถูกต้องและไม่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

๔.๘ จริยธรรมสิบสี่ข้อทางเดินของหมอพื้นบ้านที่ควรเดิน

ในคัมภีร์แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ ได้วางแบบแผนจรรยาบรรณเป็นทางเดินของหมอพื้นบ้าน สิบสี่ ข้อ ตามคัมภีร์ฉันทศาสตร์ พระยาพิศณุประสาทเวชได้แต่งไว้เป็นกาพย์ยานี ดังนี้

เรียนรู้ให้ครบหมด	จนจบบทคัมภีร์ใน
ฉันทศาสตร์ท่านกล่าวไว้	สิบสี่ข้อจงควรจำ
เป่นแพทย์นี้ยากนัก	จะรู้จักซึ่งกองกรรม
ตัดเสียซึ่งบาปกรรม	สิบสี่ตัวจึงเที่ยงตรง
เป่นแพทย์ไม่รู้ใน	คัมภีร์ไสยท่านบรรจง
รู้แต่ยามาอำองค์	รักษาไข้ไม่เจ็ดขาม
บางหมอก็กล่าวคำ	มุสาซ้ำกระหน่ำความ

^{๑๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗ - ๑๑.

^{๒๐} พระยาศัลยวิธานนิเทศ, และ คณะ, สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน, หน้า ๓.

^{๒๑} ศักดิ์สิทธิ์ กิจขันธ์, พฤษศยศาสตร์พื้นบ้าน ในป่าชุมชนอนุรักษ์ผาเวียง อำเภอनावัง จังหวัดหนองบัวลำภู, (นักวิชาการป่าไม้ ๖๖, ๒๕๔๕), หน้า ๘.

ยกตนว่าตนงาม	ประเสริฐยิ่งในการยา
บางหมอกก็เกียจกัน	ที่พวกอันแพทย์รักษา
บางกล่าวเปนมารยา	เขาเจ็บน้อยว่ามากครัน
บางกล่าวอุบายให้	แก่คนไข้นั้นหลายพัน
หวังลากจะเกิดพลัน	ด้วยเชือถ้อยอ้อมมา
บางที่ไปเขียนไข	บมิใครจะเชยหา
กล่าววกถึงคุณยา	อันคนรู้ให้เชือฟัง
บางแพทย์ก็หลงเล่ห์	ด้วยกาเมเข้าปิดบัง
รักษาโรคด้วยกำลัง	กิเลสโลกะเจตนา
บางพวกก็ถือคน	ว่าไขคนอนาถา
ให้ยาจะเสียว	บหอนลากจะฟังมี
บางถือว่าตนเด่า	เป็นหมอเก่าชำนาญดี
รู้ยาไม่รู้ที่	รักษาได้ก็ขึ้นบาน
แก่กายไม่แก่รู้	ประมาทผู้อุตมญาณ
แม้เด็กเป็นเด็กชาญ	ไม่ควรมั่นประมาทใจ
เรียนรู้ให้เจนจัด	จบจังหวัดคัมภีร์ไสย์
ตั้งต้นปฐมวัยใน	ฉันทศาสตร์ดังพรรณา... ^{๒๒}

นอกจากทางเดินสิบสี่ข้อที่กล่าวมา หมอพื้นบ้านควรยึดทางเดินอีกประการ ดังที่ท่านศาสตราจารย์นายแพทย์ห्ली กั๊วะ โต้้ง กล่าวไว้ว่าคนที่เป็นหมอต้องช่วยชีวิตคน เป็นหน้าที่ ไม่ว่าจะโรคหนักขนาดไหน และแบบไหน ควรรักษาที่จะรักษามีจุดประสงค์ของการรักษา ๕ ประการ^{๒๓} คือ

๑. เพื่อให้หายดี
๒. เพื่อให้ทุเลาขึ้น
๓. เพื่อยืดชีวิต
๔. เพื่อช่วยปรับปรุงสมรรถภาพ
๕. เพื่อช่วยลดความเจ็บปวด

^{๒๒} คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสาร และ จัดหมายเหตุ, แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์, หน้า ๕ – ๑๐.

^{๒๓} ห्ली กั๊วะ โต้้ง, แนะนำการแพทย์จีน, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๖), หน้า

สรุป ทางเดินของหมอพื้นบ้านที่มีจุดประสงค์อันเป็นไปโดยชอบประกอบด้วยธรรมคือทางเดิน ๑๔ ข้อ อันเป็นทางเดินที่หมอทุกคนควรตระหนักอยู่เสมอ จุดประสงค์ คือ เพื่อให้สุขภาพทางกายสมบูรณ์แข็งแรงและมีอายุยืนนานตราบเท่าที่กฎธรรมชาติของสังขารจะพึงให้เป็นไปได้ ซึ่งจัดว่าเป็นผู้มีสวัสดิภาพทางกายโดยสมบูรณ์ตามปรารถนาคู่ค่าของการมีอิสระแต่ละชาติการมีสุขภาพกายที่สมบูรณ์ย่อมก่อให้เกิดความเป็นคนมีสุขภาพจิตที่แข็งแกร่งได้ดียิ่ง

๔.๕ คุณค่าจริยธรรมของหมอพื้นบ้าน

คุณค่าทางจริยธรรมของหมอพื้นบ้าน หมายถึง คุณค่าแท้จริงของความเป็นหมอพื้นบ้าน ถือว่าการมีบทบาทหน้าที่ในการเยียวยาบำบัดโรคและดูแลรักษาคนให้มีสุขภาพดี โดยไม่หวังสิ่งตอบแทนนี้คือคุณค่าที่แท้จริงส่วนวิชาชีพหมอพื้นบ้านเป็นเครื่องประกอบอาชีพเท่านั้น แต่อย่างไรก็ดี คุณค่าทางจริยธรรม เป็นสิ่งที่มีคุณค่าอยู่ในตัวอยู่แล้ว ขึ้นอยู่กับตัวหมอว่าจะ ชี้นำให้เห็นเด่นชัดถึงคุณค่าทางจริยธรรมมากน้อยเพียงไร^{๒๔}

ดังนั้น คุณค่าจริยธรรมของหมอพื้นบ้าน พอจะสรุปได้ดังนี้

(ก) **คุณค่าทางความดี** คือ การประพฤติปฏิบัติตามหลักกุศลธรรม ซึ่งเป็นมาตรฐานของหมอพื้นบ้านในการประพฤติธรรมทั้งทางกาย วาจาใจมีการกระทำการดำเนินชีวิตโดยสุจริตธรรมเกื้อกูลกัน ไม่เบียดเบียนกัน ไม่ทำร้ายไม่ล่วงละเมิดกัน ไม่พยายามเอามาดของเวรโดยให้พิจารณาว่าทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว กรรมดีทำแล้วไม่เดือดร้อนภายหลังกลับทำให้หัวใจชุ่มชื่นเบิกบาน กอปรด้วยความรัก ความเมตตากรุณาแก่กัน นำสันติสุขมาให้ ส่วนกรรมชั่วทำแล้วย่อมเดือดร้อนชบเซาไม่เกิดประโยชน์ ความดีเป็นกุศลเป็นบุญเป็นทางนำไปสู่สุคติ จริยธรรมของหมอพื้นบ้านจึงหมายถึงการประพฤติดีทั้งทางกาย วาจาใจมีศีลมีธรรม ไม่มีความโลภ ความโกรธ ความหลง

(ข) **คุณค่าทางความงาม** คือ ความรู้สึกประทับใจที่เกิดจากจริยธรรมของหมอพื้นบ้านที่เกิดจากจารีตประเพณี นำความเป็นระเบียบเรียบร้อยประพฤติปฏิบัติในจริยธรรมเป็นที่เลื่อมใสมีจริยธรรมทำให้เกิดความงาม ละความชั่วเพราะเห็นความงามในความดี มีจิตใจงาม ถึงพระธรรมทั้งดงามในเบื้องต้นงามในท่ามกลางและงามในที่สุดคืองามด้วยจริยธรรม

^{๒๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), การแพทย์แนวพุทธ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๒๖.

(ค) **คุณค่าทางความสุข** คือ ความรู้สึกสบายใจสบายกาย เมื่อได้ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ ในยามป่วยไข้ความสุขทางกาย ทางใจถึงจะเป็นความสุขขั้นต่ำก็ถือว่าเป็นพื้นฐานแห่งการทำความดีของหมอฟันบ้าน^{๒๕}

คุณค่าจริยธรรมของหมอฟันบ้าน มีคุณค่าทางด้านร่างกายทั้งต่อตนเองและผู้อื่น คือ การทุ่มเทด้วยกายถือการรักษาคนเป็นหลักไม่โกงค่ารักษาทำตัวให้เป็นคนมีค่าเห็นค่าของคนไม่เลือกชั้นวรรณะนอกจากนี้ ยังมีคุณค่าทางด้านวาจา จริยธรรมทำให้หมอฟันบ้านมีวาจาที่อ่อนหวาน รู้จักพูดในสิ่งที่ควรพูด รู้จักทำในสิ่งที่ควรทำและเมื่อผิดพลาดสามารถแก้ไขได้ ด้วยการประพฤติตามหลักพุทธจริยธรรมและคุณค่าด้านจิตใจมีความปรารถนาที่จะให้คนอื่นเป็นสุขปลอดภัยจากอันตรายทั้งปวงเพื่อความผาสุกยั่งยืนนานด้วยความดี ๓ ประการคือ

๑) ความดีที่เป็นเนื้อแท้ หรือ ความดีในตัวหมอฟันบ้านคือ ความดีประเภทนี้จะ มีคุณค่าในตัวหมอฟันบ้านไม่ต้องอาศัยสิ่งอื่นมาตีความให้เช่น การทำความดี ความจริง ความงาม เป็นต้น

๒) ความดีที่เป็นเครื่องเอื้ออำนวย หรือ ส่งเสริมหมอฟันบ้านให้สูงขึ้นไปอีก เช่น ความมีสุขภาพอนามัย ความมีทรัพย์สมบัติ การมีความรู้สามารถรักษาโรคได้ดี เป็นต้น

๓) ความดีทั้งที่เป็นเนื้อแท้ในตัวหมอฟันบ้านและความดีที่เป็นเครื่องเอื้ออำนวยหมอฟันบ้านให้ทำความดีสูงขึ้นไปอีกเช่นความเมตตา กรุณา ความรัก ความสามัคคี ขยันหมั่นเพียร ความอดทน การสร้างสรรค์ประโยชน์ร่วมกันความเป็นพี่เป็นน้องกัน (ภราดรภาพ) ความประหยัดอดออม เป็นต้น^{๒๖}

สรุป

จากการวิจัยจริยธรรมของหมอฟันบ้านทั้ง ๓ ท่านพบว่าได้ประยุกต์หลักพุทธจริยธรรมมาประกอบอาชีพในการดำเนินชีวิตได้อย่างสอดคล้องกับวัฒนธรรมด้านจารีตประเพณี เช่น

พ่อจารย์คำ ชูศรีทอง ประยุกต์พุทธจริยธรรมหมวดธรรมมีอุปการะมาก ๒ อย่าง คือ ๑) สติ เมื่อมีสติ ๒) ปัญญา ความรู้ตัวว่าจะไรถูกอะไรผิด พุคฺคี คิณฺดี ทำดี พุคฺยอยํมีสติ คิณฺยอยํมีสติ ทำอย่างมีสติ ก็จะสามารถแก้ปัญหาทุกอย่างได้ เป็นต้น ส่วนพ่อจารย์สุด ชำนาญมิ่ง ท่านประยุกต์หลักพุทธจริยธรรมหมวดพรหมวิหาร ๔ ประการ ๑) เมตตา มีความรักใคร่ ปรารถนาจะ

^{๒๕} ประกาศรี สี่ห้าไฟ, พื้นฐานการศึกษาทางศาสนา และ จริยธรรม, หน้า ๒๐.

^{๒๖} บุญมี แทนแก้ว, จริยศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โอ. เอส. พรินติ้ง เฮาส์, ๒๕๓๕), หน้า ๒-๓.

ช่วยทุกๆ คนให้มีความสุข ๒) กรุณา มีความสงสาร เต็มใจช่วยเหลือทุกๆ คนในยามเจ็บไข้เพื่อให้หายจากทุกข์คือ โรคที่มาเบียดเบียน ๓) มุกิตา มีความพลอยยินดี กับทุกๆ คนที่หายจากความเจ็บไข้ ๔) อุเบกขา สามารถทำใจได้ในทุกๆ สถานการณ์ เป็นต้น พ่อจารย์พุทธา โพธิ์ชัยหล้า ท่านประยูคต์หลักพุทธจริยธรรมหมวดคตติ ๔ ประการ ๑) เว้นฉันทาคติคือ ไม่ลำเอียงเพราะชอบทำการรักษาโรคเหมือนกันอื่นๆ ๒) เว้นโทสาคติ คือ ไม่ลำเอียงเพราะชัง ยินดีรับรักษาโรคตลอดเวลา ๓) เว้นโมหาคติ คือ ไม่ลำเอียงเพราะหลง ในรูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส ๔) เว้นภยาคติ คือ ไม่ลำเอียงเพราะกลัว กลัวในที่นี้หมายถึง กลัวอำนาจบารมีของผู้ที่มา รักษาด้วยเลขรับรักษาก่อนคนอื่น จะเห็นได้ว่าหลักพุทธจริยธรรมที่หมอพื้นบ้านนำมาประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพ สอดคล้องกับหลักจาริตประเพณี ซึ่งถึงแม้ว่าจาริตประเพณีอาจจะเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่ก็ตามแต่สิ่งที่หมอพื้นบ้านประพฤติปฏิบัติอยู่ในปัจจุบันนี้ ก็ด้วยจิตสำนึกของความเป็นหมอพื้นบ้านที่ฝังลึกอยู่ในสายเลือด และทำหน้าที่ช่วยเหลือสังคมอย่างสุดความสามารถ มีความคิดที่สร้างสรรค์ ไม่กระทำผิดหน้าที่ และต่อสถาบันวิชาชีพที่ตนเองประกอบอยู่ เชิดชูจริยธรรมเหนือสิ่งอื่นใด

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย และ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง สภาพปัญหาจริยธรรมของหมอพื้นบ้านในการรักษาโรคด้วยสมุนไพรกรณีศึกษา : หมอพื้นบ้านเขตอำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ดพบว่า

๕.๑.๑ หมอพื้นบ้านมีความเป็นมาที่ยาวนานพร้อมๆ กับการถือกำเนิดมาของมนุษยชาติ แพทย์แผนไทยถือการรักษาโรคโดยอาศัยธรรมชาติบำบัดเช่น สมุนไพร พืชพรรณ ธัญญาหารนำมาประกอบเป็นเภสัชและข้อห้ามต่างๆ ดังนั้นหมอพื้นบ้านจึงมีความสำคัญมากต่อการดำรงชีวิตของคนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การรักษาชีวิตมวลมนุษย์ตั้งแต่ เกิด จนกระทั่งถึงวันตาย ดังปรากฏในพระคัมภีร์ต่างๆ ว่าด้วยการรักษาโรคที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นอย่างเป็นระบบ

๕.๑.๒ หมอพื้นบ้านสามารถนำหลักจริยธรรมที่สอดคล้องกับพุทธจริยธรรมเช่นเบญจศีล เบญจธรรม การกระทำดีทางกาย ทางวาจา และทางใจ มรรคมีองค์ ๘ ประการคือเห็นชอบ ดำริชอบ เจรจาชอบ กระทำชอบ เลี้ยงชีวิตชอบ พยายามชอบ ระลึกชอบ และตั้งจิตชอบ พุทธจริยธรรมเหล่านี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหา การประกอบอาชีพหมอพื้นบ้านได้เป็นอย่างดี จึงทำให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น

๕.๑.๓ ปัญหาจริยธรรมของหมอพื้นบ้านในการรักษาโรคด้วยสมุนไพร ถือว่าเป็นปัญหาใหญ่ จากแนวโน้มภาวะทางเศรษฐกิจปัจจุบัน ทำให้คนเห็นแก่ตัวมากขึ้น โดยไม่คำนึงถึงสังคมส่วนรวม บางคนคิดอยากจะเป็นหมอเพราะรายได้ดี ถ้าคิดอย่างนั้นเพียงแค่ออกไปฝึกหัดจริยธรรมแล้ว และอีกอย่างปัญหาเกิดจากการที่ทางรัฐไม่สนับสนุนอย่างจริงจัง แนวทางที่จะแก้ปัญหাজริยธรรมคือ จะต้องขอความร่วมมือทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน ตลอดจนประชาชน เมื่อเห็นว่าสิ่งใดที่ไม่ถูกต้องอย่าไปสนับสนุน เช่น ยาสมุนไพรที่ไม่มีฉลากยากำกับ เป็นต้น

การแก้ปัญหাজริยธรรมของหมอพื้นบ้าน ต้องอาศัยจิตใต้สำนึกของผู้เป็นหมอว่าจะประพฤติปฏิบัติตามหลักจริยธรรมของหมอพื้นบ้าน และประยุกต์หลักจริยธรรมทางพุทธศาสนา มาใช้อย่างถูกต้องหรือไม่ ถ้าหากว่าประพฤติตามหลักจริยธรรมดังกล่าว ซึ่งประกอบไปด้วยความเมตตา ความเอื้ออาทร ไม่หวังผลกำไรไม่มีผลประโยชน์ด้านธุรกิจมาเกี่ยวข้อง จนมีคำกล่าวที่ว่า “ช่วยชีวิตคนหนึ่งคนได้บุญมากกว่าสร้างเจดีย์เก้าชั้น” จะเห็นได้ว่าชีวิตคนมีค่ามากกว่าเงินทอง

การเป็นหมอฟันบ้านอย่างน้อยก็จะต้อง ดูแลรักษาร่างกายสุขภาพอนามัยของผู้ป่วยเหมือนการดูแลร่างกายของตนเอง ต้องการมีน้ำใจที่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีเมตตาจิตต่อเพื่อนมนุษย์มี ความปรารถนาที่จะให้คนไข้หายจากโรคโดยไม่เห็นแก่อำภิสตินจ้างใดๆ มีน้ำใจรักใคร่เสมอเหมือน เป็นญาติพี่น้องของตน ต้องการรักษาคุณธรรมจริยธรรม หรือจรรยาบรรณ ข้อวัตรปฏิบัติที่ดีของหมอฟันบ้านที่มีอยู่ไม่ให้เสื่อมโดยไม่ลู่อำนาจในอคติคือ ไม่ลำเอียงเพราะรัก ไม่ลำเอียงเพราะเกลียดชัง ไม่ลำเอียงเพราะหลง และไม่ลำเอียงเพราะกลัว เมื่อปฏิบัติตาม ก็จะเกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น

จากการวิจัยจริยธรรมของหมอฟันบ้านทั้ง ๓ ท่านพบว่าได้ประยุกต์หลักพุทธจริยธรรมมาประกอบอาชีพในการดำเนินชีวิตได้อย่างสอดคล้องกับวัฒนธรรมด้านจารีตประเพณี เช่น พ่อจารย์คำ ชูศรีทอง ประยุกต์พุทธจริยธรรมหมวดธรรมมีอุปการะมาก ๒ อย่าง คือ ๑) สติ เมื่อมีสติ ๒) ปัญญา ความรู้ตัวว่าจะไร้ถูกอะไรผิด พุคฺติ คิฺคฺติ ทำดี พุคฺยํมีสติ คิฺคฺยํมีสติ ทำอย่างมีสติ ก็จะสามารถแก้ปัญหาทุกอย่างได้ เป็นต้น ส่วนพ่อจารย์สุด ชำนาญมิ่ง ท่านประยุกต์หลักพุทธจริยธรรมหมวดพรหมวิหาร ๔ ประการ ๑) เมตตา มีความรักใคร่ ปรารถนาจะช่วยทุกๆ คนให้มีความสุข ๒) กรุณา มีความสงสาร เต็มใจช่วยเหลือทุกๆ คนในยามเจ็บไข้เพื่อให้หายจากทุกข์คือ โรคที่มาเบียดเบียน ๓) มุทิตา มีความพลอยยินดี กับทุกๆ คนที่หายจากความเจ็บไข้ ๔) อุเบกขา สามารถทำใจได้ในทุกๆ สถานการณ์ เป็นต้น พ่อจารย์พุทธา โพธิ์ชัยหล้า ท่านประยุกต์หลักพุทธจริยธรรมหมวดอคติ ๔ ประการ ๑) เว้นฉันทาคติคือ ไม่ลำเอียงเพราะชอบทำการรักษาโรคเหมือนกันอื่นๆ ๒) เว้นโทสาคติ คือ ไม่ลำเอียงเพราะชัง ยินดีรับรักษาโรคตลอดเวลา ๓) เว้นโมหาคติ คือ ไม่ลำเอียงเพราะหลง ในรูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส ๔) เว้นภยากติ คือ ไม่ลำเอียงเพราะกลัว กลัวในที่นี้หมายถึง กลัวอำนาจบารมีของผู้ที่มารักษาด้วยเลขรับรักษาก่อนคนอื่น

จะเห็นได้ว่าหลักพุทธจริยธรรมที่หมอฟันบ้านนำมาประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพสอดคล้องกับหลักจารีตประเพณี ซึ่งถึงแม้ว่าจารีตประเพณีอาจจะเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่ก็ตามแต่สิ่งที่หมอฟันบ้านประพฤติปฏิบัติอยู่ในปัจจุบันนี้ ก็ด้วยจิตสำนึกของความเป็นหมอฟันบ้านที่ฝังลึกอยู่ในสายเลือด และทำหน้าที่ช่วยเหลือสังคมอย่างสุดความสามารถ มีความคิดที่สร้างสรรค์ ไม่กระทำผิดหน้าที่ และต่อสถาบันวิชาชีพที่ตนเองประกอบอยู่ เชิดชูจริยธรรมเหนือสิ่งอื่นใด

ปัญหาจริยธรรม คือ เกิดจากการเห็นแก่ตัว มีความโลภ เกิดจากการไม่รักษาศีลธรรม การประพฤติปฏิบัติผิด จารีตประเพณี ขาดจิตวิญญาณของความเป็นหมอฟันบ้าน ผู้หวังความเจริญในอาชีพหมอฟันบ้านควรละชั่วกลัวบาป ประพฤติปฏิบัติตามหลักจริยธรรม ก็จะเกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะอยู่ ๒ แนวทางดังต่อไปนี้

ก. ข้อเสนอแนะในเชิงวิชาการ

๕.๒.๑ หมอพื้นบ้านควรมีหลักพุทธจริยธรรมมาประยุกต์ใช้ในการรักษาโรคให้สอดคล้องกับจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้าน แบบบูรณาการอย่างจริงจัง เช่น เภยจิต เภยธรรม ซึ่งถือว่าเป็นบรรทัดฐานของความประพฤติปฏิบัติที่ดีงาม

๕.๒.๒ หมอพื้นบ้านไม่ควรประพฤติปฏิบัติผิดจากหลักจริยธรรม ด้านจารีตประเพณีที่สืบทอดกันมาเช่น เห็นแก่ลาภ เป็นต้น

๕.๒.๓ หมอพื้นบ้านควรมีการศึกษาการใช้ยาสมุนไพรให้ชำนาญรวมถึงวิธีการตรวจวินิจฉัยโรคตามหลักวิชา หรือมีประกาศของกระทรวงสาธารณสุข ในการประกอบวิชาชีพด้วย

ข. ข้อเสนอแนะในเชิงการวิจัย

๕.๒.๔ ควรมีการศึกษาเชิงวิเคราะห์ที่เปรียบเทียบหลักจริยธรรมหมอพื้นบ้าน และแพทย์แผนปัจจุบัน

๕.๒.๕ ควรมีการศึกษาอิทธิพลหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีต่อการรักษาโรคของหมอพื้นบ้าน

๕.๓.๖ ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดของหมอพื้นบ้านอีสานกับหมอพื้นบ้านในภาคอื่น ๆ ในด้านการใช้หลักพุทธธรรมเป็นฐานในการทำงาน ซึ่งอาจแตกต่างกันทางวัฒนธรรม จารีต ประเพณี

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ:

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี.ฉบับมหาจุฬาเถปิฎก, ๒๕๐๐.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญูญาณ ๒๕๓๕.

.....พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ :

(๑) หนังสือ :

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนอะไร. กรุงเทพมหานคร :

ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๐.

กองการประกอบโรคศิลปะ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข. ตำราแพทย์แผนโบราณ

ทั่วไป. สาขาเภสัชกรรม, กรุงเทพมหานคร : ชุมชนสหกรณ์แห่งประเทศไทย, ๒๕๔๑.

..... คู่มือผลิตยาจากสมุนไพร เพื่อเศรษฐกิจชุมชน. คณะกรรมการอาหาร และยา
กระทรวงสาธารณสุข.

..... พระราชบัญญัติการประกอบโรคศิลปะ. กรุงเทพมหานคร: ชุมชนสหกรณ์แห่ง
ประเทศไทย, ๒๕๔๒.

ขุนนิเทศสุขกิจ (ถนอมรัตน์ พุ่มชูศรี) . อายุรเวทศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพมหานคร: พร้อมจักร
การพิมพ์, ๒๕๑๖.

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสาร และจดหมายเหตุ. วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์
เอกลักษณ์ และ ภูมิปัญญา จังหวัดอุดรธานี.

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิม

พระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว . แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๒.

ชาญ นพรัตน์ และ สิทธา มีชอบธรรม. พัฒนาสังคม และ ชุมชนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย.

พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ปียมิตรมัลติมีเดีย จำกัด, ๒๕๔๖.

ชาคริต อนันทรวิวัน. จรรยาบรรณหมอพื้นบ้าน. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร:

โอ.เอส.พรีนติ้งเฮาส์, ๒๕๓๘.

คณัฏ ไชโยธา. พจนานุกรมพุทธศาสตร์. ฉบับสำหรับ นักเรียน นักศึกษา ครู คณาจารย์ และ

พระภิกษุสามเณร. กรุงเทพมหานคร :โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๔๓.

บุญมี แทนแก้ว. จริยธรรมกับชีวิต. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร :โอ.เอส.พรีนติ้งเฮาส์,

๒๕๔๑.

_____ .จริยศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรีนติ้งเฮาส์, ๒๕๓๕.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต). พุทธวิธีบริหาร. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหา

จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). การแพทย์แนวพุทธ. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิกจำกัด,

๒๕๔๑.

_____ . การแพทย์ยุคใหม่ในพุทธทัศน์. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : บริษัทธรรมสาร

จำกัด, ๒๕๔๒.

_____ .การแพทย์ไทย ทางเลือกในยุคโลกาภิวัตน์. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : บริษัท

ธรรมสาร จำกัด, ๒๕๓๕.

_____ .การแพทย์แนวพุทธ. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิก จำกัด,

๒๕๔๑.

_____ .พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๕. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย,

๒๕๔๓.

_____ .อายุยืนอย่างมีคุณค่า. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๖.

_____ .พจนานุกรมพุทธศาสตร์. ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: โรง

พิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

_____ .พจนานุกรมพุทธศาสตร์. ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: โรง

พิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ช. ๘,ราชบัณฑิต) และคณะ. **คลังธรรม**. เล่ม ๒.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลี้ยงเชียง, ม.ป.ป.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **ธรรมนุญชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

พระเทพโสภณ (ประยูร มีฤกษ์). **พระพุทธศาสนาในประเทศไทยสมัยปัจจุบัน**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พุทธทาสภิกขุ. **ศาสนา คือ โรงพยาบาลโลก**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : ตลาคตาพับลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๔๘.

พระยาศรีวิธานนิตศ และคณะ. **สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน**. โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การพิมพ์. ๒๕๒๘.

พระครูปลัดสรสุทธิคุณ (ทองใบ ปภสฺสโร). **สาระชีวิต**. ถ่ายเอกสารเขียนเล่ม. พุฒณาจารย์ วิบุษย์โคะ รัตนรังษี. **เพชรน้ำหนึ่ง**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรีนติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๕.

เพ็ญนภา ทรัพย์เจริญ. **เรื่องเล่าจากหมอเพ็ญ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. นนทบุรี : สามเจริญพาณิชย์ จำกัด, ๒๕๔๘.

ประกาศรี สิทอำไพ. **พื้นฐานการศึกษาทางศาสนา และ จริยธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

ประกายธรรม (รวบรวม). **ความเจ็บที่ท่ายังไม่รู้**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๒.

ปิย โสภณ. **ระเบียบชาวพุทธ**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ร่มธรรม, ๒๕๔๕.

มูลนิธิฟื้นฟูส่งเสริมการแพทย์ไทยเดิม. **การแพทย์ไทยเดิม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : สามเจริญพาณิชย์, ๒๕๓๕.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม**. พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ นานมีบุ๊คพับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๒.

ลำดวน ศรีมณี. **จริยธรรม และ จริยศาสตร์ตะวันตก**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๘.

วัฒนาพร ชินพรและคณะ. การใช้สมุนไพรในชุมชน อำเภอคำม่วง และกิ่งอำเภอสามชัย จังหวัด
กาฬสินธุ์. โรงพยาบาลคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์, ๒๕๔๘.

วศิน อินทสระ. พุทธจริยศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๔๘.
วุฒิ ธรรมเวช. สารานุกรมสมุนไพร. พิมพ์ที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๔๐.

_____ .คัมภีร์เภสัช รัตนโกสินทร์. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรีนติ้งเฮ้าส์, ๒๕๔๐.

วรชัย (วรศักดิ์ วรชัยโม). พุทธจริยธรรมเพื่อมนุษยชาติ. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภาและ
สถาบันบันลือธรรม, ๒๕๔๕.

ศักดิ์สิทธิ์ กิจขยัน. พฤษศาสตร์พื้นบ้าน ในป่าชุมชนอนุรักษ์ผาเวียง อำเภอนาวัง จังหวัด
หนองบัวลำภู. กรมป่าไม้ ๖๖, ๒๕๔๕.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก. วิธีสร้างบุญบารมี.
กรุงเทพมหานคร : เม็ดทราย, ๒๕๔๘.

สวิง บุญเจิม. ภูมิปัญญาชาวบ้านอีสาน ยาสมุนไพรพื้นบ้าน. พิมพ์ครั้งที่ ๑. อุบลราชธานี :
สำนักพิมพ์มรดกอีสาน, ๒๕๓๘.

หลี่ กิว ไต้. แนะนำการแพทย์จีน. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๖.

สถาบันส่งเสริมการแพทย์แผนไทยมูลนิธิการแพทย์แผนไทย, ที่มา < <http://www.thaimedi.com/>,>
สืบค้น ๒๗ เมษายน ๒๕๕๐.

(๒) วิทยานิพนธ์สารนิพนธ์ :

เกศินี ลิ้มบุญสืบสาย. “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของหมอชีวกโกมารภัจที่ปรากฏในคัมภีร์
พระพุทธศาสนา”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

บุญเลิศ มรกต. “ความเชื่อในการใช้ยาสมุนไพรในการรักษาโรค : ศึกษากรณีอำเภอบ้านฝาง
จังหวัดขอนแก่น”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๖.

พระครูสันติสารคุณ (อินดำแย). “คติความเชื่อในการรักษาผู้ป่วยด้วยวิธีจิตเวชของหมอพื้นบ้านใน
อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดมหาสารคาม”. สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิต
วิทยาลัย :มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๔.

พระมหาสุภีร์ คำใจ. “คติความเชื่อวิธีการรักษาผู้ป่วยด้วยยาสมุนไพรของหมอพื้นบ้านอำเภอ
เสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด”. สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๓.

พระมหาทองจันทร์ ทิพย์วัฒน์. “ภูมิปัญญาหมอพื้นบ้านในการรักษาโรคกระดูกอำเภอรวิชัยบุรี
จังหวัดร้อยเอ็ด”. สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม, ๒๕๔๓.

พระมหาสุทธิชัย ทีฆายุโก. “การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักจริยธรรม เกณฑ์ตัดสินจริยธรรมในพุทธ
ศาสนานิกายเถรวาท และคริสตศาสนานิกายโรมันคาทอลิก”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร
มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

พรศักดิ์ พุทธมาตย์. “แนวคิดเชิงจริยธรรมในการรักษาผู้ป่วยด้วยพลังจักรวาล”. วิทยานิพนธ์
อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๔.

วีรวรรณ มูลตน. “กระบวนการรักษาโรคด้วยวิธีไสยศาสตร์ของวัดขวัญเมืองระบือธรรม
อำเภอระบือ จังหวัด มหาสารคาม”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิต
วิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๓.

แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้ จัดทำขึ้นเพื่อใช้ในการศึกษาวิจัยเรื่อง สภาพปัญหาจริยธรรมของหมอพื้นบ้านในการรักษาโรคด้วยสมุนไพร ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยแบบสัมภาษณ์ และ คำตอบของท่านทุก ๆ ข้อมีความสำคัญอย่างยิ่ง จึงขอความกรุณาตอบคำถามทุก ๆ ข้อตามความเป็นจริง เพื่อใช้ในการประมวลและวิเคราะห์ผลเพื่อประโยชน์ในทางการศึกษาเท่านั้นจะไม่มีผลกระทบต่อท่านใด ๆ

คำชี้แจง

โปรดเขียนเครื่องหมาย ลงใน (...) และ/หรือ/ เติมข้อความลงในช่องว่างที่เป็นจริงเกี่ยวกับตัวท่าน

แบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น ๒ ตอน คือ

- ตอนที่ ๑. ข้อมูลเกี่ยวกับหมอพื้นบ้าน และการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการใช้สมุนไพร
 ตอนที่ ๒. ข้อมูลเกี่ยวกับจริยธรรม จรรยาบรรณของหมอพื้นบ้านผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๑. ข้อมูลเกี่ยวกับหมอพื้นบ้าน และข้อมูลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับสมุนไพร
 ผู้ให้สัมภาษณ์ชื่อ.....นามสกุล.....อายุ.....ปี
 ภูมิลำเนาปัจจุบัน หมู่.....ที่.....ตำบล.....
 อำเภอ.....จังหวัด.....
 รหัสไปรษณีย์.....
 โทร.....

๒. เพศ (...) ชาย (...) หญิง

๓. อายุ.....ปี

๓. สถานภาพ

(...) โสด	(...) แต่งงาน
(...) แยกกันอยู่	(...) ม่าย
(...) หย่า	(...) อยู่ร่วมกัน

๔. จำนวนบุตร

(...) มีจำนวน.....คน (...) ชายจำนวน.....คน

(...) หญิงจำนวน.....คน (...) ไม่มีบุตร

๕. ระดับการศึกษา

(...) ระดับประถมศึกษา (...) ระดับมัธยมศึกษา

(...) ระดับอนุปริญญา (...) ระดับปริญญาตรี

(...) ระดับปริญญาโท (...) อื่นๆโปรดระบุ.....

๖. ความรู้เกี่ยวกับทางการแพทย์แผนไทย

(...) มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาเภสัชกรรม

(...) มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาเวชกรรม

(...) มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาผดุงครรภ์

(...) เป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาสืบทอดกันมาจาก ปู่ ย่า ตา ยาย ในการรักษาโรคด้วยสมุนไพร

ไม่มีใบอนุญาตใดเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ

๗. อาชีพหลัก

(...) หมอพื้นบ้าน (...) รับราชการ

(...) ประชาชนทั่วไป (...) ค้าขาย

(...) รับจ้าง (...) พระสงฆ์

(...) อื่นๆโปรดระบุ.....

๘. อาชีพรอง

(...) ทำธุรกิจ (...) ค้าขาย

(...) รับจ้าง (...) ไม่มี

(...) อื่นๆโปรดระบุ.....

๙. รายได้เฉลี่ยต่อเดือน.....

๑๐. ท่านเรียนรู้การใช้สมุนไพรในการรักษาโรคนานเท่าไร?

.....
.....

๑๑. เพราะเหตุใดท่านจึงต้องสนใจศึกษาการใช้สมุนไพรในการรักษาโรค ?

.....
.....

๑๒. ท่านเป็นหมอฟื้นบ้านมาเป็นเวลานานเท่าใด ?

.....
.....

๑๓. ท่านมีความชำนาญในการรักษาโรคอะไรเป็นพิเศษบ้างหรือไม่ ?

.....
.....

๑๔. โดยเฉลี่ยท่านรักษาผู้ป่วยได้เดือนละกี่ราย

.....
.....

๑๕. ท่านคิดจะเป็นหมอฟื้นบ้านรักษาผู้ป่วยต่อไปอีกนานเท่าใด ?

.....
.....

๑๖. ท่านให้บริการรักษาโรคประเภทใดบ้าง ?

.....
.....

๑๗. ท่านไม่รับรักษาโรคประเภทใด ?

.....
.....

๑๘. ขั้นตอนและกระบวนการรักษาโรคต่าง ๆ นั้นมีขั้นตอนอย่างไร ?

.....
.....

๑๙. การปฏิบัติตัวในชีวิตประจำวันของท่านมีข้อห้าม หรือ ข้อ (คะลำ) อะไร บ้าง?

.....
.....

๒๐. คนป่วยที่มาทำการรักษาพยาบาลกับท่านในขณะที่ทำการรักษามีข้อห้าม หรือ ข้อ (คะลำ) หรือไม่ อย่างไร?

.....
.....

๒๑. เกสซ์วัตถุ หรือ สมุนไพร ที่ท่านนำมาประกอบสำหรับรักษาโรคมีอะไรบ้าง ?

.....
.....

๒๒. ท่านมีวิธีเก็บรักษาเภสัชวัตถุ หรือ สมุนไพรอย่างไร ?

.....
.....

๒๓. สมุนไพรแต่ละอย่างที่ท่านนำมารักษาโรคนั้นมีสรรพคุณและรสของของสมุนไพรต่างกันอย่างไร มีอะไรบ้าง ?

.....
.....

๒๔. สมุนไพรที่ท่านหามาได้หลาย ๆ อย่าง ท่านจัดไว้เป็นพิกัด กลุ่ม หมวดหมู่ อย่างไร ?

.....
.....

๒๕. ท่านมีวิธีและขั้นตอนการประกอบ หรือ (ปรุงยา) สมุนไพรเพื่อรักษาโรคของท่านนั้นมีอย่างไรบ้าง ?

.....
.....

๒๖. สถานที่รักษาโรคของท่านคือที่ไหน ?

.....
.....

๒๗. ท่านได้ใช้คาถาอาคมเสกยาก่อนทำการรักษาหรือไม่ อย่างไร ?

.....
.....

๒๘. ค่ายกฐ (ค่าขาย) ของท่านมีหรือไม่อะไรบ้าง ?

.....
.....

๒๙. ท่านตรวจโรคโดยการตั้งสมุฏฐาน หรือ สาเหตุของการเกิดโรค (การวินิจฉัยโรค) ด้วยวิธีใดบ้าง ?

.....
.....
.....

๓๐. สมุนไพรหลัก (ตำรับยา) ที่ท่านใช้รักษาโรคนั้นมีอะไรบ้าง

.....
.....

๘. ท่านทำบุญโดยวิธีใดบ้าง ?

(...) ทำทุกวัน	(...) ๒ - ๓ ครั้งต่อสัปดาห์
(...) ๔ - ๕ ครั้งต่อสัปดาห์	(...) ทุกวันสำคัญทางศาสนา
(...) นานๆ ครั้ง	(...) อื่น ๆ

๙. เมื่อท่านได้เงินค่า ยกครู ค่าคาย หรือ การให้สมนาคุณ ในการรักษาโรค แล้วท่านนำเงินนั้นไปทำบุญ หรือ บริจาค ให้ท่าน หรือ แบ่งทรัพย์สินนั้นไว้อย่างไร ?

.....

.....

.....

๑๐. ท่านใช้เวลาสวดมนต์นานเท่าใดโดยประมาณ

(...) ๑ - ๕ นาที	(...) ๖ - ๑๐ นาที	(...) ๑๑ - ๑๕ นาที
(...) ๑๖ - ๒๐ นาที	(...) มากกว่า ๒๐ นาที	โปรดระบุ.....

๑๑. ท่านนั่งสมาธิบ่อยเพียงใด ?

(...) ทุกวัน	(...) ทุกวันพระ	(...) ทุกสัปดาห์
(...) แล้วแต่โอกาสอำนวย	(...) ไม่เคยเลย	

๑๒. ถ้านั่งสมาธิท่านนั่งแต่ละครั้งใช้เวลานานเท่าใด ?

(...) ประมาณ ๕ นาที	(...) ๖ - ๑๐ นาที
(...) ประมาณ ๓๐ นาที	(...) ประมาณ..... นาที

๑๓. ท่านเคยสมาทานอุโบสถศีลเพื่อรักษาศีล ๘ หรือไม่ ?

(...) ไม่เคย	(...) เคย

๑๔. ก่อนรักษาผู้ป่วยท่านต้องมีพิธีกรรมอะไรบ้าง ?

.....

.....

๑๕. ท่านใช้วิธีใดบ้างในการรักษาผู้ป่วยร่วมกับการใช้สมุนไพรของท่าน (ตอบได้มากกว่า ๑ ข้อ)

(...) ใช้คาถา	(...) น้ำมันต์	(...) ข้อห้ามของแสง
(...) ใช้จิตวิทยา	(...) เรื่องอาหารการกิน	
(...) ใช้พิธีกรรมอื่นๆ	โปรดระบุ.....	

๑๖. ท่านเคยปฏิเสธการรักษาผู้ป่วยหรือไม่ ?

(...) ไม่เคย	(...) เคย

๑๗. จากข้อที่ ๑๖ “ถ้าเคยปฏิเสธ” ท่านประปฏิเสธเพราะเหตุใด?

.....

๑๘. ถ้าผู้ป่วยเป็นโรคที่ท่านรักษาไม่ได้ท่านจะทำอย่างไร ?

- (...) รักษาตามปกติ
- (...) ไม่รักษา
- (...) บอกผู้ป่วยว่าตนรักษาไม่หาย
- (...) แนะนำหมอพื้นบ้านที่มีความรู้ความสามารถรักษาให้หายขาดได้
- (...) แนะนำไปรักษาด้วยยาแผนปัจจุบัน
- (...) ปล่อยให้ตามยถากรรม
- (...) อื่นๆ ระบุ.....

๑๙. เมื่อรักษาผู้ป่วยไม่ดีขึ้นท่านจะทำอย่างไร (ตอบมากกว่า ๑ ข้อ)

- (...) หยุดการรักษา
- (...) รักษาต่อไปเรื่อยๆ
- (...) แนะนำให้ไปรักษาต่อที่อื่น
- (...) แนะนำให้รู้จักทำใจ (....) อื่นๆ ระบุ.....

๒๐. ปัญหาในการใช้สมุนไพรรักษาโรคของท่านคืออะไร (ตอบมากกว่า ๑ ข้อ)

- (...) ปัญหาเศรษฐกิจส่วนตัว
- (...) ปัญหาการยอมรับทางสังคม
- (...) ปัญหาที่ผู้ป่วยไม่ให้ความร่วมมือ
- (...) ปัญหาการขาดแคลนเรื่องเครื่องสมุนไพร
- (...) ขาดการสนับสนุนจากทางรัฐบาล
- (...) ปัญหาทางด้านจริยธรรมของหมอ
- (...) อื่นๆ ระบุ.....

๒๑. ท่านคิดว่าอภุศลมูลและกุศลมูล มีความจำเป็นต่อการประกอบวิชาชีพของหมอพื้นบ้านบ้างไหมเพราะอะไร ?

.....

๒๒. ท่านคิดว่า ความเมตตา ความกรุณา ความมีมุทิตา และความเป็นคนมีอุเบกขา ควรมีประจำตัวหมอพื้นบ้านหรือไม่เพราะอย่างไร ?

.....
.....

๒๓. ท่านคิดว่า การนำเอาหลัก อิทธิบาท มาเป็นเครื่องเตือนใจในการประกอบวิชาชีพหมอฟันบ้าน
ได้หรือไม่ เพราะอะไร ?

.....
.....

๒๔. ท่านคิดว่าหลักธรรม ข้อที่ว่า หิริ และ โอตตัปปะมีความจำเป็นต่อตัวท่านหรือไม่ เพราะอะไร

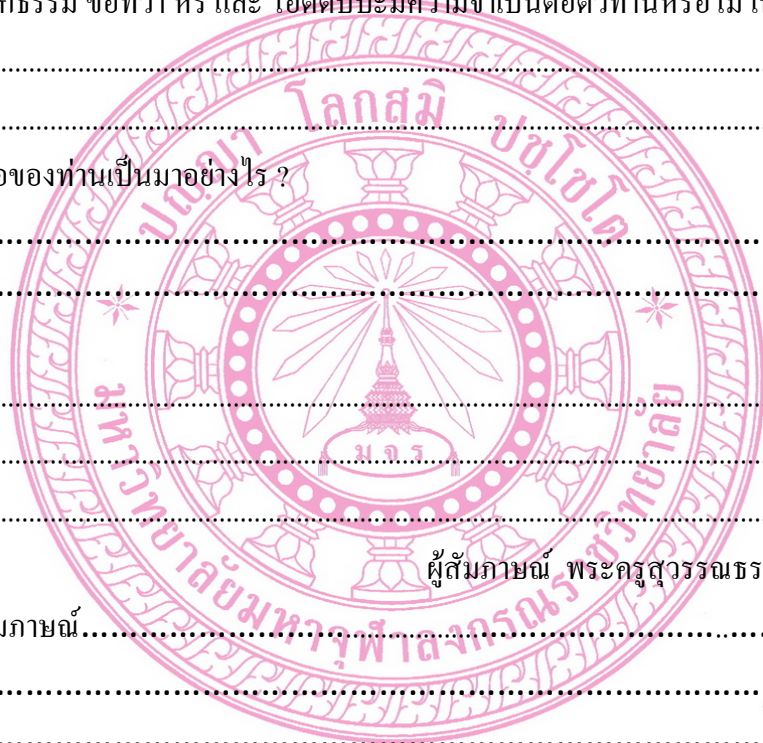
.....
.....

๒๕. ประวัติโดยย่อของท่านเป็นมาอย่างไร ?

.....
.....

๒๖. ข้อเสนอแนะ

.....
.....

ผู้สัมภาษณ์ พระครูสุวรรณธรรมทิน

สถานที่สัมภาษณ์.....

.....
.....
.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ที่ ศธ ๒๓๒๓๓๔/๓๔๗

วันที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๕๕

เรื่อง ขอความร่วมมือเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย

เรียน/เจริญพร ดร.ประยูร แสงใส

ด้วย พระครูสุวรรณธรรมทิน(อมมทินโน) รหัสประจำตัว ๕๔๐๕๔๐๕๐๐๓ นิสิตปริญญาโท สาขาวิชา พระพุทธศาสนา ภาคปกติ ศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "สภาพปัญหาจริยธรรมของหมอยาพื้นบ้านในการรักษาโรคด้วยสมุนไพร กรณีศึกษา หมอยาพื้นบ้านเขตอำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด" โดยมีคณะกรรมการควบคุม ดังนี้ คือ ๑) พระมหาตารสภาม วชิรปัญญา,ดร. ๒) มศ.ดร.สุวิมล ทองปั้น และ ๓) ดร.ไพฑูริย์ สวมมะไฟ

เพื่อให้งานวิทยานิพนธ์ของนิสิตมีคุณภาพด้านวิชาการและถูกต้องตามหลักการวิจัย ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถและมีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย จึงขอเรียน/เจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัยของนิสิตท่านนี้ด้วย

ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ขอขอบคุณและอนุโมทนา มา ณ โอกาสนี้

ได้รับทราบ
ขอ นายสุวรรณธรรมทิน หรือ
เป็น เครือ มื่อที่ ๑๙/๙/๕๕
๒๑ ๐๓. ๕๕

(พระครูสุวรรณภังก์)
ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ที่ ศก ๖๑๒๓.๔/ ๓๔๖

วันที่ ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขอความร่วมมือเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย

เรียน/เจริญพร ผ.ดร.โสวิทย์ บำรุงศักดิ์

ด้วย พระครูสุวรรณธรรมหิน(ธมมทินโน) รหัสประจำตัว ๕๕๐๕๔๐๕๐๐๓ มีสิทธิปริญญาโท สาขาวิชา พระพุทธศาสนา มาตรา ๒๕ ศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "สภาพปัญหาจริยธรรมของหมอยาพื้นบ้านในการรักษาโรคด้วยสมุนไพร กรณีศึกษา หมอยาพื้นบ้านเขตอำเภอนิคมพัฒนา จังหวัดร้อยเอ็ด" โดยมีคณะกรรมการควบคุม ดังนี้ คือ ๑) พระมหาทิวสยาม วชิรเวทย์, ๒) ผ.ดร.สุวิน ทองถิ่น และ ๓) ดร.ไพฑูริย์ สวนมะไฟ

.เพื่อให้งานวิทยานิพนธ์ของนิติหมื่นคุณภาพด้านวิชาการและถูกต้องตามหลักการวิจัย ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น จึงพิจารณาเห็นว่าท่านเป็นบุคคลผู้มีความรู้ความสามารถและมีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย จึงขอเรียน/เจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัยของนิติท่านนี้ด้วย

ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ขอขอบคุณและอนุโมทนา มา ณ โอกาสนี้

(พระครูสุวรรณธรรมหิน)

ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ

ภาคผนวก ค

ภาพกิจกรรม

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ- นามสกุล	พระครูสุวรรณธรรมทิน (โพธิ์ชัยหล้า)
เกิด	เมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๗
สถานที่เกิด	ณ บ้านเลขที่ ๑๔ หมู่ ๑๒ บ้านโพธิ์ชัย ตำบลขามเตี้ย อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด
อุปสมบทเมื่อ	๒๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๗ ณ วัดสว่างสระทอง ตำบลขามเตี้ย อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด
วุฒิทางธรรม	สอบได้นักธรรมชั้นเอก เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๐ ณ สำนักเรียนคณะจังหวัดร้อยเอ็ด
วุฒิสำัญญ	สำเร็จการศึกษาพุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) รุ่น ๕๗ คณะพุทธศาสตร์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ปัจจุบัน :	เป็นครูสอนนักเรียน ธรรมศึกษา พระปริยัติธรรม ดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะอำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด
เข้าศึกษาชั้นปริญญาโท	บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ ๒๕๕๔
ที่อยู่ปัจจุบัน	สังกัดวัดวัดสว่างสระทอง ตำบลขามเตี้ย อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด โทร..๐๘๕-๕๓๕๕๓๑๒